

III PART: Els materials.

- . El material ceràmic a mà
- . El material ceràmic a torn
- . El material lític
- . Altres materials.

El material ceràmic fet a mà:

Estudi analític i estadístic

- . La factura
- . Les tècniques decoratives
- . Les formes: vores, bases, aplicacions i formes

Les fusaïoles

Paral·lels de la ceràmica a mà.

Bibliografia.

Assumpció TOLEDO MUR
Enriqueta PONS BRUN
Assumpció COLOMER ARCAS.

ESTUDI ANALÍTIC I ESTADÍSTIC DEL MATERIAL CERÀMIC FET A MÀ TROBAT EN EL RECINTE DE PUIG CASTELLET.

En les 6 campanyes d' excavació s' han recollit, en relació amb les unitats de l' hàbitat, els següents fragments corresponents a vasos elaborats a mà:

- a la casa 1 (int. ext.)		2.207 fragments	(54,04%)	
- a la casa 2 (int. ext. i sitja)...	1.095	,,	(59,47%)	
- a la casa 3 (interiors)		2.429	,,	(55,26%)
- a la casa 4 (interior)		1.037	,,	(50,24%)

Els percentatges de la fragmentació ceràmica dels vasos elaborats a mà és superior a la del torn, encara que sigui una diferència no gaire significativa. Aquesta petita diferència de número podria ésser més important si sabem que els vasos fets a mà són majorment, de capacitat molt més petita que la dels fets a torn. Al parlar de la fragmentació ceràmica dels vasos elaborats a torn, queda inclosa la de les àmfores, que dona un nombre superior de trossos. La freqüència més insignificant està en la ceràmica d' importació, generalment fina, de taula, com serien els vasos dits "campanians". (Veure l' estudi dels habitatges. PONS-LLORENS).

En tots els fragments, 6.768, que ens han lliurat les sis campanyes d' excavació, hem tingut en compte l' elaboració i la cocció. Ambdós procediments determinen la coloració, el gruix, la pasta, la composició mineralògica del desengreixant i finalment l' acabat de les superfícies, decoracions i formes dels vasos ceràmics.

De tota aquesta anàlisi, presentar-ne els percentatges i l' índex de freqüències en la seva totalitat seria un treball massa exhaustiu que no és important aquí. Per tant, ens dedicarem als resultats finals d' aquest estudi i a les consideracions a tenir en compte, car malgrat els apartats que hem hagut de realitzar per trobar una aproximació al grau de moviment i evolució del jaciment, aquesta anàlisi ha resultat nul·la de possibilitats. Això vol dir que els factors que determinen l' elaboració i cocció de la ceràmica feta a mà no perjudiquen l' evolució o la pròpia existència del recinte. En una paraula, hi havien altres raons per aquesta manifestació.

La factura del vas:

Per la **coloració** de la ceràmica s' ha utilitzat el "Code Expolaire" de A. Cailleux et G. Taylor, el qual permet donar colors universals relacionant la pasta de les ceràmiques amb els terres argilosos de l' entorn. La coloració depèn de l' argila, del desengreixant i de la cocció. A vegades l' acabat (l' allisament de les superfícies) perjudica la coloració original de la pasta.

Hem diferenciat en tres grans grups la coloració externa dels fragments ceràmics:

- **fosc** o tonalitats negres i marrons fosques (E 42, E 34, E 43, E 32, E 44, E 52, D 34, F 24, F 34 i F 32).

- **vermells** o tonalitats marrons i vermelles (E 72, D 62, D 41, D 32, D 42, D 43, E 38, E 36, D 38 i F 48).
- **clars** o tonalitats roses, grogues o grises clares (C 52, E 48, E 46, E 58, F 46, E 90, etc).

Per donar un índex de freqüències sobre la coloració de les pastes, hem triat una població de fragments informes de les cases 2, 3 i 4. D' un total de 3.729 fragments informes, l' agrupació en coloració és:

- foscos 874 fragments (23,4 %)
- vermells 2438 ,, (65,4 %)
- clars 417 ,, (11,2 %).

De la següent relació se'n dedueix que els vasos de tonalitats vermelles i marrons sobresurten, la qual cosa ens indica un grau de cocció de foc oxidant. La casa 3 ja dóna una freqüència del 69,4 % i la casa 4 del 55 %.

El **gruix** de les parets dels fragments ens indicarà si els vasos són de gran capacitat i de fabricació primitiva, o bé si constitueixen una proporció important de vasos de parets fines ben elaborats.

En l' índex de freqüències hem tingut en compte els fragments amb forma i els informes, per fer la comparança:

Casa 2:

Gruix en mm.	Formes	Informes	% del total
- 5	9 (5,5 %)	29 (3,1 %)	3,5 %
5-10	91 (55,1%)	727 (78,2%)	74,7 %
10	65 (39,4%)	174 (18,7%)	21,8 %
TOTALS	165 (100 %)	930 (100 %)	100 %

Casa 3:

Gruix en mm.	Formes	Informes	% del total
- 5	16 (4,8 %)	28 (1,5 %)	2 %
5-10	212 (64,2%)	1.348 (70,1%)	69,2%
10	102 (31,0%)	547 (28,4%)	28,8%
TOTALS	330 (100 %)	1.923 (100%)	100 %

Casa 4:

Gruix en mm.	Formes	Informes	% del total
- 5	14 (8,7 %)	37 (4,2 %)	4,9 %
5-10	101 (62,7%)	583 (66,6%)	66 %
10	46 (28,6%)	256 (29,2%)	29,1%
TOTALS	161 (100 %)	876 (100 %)	100 %

Observem, en aquestes relacions, que dins la fragmentació ceràmica sense formes sobresurten els fragments de les parets més aviat gruixudes (més de 5 a 10 mm.). Els índexs de freqüència de les parets ceràmiques inferiors a un gruix de 5 mm., és més elevat en els fragments determinats, que no en els informes. Això mateix passa amb l'índex de freqüència de les parets superiors a un gruix de 10 mm. Aquestes relacions són lògiques si tenim en compte la correspondència dels fragments ceràmics amb forma: vores o bases, parts que no entren dins la fragmentació informe. La part de la vora constitueix una de les zones més delicades del vas, mentre que la base, o part de sosteniment del vas, ha d'èsser gruixuda i consis tent.

Malgrat aquesta coincidència, la relació dels índexs de freqüències de menys de 5 mm. a més de 10 mm., és altament diferenciadora (3% del total al 27%). D'aquestes relacions deduïm que un percentatge molt elevat de vasos són fets de parets gruixudes, elaborats sota la tècnica del muntatge del vas a partir d'una massa d'argila, i buidar-la interiorment, o a base de tires d'argila. Ambdós procediments eren realitzats en el propi lloc. Això implica l'existència d'un forn artesanal senzill que nosal tres hem localitzat a la dreta de l'antesala de la casa 3 (lâm. XXIII). L'estructura de forma circular que es troba a la casa 0 hi ha d'estar relacionada.

La pasta i el desengreixant. Els fragments i els vasos ceràmics fets a mà es componen d'una argila barrejada amb partícules gruixudes o fines de quars, quarsita, feldespat i mica platejada. La presència de mica no és freqüent. La pasta és dura (60 %) o tova (40 %). En el primer cas indica una coccio ràpida i per tant oxidant. En el segon cas, el d'una coccio escassa.

El desengreixant dóna consistència a l'argila i és de qualitat granítica (100 %), i a vegades granítica micàcia. En els vasos i fragments ceràmics trobats al Puig Castellet hi distingim dues maneres de distribució de les partícules granítiques dins la pasta argilosa:

- Irregular (partícules gruixudes i fines de 8 mm. a 1 mm.)
- Regular (partícules del mateix gruix)
 - partícules normals (1 mm. a 2 mm.)
 - partícules petites (menys d'1 mm.)

De 3.729 fragments ceràmics informes hi trobem la següent relació:

- Desengreixant irregular: 3.047 (81,7 %)
- Desengreixant regular: 682 (18,3 %)

La irregularitat de la distribució del desengreixant està en perfecta harmonia amb una elaboració no reixida dels vasos ceràmics. Aquesta irregularitat la relacionem amb una necessitat de supervivència que no modifica en absolut la finalitat del recinte.

La pasta i el desengreixant determinen, doncs, l' acabament del vas ceràmic.

L' **acabament**. La terminació del vas depèn de la cura que se li dóna a la seva superfície, un cop ja està realitzat. Si l' aspecte superficial del vas és arrugat vol dir que no ha sofert cap tractament especial i el seu acabament es diu que és "groller" o "inacabat". Els vasos amb aquest acabament coincideixen en tenir un desengreixant irregular en la pasta, i, en una majoria de cassos, aquest desengreixant és visible a la superfície.

Una majoria de fragments trobats en el Puig Castellet presenten una superfície allisada obtinguda per l' aplicació suau de qualsevol instrument dur o tou. Observem dos tipus d' allisament segons el tamany de les partícules desengreixants de la pasta, la distribució de la qual és sempre regular. Quan les partícules són visibles a la superfície del vas, donen un efecte decoratiu, i quan són petites no es veuen a la superfície un cop s' ha realitzat l' allisament. Aquest últim procediment és el menys corrrent i correspon a vasos de parets fines i de dimensions petites. Aquest tipus d' allisament és l' anomenat polit.

Relació de l' acabament dels fragments o vasos ceràmics trobats al Puig Castellet:

Casa 2			
Acabament	Formes	Informes	% del total
Polit	134 (81,2 %)	524 (56,3 %)	60,1 %
Groller	31 (18,8 %)	406 (43,7 %)	39,9 %
TOTALS	165 (100 %)	930 (100 %)	100 %

Sobresurten els fragments d' acabat polit.

Casa 3			
Acabament	Formes	Informes	% del total
Polit	129 (39,1 %)	435 (22,6 %)	25 %
Groller	196 (59,4 %)	1.487 (77,3 %)	74,7 %
Pentinat	3 (0,9 %)	1 (0,1 %)	0,2 %
Espatulat	2 (0,6 %)	0 %	0,1 %
TOTALS	330 (100 %)	1.923 (100 %)	100 %

Sobresurten els grollers dins els fragments informes. També s' hi troben més varietats d' acabaments: el raspallat o pentinat i l' espatulat.

Els fragments ceràmics trobats en la casa 3 se'ls relaciona en una especialització estrictament culinària.

Casa 4			
Acabament	Formes	Informes	% del total
Polit	98 (60,9 %)	410 (46,8 %)	49 %
Groller	63 (39,1 %)	466 (53,2 %)	51 %
TOTALS	161 (100 %)	876 (100 %)	100 %

Sobresurten els grollers dins els fragments informes, i els polits en les formes. Aquestes característiques són normals en la fragmentació ceràmica. No donen cap especialització.

La pasta, el desengreixant i l' acabament constitueixen la factura del vas.

Les tècniques decoratives:

La ceràmica elaborada a mà, trobada en el Puig Castellet és estrictament llisa; la manca de tècniques decoratives constitueix un element més de l' aspecte primitiu que té en tot el seu conjunt. Però en qualsevol societat antiga o primitiva, la decoració ceràmica ha estat un dels procediments més significatius en el procés de l' elaboració del vas. En cara que aquesta no sigui majoritària, podem distingir algunes tècniques emprades.

- **tècnica de la impressió**, és la que resulta de la pressió d' un instrument sobre la superfície ceràmica. Pot ésser estampada amb el procediment d' una canya. (lâms. XLV, 10 i LXXV, 2 i 3).

- **tècnica de la incisió**, és el traçat aconseguit per l' aplicació mòbil i contínua d' un instrument punxagut o afilat, tant si és abans o després de la cocció ceràmica. (lâms. XLV, 12 i LIII, 5).

- **decoració plàstica**, és la tècnica decorativa més emprada en la ceràmica del Puig Castellet. Distingim dos tipus: cordons i aplicacions (d' aquests últims se'n parla més tard).

Els **cordons** consten d' unes bandes ceràmiques col·locades al voltant del vas ceràmic, sobre el començament del cos o sota la vora, amb la finalitat exclusiva de decorar. Aquestes bandes poden ésser llises o decorades:

- cordons llisos, de secció rectangular (lâm. LXXV, 5)
- cordons llisos, de secció trapezial (lâm. LXXI, 2)
- cordons llisos, de secció triangular (lâm. LXVIII, 4)
- cordons llisos, de secció semicircular (lâm. XLVIII, LXXI, 3).

Cordons decorats: Sobre el cordó presenta una tècnica decorativa sobreimposada (/=). Hi distingim dos tipus: cordons impresos i cordons incisos.

- **cordons impresos:**

- imprès suau (lâm. LXVI, 8 i 9)
- imprès /= unglar (lâm. LXXV, 6)
- digital (lâm. XLI)
- diversos instruments (Lâms. XLX, 11; LIII, 6; LXXI, 1;
LXXV, 4)

- **cordons incisos:** (lâms. XLIX; LXVI, 5 i 7; LXXV, 7)

Estadística de la tècnica decorativa:

Total de fragments ceràmics a mà elegits: 4.561 (cases 2, 3 i 4)

Total de fragments informes: 3.905 (85,61 %)

Total de fragments amb forma o decoració: 656 (14,38 %)

Total de fragments decorats: 57 (8,68 %) dels fragments en forma.

Dels fragments decorats, els índexs de freqüència són:

- tècnica impresa (estampada)..... 3 (5,3 %)
- tècnica incisa 2 (3,5 %)
- cordons llisos 9 (15,8 %)
- cordons impresos 34 (59,6 %)
- cordons incisos 9 (15,8 %)

Els cordons constitueixen el 91,2 % de la decoració emprada en el Puig Castellet.

Les formes:

Dins la fragmentació ceràmica hi sobresurten els fragments determinats o en formes: vores, bases i aplicacions, els quals poden revelar la forma primitiva del vas.

D' un total de 4.561 fragments recollits en les cases 2, 3 i 4, 656 fragments disposen d' una forma parcial del vas o van decorats. El seu índex de freqüència és del 14,4 %. Aquest percentatge és normal dins la fragmentació ceràmica.

Els fragments determinats es reparteixen de la següent manera:

- **vores** 368 fragments (56,1 %)
- **bases** 129 fragments (19,7 %)
- **aplicacions**.... 102 fragments (15,5 %)
- **decorats**..... 57 fragments (8,7 %)

Si observem els índexs de freqüència, la relació vores/bases és escassa dins la fragmentació ceràmica. Cal tenir en compte que el Ø de la boca és sempre més gran que el Ø base, i la relació és aproximadament 3, en el Puig Castellet. Aquesta deficiència de vores, podria tenir concordància amb l' acidesa dels sediments que cobreixen el jaciment. Essent la vora una de les parts més delicades del vas, de parets més fines, possibilita ràpidament la seva desaparició, fenomen correntment observat en el treball de camp.

En canvi la relació vores/aplicacions és alta pel que fa referència a les darreres. Ens trobem que per cada 7 fragments de vora li corresponen dues aplicacions, o més ben dit de cada 100 vasos fabricats al Puig Castellet, 38 portarien aplicacions dobles (mugrons, mamellons, nanses horitzontals o nanses verticals). Unicament en el cas de les nanses verticals, aquestes poden anar soles. Les altres aplicacions són dobles, triples o quàdruples, en la freqüència de les primeres.

La relació amb les tècniques decoratives, ja hem vist que és insignificant.

Les vores: Per l' estudi de les vores utilitzem l' obra general de Py-Dedet, 1975, de gran utilitat metodològica. No ens entretindrem explicant les característiques essencials de la seva tipologia ceràmica, car ja s' ha fet en altres treballs, on la seva aplicació comparativa ha donat resultats sorprenents. (PONS et alii, 1977; PONS-TARRUS, 1980; TOLEDO, 1980). Hom ha considerat més explicatives les representacions gràfiques dels diversos tipus de vores o bases trobats en cada unitat d' habitatge 1, 2, 3 i 4. (Veure làms. XXVIII, XXX, XXXII i XXXIV).

Essent la vora, la part superior del vas, del coll o de la panxa, val la pena recordar que per la seva tipologia tenim en compte 3 variables: el perfil del llavi, la direcció i perfil de les parets de la vora, i si la vora és senzilla o bisellada. Aquestes tres categories variables que considerem, per fer la distinció de les vores, ens donen diversos grups primaris denominats per una sigla. Aquesta sigla està formada per una lletra i dos números.

- la lletra defineix el perfil de la paret de la vora (convex, concav o rectilini) i la seva direcció (secant, tangent o vertical).

- la primera xifra, indica si la vora és senzilla o bisellada.

- la segona xifra, ens dóna el perfil del llavi: arrodonit, pla, engruixit, aprimat, etc.

En les gràfiques hi ha representades totes les vores trobades al Puig Castellet. Hem preferit separar-les dels habitatges per veure-hi quelcom més revelador.

Casa 1 (lám. XXVIII).

D' un total de 100 fragments han aparegut 28 variants de vora. La variant més freqüent és la denominada F 04 (27 %), és a dir, vora secant vertical de parets rectilínies i llavi pla i horitzontal. Aquest tipus primari correspon a la forma 1 dels vasos trobats al Puig. (lám. XXXVII, forma 1).

En observar el perfil dels llavis, veiem que la variable 4 és la més repetida (llavi pla horitzontal) i apareix en sis direccions diferents de vora (42 %). La segueixen la variable 1 (llavi arrodonit) en cinc direccions (21 %) i la variable 7 (llavi pla horitzontal engruixit) en 5 direccions (19 %). En quant a la direcció de les vores i el perfil de les parets la més freqüent és la variable F, vora secant vertical, en sis perfils de llavi (43 %); la reprenen les variables E, vora convexa i secant cap a l' exterior, en cinc perfils (19 %) i la D, vora rectilínia i secant cap a l' exterior, en cinc perfils (14 %).

La lletra ens pot donar quasi la forma del vas.

Totes les vores són senzilles (100 %).

D'antuvi deduïm que a la casa 1 ha aparegut un número mínim de 28 vasos. La forma sencera més freqüent és la 1 (formes de cub) de tamany gran, mitjà i petit. La segueix la forma 7a (bols) i la 7b (plats). Les vores planes (4 i 7) i les parets rectilínies (F i D) són les més apreciades.

Casa 2 (lãm. XXX):

D' un total de 99 fragments de vores, han sortit 20 variants.

El tipus primari, amb l' índex de freqüència més elevat és el denominat F04 (28,8 %), anàleg a la casa 1, tipus que correspon a la forma 1 dels vasos trobats al jaciment. (lãm. XXXVII).

En observar el perfil dels llavis, la variable 4 és la més freqüent (37,7 %) i es dona en sis direccions. La segueixen la variable 1, en cinc direccions (32,7 %) i la variable 7, en tres direccions (13,8 %). En la direcció de les vores i el perfil de les parets la més repetida és la variable F, en quatre perfils de llavi (38,8 %). La variable D, en sis perfils, quasi la toca (34,7 %) i la variable C és poc important, la qual apareix en tres perfils (9,9 %).

Només hi ha un cas de vora bisellada (D 11). Tota la resta són senzilles.

D'antuvi deduïm, doncs, que a la casa 2 s' han trobat un número mínim de 20 vasos. Recordem que d' entre ells, 14 estaven emmagatzemats dins la sitja. La forma més freqüent és la 1b (F) i la 7b (D), corresponents a vasos grans, mitjans i petits, de forma de bota o troncocònica. Les reprenen en una freqüència inferior, els bols i les cassoles.

Casa 3 (lãm. XXXII).

D' un total de 184 fragments de vores hem trobat 38 variants, en les 3 estances de la casa 3. La variant més freqüent és la F 04 (13 %), igual que a les cases 1 i 2, amb un índex de freqüència més petit. Aquesta variant equival a la forma 1.

En examinar els perfils dels llavis (lãm. XXXII), la variable 4 és la més repetida, i apareix en 11 direccions diferents de la vora (45,6 %); la segueix la variable 1, en 12 direccions (33,1 %). Amb un índex més petit de freqüència contínua apareix la variant 7 en 4 direccions (10,3 %).

En el perfil de les parets de les vores i la seva direcció la variable més freqüent és la F, en 4 perfils de llavi diferents (23,9 %), i la reprèn la E en 5 perfils (20,1 %), i la C, vora secant cap a l' exterior de perfil còncav, en sis perfils (18,5 %).

En tenir en compte la direcció de les parets de la vora, veiem que a la casa 3, les secants dirigides cap a l' interior, és a dir, boca estreta i estrangulada, tenen un índex de freqüència interessant. Venen marcades per les lletres G, H, I, i sumen un total de 31 fragments (16,8 %).

Hi ha 4 fragments de vores bisellades, (C11, C13, D11) i la resta correspon a vores senzilles.

D'antuvi podem deduir que a la casa 3 s'ha trobat un nombre mínim de 38 vasos dels quals corresponen:

- 21 vasos (com a mínim) a l'estança A (54,9 %)
- 14 vasos ,, a l'estança B (37 %)
- 3 vasos ,, a l'antesala (8,1 %)

La forma més freqüent és la F04, encara que el seu índex de freqüència no sigui tan elevat com correspon a les cases 1 i 2. Aquesta variant dóna la forma 1 de vasos de dimensions grans, mitjanes i petites. La segueixen la forma 7a (bols) i la 3 (gerres). És la casa que presenta més diversitat de variants i on segurament estan representades totes les formes, a excepció de la forma 6, peça única trobada a la casa 1. A les diverses estances és fàcil veure-hi una distribució del treball ben diferenciada:

- A l'estança A hi ha una activitat culinària important.
- A l'estança B una activitat de treball domèstic relacionat amb la indústria agrícola (molins) i tèxtil (fusaïoles) i un espai destinat a l'oci.
- A l'antesala, espai que correspon al vestíbul i a on s'ha localitzat el forn artesanal ceràmic.

Casa 4 (lâm. XXXIV).

De 93 fragments de vora trobats a la casa 4, hi ha 23 variants. La variant més freqüent és la F04 (32,2 %), la qual sobresurt en tots els espais, i la que correspon, ben segur, a vasos grans, mitjans i petits, designats amb la forma 1.

En observar els perfils dels llavis, la variable 4 és la més freqüent, la qual apareix en 5 direccions diferents (49,5 %) i la segueix la variable 7, en 5 direccions (21,5 %) i la variable 1 en 6 direccions (19,3 %). En el perfil de les parets de les vores i la seva direcció la variable més repetitiva és la lletra F, en 4 perfils (55,9 %) i la segueix, ja força allunyada, la variable D en 5 perfils (10,7 %).

Els vasos ceràmics de vora secant dirigides cap a l'interior són encassos (7,5 %) i els dirigits cap a l'exterior 36,5 %.

Deduïm, doncs, que a la casa 4 s'ha trobat un nombre màxim de 23 vasos. La forma sencera més freqüent és la 1 (formes de bota). La segueix la forma 5 (cassoles). Els bols i els plats són insignificants. Les vores planes horitzontals engruixides o no, (7 i 4) i les parets rectilínies verticals o dirigides cap a l'exterior (F i D) són les més freqüents.

Les bases. Per l'estudi de les bases també hem fet servir l'obra d'en PY-DEDET, 1975. La base és la part inferior del vas i la zona de sosteniment. Les seves representacions gràfiques es poden veure a les làmines XXIX, XXXI, XXXIII i XXXV.

Per la tipologia de les bases cal tenir en compte la distinció de 3 variants en cada fragment: el fons de la base, la revora i les parets de

la part baixa del vas. Aquestes tres categories variables ens donen diversos grups primaris denominats per una sigla. Aquesta sigla està formada per dos números i una lletra:

- la primera xifra ens dóna el fons de la base: pla, còncav, umbilicat o en peu aixecat.

- la segona xifra defineix el perfil de la part baixa: convèx, rectilini o còncav.

- la lletra ens indica si la base té revora o no.

En general, els fragments de base, són menys indicatius per indicar el nombre aproximat de vasos que es trobin dins un espai concret.

En les representacions gràfiques de les bases també han tingut en compte la seva diferenciació per unitats d' habitatge.

Casa 1 (lâm. XXIX):

D' un total de 31 fragments, han aparegut 5 variants. La més freqüent és la 12A (54,8 %), de fons pla, part baixa de parets rectilínies i sense revora. Aquest tipus primari de base correspon a quasi totes les formes trobades en el Puig Castellet, sobresortint la Forma 1.

En observar el fons de la base, veiem que la variable 1, fons pla, és la més repetitiva (90,3 %) i apareix en 4 variants. La variable 2, fons umbilicat apareix en una variant solament (9,7 %).

En el perfil de les parets de la part baixa sobresurten les de perfil rectilini, o variable 2 (64,5 %). Un percentatge molt elevat de bases no porten revora o variable A (83,9 %).

Es pot veure fàcilment que la fragmentació de la base és més petita que la vora, i que formen tipus primaris més repetitius, i per tant menys variants. La majoria dels vasos trobats a la casa 1 són de fons pla i parets rectilínies, variables que determinen la forma 1 i 7b.

Casa 2 (lâm. XXXI):

De 35 fragments de bases trobats a la casa 2, han aparegut 7 variants. La variant més repetitiva és la 12A (38,7 %), seguida de la 13A (22,9 %), també de fons pla sense revora, però amb la part baixa de perfil còncav. Ambdós variants corresponen al tipus de Forma 1 i 7a dels vasos ceràmics. (lâm. XXXVII, f. 1; lâm. XXXVIII, f. 7b)

En observar el fons de les bases, veiem que la variable 1 de fons pla és la més freqüent (94,3 %) en 6 variants; mentre que la variable 2, de fons umbilicat representa la resta (5,7 %). En el perfil de les parets de la part baixa dominen les de perfil rectilini (57,1 %), en 3 variants; les segueixen les de perfil còncav 13A; 13B (25,7 %). La variable A, la qual indica una absència de revora en la base, és la dominant (71,4 %), davant la B, revora (28,6 %).

Les variants dominants, formes planes, parets baixes de perfil rectilini i sense revores, constitueixen més del 57 % del percentatge de les va-

riants de base.

Aquestes bases corresponen ben segur a les formes grans, mitjanes i petites de la 1 i de la forma 7b (plats troncocònics).

Casa 3 (lâm. XXXIII).

De 61 fragments de bases trobats a la casa 3, sobresurten 9 variants. La variant més freqüent és la 12A (29,5 %) igual que a les cases 1 i 2; segueixen la variant 11B (26,2 %) de fons pla, amb revora i de parets convexes, i la 11A (19,7 %), de fons pla, també, sense revora i de parets convexes. La variant 12A correspon a les formes 1 i 7b, mentre que la 11A, podria pertànyer a les formes 2, 3a, 7a i la 11B a les formes 5 i 1a.

En observar el fons de les bases, veiem que la variable 1 de fons pla és la més freqüent, en 6 variants (95,1 %); la resta són de fons umbilicat, en 3 variants. En el perfil de les parets de la part baixa, dominen les de perfil convex (variable 1), en 4 variants (47,5 %); la segueix la de perfil rectilini, en 3 variants (42,6 %). La variable A, sense revora, forma el 55,7 %, mentre que la B, amb revora, constitueix el 44,3 %.

Les variables dominants, de fons plans, parets convexes i sense revores constitueixen un percentatge important de més del 47,5 % del nombre total de bases.

Essent la casa 3 la més rica en troballes, el nombre de variants de bases és sobresortint si tenim en compte l'escassetat de variació d'aquesta part del vas ceràmic. Es la casa que ha donat més variacions de forma, i l'única en la qual hom hi intueix una forta activitat domèstica i culinària. Les 3 estances aparegudes donen ja una certa distribució del treball i l'espai:

- Estança A	comporta el 55,7 % de les bases
- Estança B	,, el 27,9 % ,, ,,
- Antesala	,, el 16,4 % ,, ,,

Casa 4 (lâm. XXXV).

De 32 fragments de base trobats a la casa 4 n'hem distingit 7 variants. La variant més freqüent és la 12A, igual que a les cases 1, 2 i 3, en un 59,4 %, la qual és corrent en la forma ceràmica 1.

En observar el fons de les bases, la variable 1 és la més repetitiva, en 5 variants (93,7 %). Hi ha un exemplar de fons umbilicat i un altre de peu aixecat. En el perfil de les parets de la part baixa, domina la variable 2, de parets rectilínies, en tres variants 12A, 12B i 42C (75 %). Les bases sense revora són les més repetitives en 4 variants (78,1 %).

Les variables dominants, fons pla, parets rectilínies i sense revores, constitueixen més del 75 % dels fragments de base, en la casa 4. Aquestes variables, representades amb la sigla 12A pertanyen a la forma sencera 1 (lâm. XXXVII).

Dels quadres sinòptics de les fragmentacions de les vores i bases, veiem que la forma més freqüent és la de base de fons pla, sense revora, amb la part baixa de perfil rectilini (45,6 % del total de les bases) i és

habitatge	casa 1	casa 2	casa 3	casa 4	
fragments	100	99	184	93	
variants	28	20	38	23	
variants més freqüents	F04(27%) F07(12%)	F04(28,8%) D01(17,6%)	F04(13%) E04(10,3%)	F04(32,2%) F07(16,2%)	
variables més freqüents	perfils de llavi direccions i parets	4, 1 i 7 F, E i D	4, 1 i 7 F, D i C	4, 1 i 7 F, E i C	4, 7 i 1 F, D i E
vasos de boca tancada	7%	2%	16,8%	7,5%	
vasos de boca oberta	50%	59,2%	59,3%	36,6%	
vasos de boca recta	43%	38,8%	23,9%	55,9%	

QUADRE SINÒPTIC DE LA FRAGMENTACIÓ DE VORES

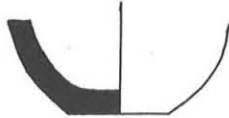

habitatge	casa 1	casa 2	casa 3	casa 4
fragments	31	35	61	32
variants	5	7	9	7
variants més freqüents	12A(54,8%)	12A(38,7%) 13A(22,9%)	12A(29,5%) 11B(26,2%) 11A(19,7%)	12A(59,4%)
variables més freqüents	1(fons pla 93,7%) 2(perfil rectilini 75%) A(no revora 78,1%)	1(94,3%) 2(57,1%) i 3(25,7%) A(71,4%)	1(95,1%) 1(47,5%) i 2(42,6%) A(57,7%)	1(93,7%) 2(75%) A(78,1%)

QUADRE SINÒPTIC DE LA FRAGMENTACIÓ DE BASES

CASA N°1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
BO										5
CO										12
C1										
DO										14
D1										
EO										19
EO F										
FO										43
FO H										
FO I										
GO										2
HO										1
HO I										
IO										4
	21	3	12	42	1		19		2	100

CASA N.º 1

	A	B	
1 1			8
1 2			17
1 3			3
2 1			
2 2			3
4 1			
	26	5	31

CASA N'2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
BO										
CO										12
C1										
DO										35
D1										1
EO										10
EO(I)										
FO										39
FO(H)										
FO(I)										
GO										1
HO										
HO(I)										
IO										1
	33	2	9	38		1	14		2	99

Làm. XXX

Llista tipològica de vores

CASA N. 2

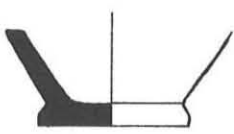

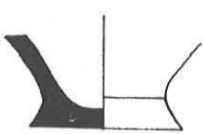

	A	B	
11			6
12			18
13			9
21			
22			2
41			
	25	10	35

Làm. XXXI

Llista tipològica de bases

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
BO										3
CO										34
C1										3
DO										24
D1										1
EO										37
EO F										2
FO										44
FO H										1
FO I										4
GO										6
HO										15
HO I										3
IO										7
	61	4	2	84	4	1	19	6	3	184

CASA N.º 3

	A	B	
1 1			28
1 2			25
1 3			5
2 1			1
2 2			1
4 1			1
	34	27	6 1

CASA N°4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
BO										6
CO										6
C1										1
DO										11
D1										
EO										10
EO F										
FO										52
FO H										
FO I										
GO										2
HO										3
HO I										
IO										2
	18	3	4	46			20		2	93

Làm. XXXIV

Llista tipològica de vores

CASA N° 4

	A	B	C
1 1			6
1 2			2 3
1 3			1
2 1			1
2 2			
4 1			
4 2			1
	25	6	1

RELACIÓ DE LES VARIANTS DE VORA:

<u>Variants</u>	<u>casa 1</u>	<u>casa 2</u>	<u>casa 3</u>	<u>casa 4</u>	<u>totals</u>
B01	1	-	3	5	9
B03	4	-	-	1	5
C01	6	8	17	3	34
C02	1	2	-	-	3
C03	1	1	-	2	4
C04	2	1	5	-	8
C05	-	-	2	-	2
C07	1	-	4	1	6
C08	-	-	3	-	3
C09	1	-	3	-	4
D01	4	18	7	1	30
D02	-	-	-	2	2
D03	3	7	-	1	11
D04	4	1	9	6	20
D05	1	-	2	-	3
D06	-	1	-	-	1
D07	2	6	6	1	15
D09	-	2	-	-	2
E01	9	3	14	3	29
E02	1	-	2	-	3
E03	3	-	1	-	4
E04	5	5	19	6	35
E06	-	-	1	-	1
E07	1	2	-	-	3
E09	-	-	-	1	1
F01	1	3	10	5	19
F02	1	-	-	1	2
F03	1	1	-	-	2
F04	27	29	24	30	110
F07	12	6	8	16	42
F08	-	-	2	-	2
F09	1	-	-	-	1

<u>variants</u>	<u>casa 1</u>	<u>casa 2</u>	<u>casa 3</u>	<u>casa 4</u>	<u>totals</u>
G01	-	-	1	1	2
G04	-	1	4	-	5
G07	2	-	-	1	3
G08	-	-	1	-	1
H01	-	-	2	-	2
H02	-	-	2	-	2
H04	1	-	10	3	14
H07	-	-	1	-	1
IO1	-	-	2	-	2
IO4	3	1	5	1	10
IO7	1	-	-	1	2
EO1(F)	-	-	1	-	1
EO4(F)	-	-	1	-	1
FO4(H)	-	-	1	-	1
FO4(I)	-	-	4	-	4
H01(I)	-	-	2	-	2
H04(I)	-	-	1	-	1
C11	-	-	2	-	2
C13	-	-	1	-	1
C19	-	-	-	1	1
D11	-	1	1	-	2
					476 vores

RELACIÓ DE LES VARIANTS DE BASE:

<u>variants</u>	<u>casa 1</u>	<u>casa 2</u>	<u>casa 3</u>	<u>casa 4</u>	<u>totals</u>
11A	6	5	12	4	27
11B	2	1	16	2	21
12A	17	12	18	19	66
12B	-	6	7	4	17
13A	3	8	2	1	14
13B	-	1	3	-	4
21A	-	-	-	1	1
21B	-	-	1	-	1
22A	-	-	1	-	1
22B	3	2	-	-	5
41A	-	-	1	-	1
42C	-	-	-	1	1
	31	35	61	32	159 bases

la que correspondria a les diverses variants de la forma 1 dels vasos ceràmics. Si relacionéssim aquest índex de freqüència amb el de les vores F04 (25,3 % del total de les vores) veuríem que la forma 1b és la més corrent en el Puig Castellet, i que és inferior en nombre al 25 % de vasos trobats.

Darrera aquest apartat de les formes es dóna una relació de les variants de vores i bases, així com les seves representacions gràfiques . (làms. XXVIII a la XXXV).

Les aplicacions, sobresortints d' argila enganxades a la superfície del vas, poden ésser decoratives o funcionals. Les aplicacions emprades per a una determinada funció passen a ésser part important del vas. Dins la fragmentació ceràmica, aquells que porten aplicacions són considerats fragments determinats o amb forma. A més els cordons es consideren franges aplicades d' argila, però sempre es col·loquen sobre el vas amb l' única finalitat de decorar, per això els hem considerat dins les tècniques decoratives. A continuació farem la distinció alternant decorativa/funcional per a les restants aplicacions: "mugrons", "suspensions", "nanses", etc.

En iniciar el capítol de l' estudi de les formes dins la fragmentació ceràmica, varem assenyalar la importància quantitativa que representen les aplicacions en els vasos ceràmics elaborats a mà i trobats en el Puig Castellet. La relació vores/aplicacions és altament significativa, ja que cada 7 fragments de vora, trobem que li corresponen dues aplicacions. Aquesta proporció va sortir del total de fragments ceràmics trobats a les cases 2, 3 i 4. D' un total de 4.561 fragments, 368 formen part de les vores (56,1 % de les formes) i 102 responien a tipus variats d' aplicacions (15,5 % de les formes).

L' índex de freqüència de les aplicacions és aproximat a l' índex de totes les cases:

- . casa 2, correspon al 12,1 % de les formes
- . casa 3, correspon al 18,5 % de les formes
- . casa 4, correspon al 12,5 % de les formes.

En relacionar fragment de vora/2 aplicacions amb les variants de vora de cada casa, ens trobem amb els següents resultats aproximats:

. A la casa 2, a cada 10 fragments de vora els corresponen dues aplicacions. Si tenim en compte que de cada 5 fragments de vora d' aquest habitatge correspon a un vas, com a mínim, avancem la hipòtesi que el 50 % dels vasos trobats a la casa 2 portarien aplicacions de qualsevol mena, en nombre de dos. Existeix la possibilitat que en portin tres o quatre, segons els tipus, i en aquest cas disminuiria el percentatge de vasos amb aplicacions.

. A la casa 3, a cada 6 fragments de vora els corresponen dues aplicacions. Si tenim en compte que cada 5 fragments de vora d' aquesta casa corresponen a un vas com a mínim, el resultat definitiu seria que el 83,3 % dels vasos trobats estarien guarnits d' aplicacions dobles. Aquest percentatge disminuiria en el cas de que els vasos portessin tres i quatre aplicacions, fenomen corrent a la casa 3, sobretot a l' estança A.

. A la casa 4, de cada 9 fragments de vora els corresponen dues aplicacions. Si tenim en compte que cada 4 fragments es corresponen a un vas com

a mínim, el resultat definitiu seria que el 44,4 % de vasos trobats porta rien aplicacions dobles.

Aquests índexs de freqüències, tan elevats, creiem que de cap manera són deguts a l'atzar sinó que la seva representació és altament significativa, encara més sitenim en compte les variacions no solament de les vores que identifiquen un número aproximatiu de vasos, sinó també de formes senceres que s'han trobat. És a dir que de les formes senceres de vasos fabricats a mà, la forma 7 (bols i plats) i la forma 8 (tapadores/plats invertits) no porten mai aplicacions, i en canvi, la resta de les formes en poden dur. S'ha de tenir present que la forma 7 és molt corrent i representativa en totes les unitats del recinte, però encara ho és més la forma 1, la qual pot portar o no aplicacions indistintament.

Essent aquest element "l'aplicació" o la "suspensió" una part important del vas ceràmic hom ha cregut convenient establir una classificació tipològica provisional, la qual pugui ésser eficaç per una altra de més lògica i general i aplicada a tots els jaciments ibèrics de la regió.

En base a la superfície texturada o zona de relleu, les aplicacions poden ésser dividides en dos grans grups identificats segons la seva funció: la de decorar o la d'agafar el vas.

a) **Aplicacions:** corresponen a aquelles parts aplicades al vas amb l'única finalitat de decorar. Hi distingim:

- . Mugrons o protuberàncies sobre la superfície del vas.
- . mugrons plans de secció rodona (làms. XLIV, 2; L, 2).
- . mugrons plans de forma rectangular (làms. LXIV, 2 i 3).
- . mugrons de forma cònica (làms. XLIV, 1; LXVI, 3).
- . mugrons impresos. (lám. L, 3).

b) **Suspensions:** aplicacions superposades al vas amb la finalitat de suspendre, agafar o sostenir. Solen ésser de dimensions més grans que les aplicacions decoratives i són també més freqüents. Hi distingim dos tipus: mamellons o suspensions horitzontals i planes i nanses.

1 Suspensions horitzontals:

- . de forma semicircular i secció rectangular (làms. LXXIV, 6)
 - secció semicircular (lám. LI, 1)
 - secció triangular (lám. XLVII, 3)
- . de forma rectangular i secció rectangular (làms. XLVII, 1 i 2; LXIV, 1; LXVII, 1, 2 i 3; LXVIII, 2, 3 i 4; LXXIV, 4; LXXVIII, 3; LIII, 8).
- . amb depressió (làms. LIII, 7 i LXXIV, 7).
- . amb depressió doble (lám. LXXVIII, 4).
- . perforats de forma semi-circular (lám. LV, 1)
 - forma rectangular (lám. LXXIV, 1 i 3).
- . perforació i depressió doble (lám. LXXVIII, 1).
- . perforació i depressió (lám. LXVI, 1; LX, 1).

Dins del grup de mamellons o suspensions horitzontals s'ha de tenir en compte la posició aplicada al vas: l'horitzontal a la vora (lám. LXX, 2 i 1) i l'horitzontal al cos (làms. XXXVI; LXX, 3; LXXI, 2; LXXII, 1).

2 Nanses: correspon a aquelles parts aplicades al vas ceràmic amb forma de cinta d' argila, en posició vertical i de forma anular. Segons les seves dimensions i la distància que la separa del recipient rep diversos noms:

- . nanses en forma d' orella, enganxades al vas (làms. XLI; XLVIII; LXVIII, 1; LXXVIII, 2).
- . nanses en forma de cinta de secció rodona (làm. LXII, 3)
de secció rectangular (làm. LXII, 1 i 2)
de secció plana

En conèixer les diferents relacions entre la fragmentació ceràmica, les formes i les aplicacions, i en veure les diverses modificacions en què aquestes últimes apareixen cal entendre que les aplicacions i les suspensions horitzontals apareixen en el vas ceràmic sota el nombre de dos, tres i quatre elements. El cas de tres, només passa en les aplicacions decoratives i el cas d' un sol element, en les nanses. A part d' aquestes petites diferències, el nombre de les aplicacions es redueix entre 1 i 4.

Quadre sinòptic de les diverses aplicacions que han aparegut a les cases 2, 3 i 4. La seva representació gràfica es troba a la làmina XXXVI.

tipus d'aplicacions	casa 2	casa 3	casa 4
<u>mugró pla rodó</u>	7		
rectangular		2	
cònic		1	2
imprès	1		
<u>suspensions horitzontals</u>			
semicircular	6	7	7
rectangular	2	11	3
depressió	1	4	2
perforat		6	2
depressió perforació		3	1
<u>nanses verticals</u>			
secció rodona		7	2
secció rectilínia		10	2
secció plana		9	
<u>orelles</u>	3	3	

Dins la totalitat de les aplicacions emprades en el Puig Castellet, el tipus més freqüent és la suspensió horitzontal (52,9 %), que apareix en nombre de 2 o 4, posades a la vora o al cos del vas, però mai mantenint ambdues posicions. La suspensió horitzontal és freqüent en la forma 1 i en les formes 9a i b i la forma 10. En el cas de la forma 10, tapadora pròpiament dita, la suspensió té una posició vertical i és del tipus depressiu i

perforat (lãm. LXVI, 1 i LX, 1) aparegudes a la casa 1. Les variants més freqüents són les suspensions de forma semicircular i rectangular senzilles. Les formes depressives i les perforades són les menys representatives.

Suspensions horitzontals:

Forma	senzilla	perforada	dues perforacions	Totals
semicircular	20	6		26 (47,3 %)
rectangular	15	2	1	18 (32,7 %)
depressió	6	3		9 (16,4 %)
doble depressió	1	1		2 (3,6 %)
	42 (76,4 %)	12 (21,8 %)	1 (1,8 %)	55 (100 %)

Les nanses segueixen en ordre d'importància, i són freqüents en la forma 2, forma 1d i 1e, la forma 3b i la forma 6, quan la seva posició és vertical. En les formes 1d i 1e, les nanses parteixen sempre del cos i so len estar oposades; en els altres casos parteixen de la vora i poden anar soles, encara que rarament. Les nanses enganxades o en forma d'orella només apareixen en la forma 5 (escudella), quasi sempre decorada amb cordó imprès o llis. Representen el 34,6 % de les aplicacions de les quals el 29,4 % són nanses verticals.

La nansa vertical no apareix en la casa 2, caracteritzada per l'aparició d'una sitja d'emmagatzement i en canvi és fa freqüent en la casa 3; on hi ha una estança distingida per una activitat culinària i domèstica. La forma 2 ens recorda a una gerra, i les formes 3b i 6 a vasos; les tres formes poden ésser vasos destinats a la taula, per contenir líquids i per beure.

Les aplicacions decoratives són freqüents en les formes 1a i 3a, quasi sempre en nombre de quatre i en posició ventral. Gairebé mai no es troba a la vora del vas. Representen el 12,5 % de les aplicacions.

APLICACIONS

SUSPENSIONS HORIZONTALS

FORMA	Senzilla	Perforada	2 Perfora.	TOTALS
Semicircular				26
Rectangular				18
Depressió				9
2 Depressió				2
	42	12	1	<u>55</u>

Secció Posició	Rectilínia	Semicircul.	Triangular
Cos			
Vora			

APLICACIONS

FORMA	Plans	Cònics	Depressius

NANSES

SECCIÓ Posició	Rodona	Rectang.	Plana
Vertical			
Orella			

Vasos ceràmics. Tipologia de formes.

Enmig de la totalitat dels fragments ceràmics corresponents a vasos elaborats a mà i les formes senceres que s' han trobat al llarg de les excavacions, hom ha pogut determinar una tipologia essencial de formes de vasos més corrents en el poblat.

S' ha partit, primer, d' un criteri estrictament funcional, del qual gràcies a la seva orientació, és fa una divisió en dos grups: VASOS o recipients per contenir líquids o sòlids; TAPADORES o vasos accessoris per cobrir o tapar els recipients.

Entre els vasos ceràmics pròpiament dits distingim dues categories tenint en compte la relació que hi ha entre el diàmetre de la vora i l' alçada total del vas. Si aquesta relació \emptyset / h és inferior o igual a 1, anomenem aquesta categoria VASOS TANCATS; i si la relació \emptyset / h és superior a 1, VASOS OBERTS.

- . Vasos tancats: formes 1, 2, 3. (làm. XXXVII)
- . Vasos oberts: formes 4, 5, 6 i 7. (làm. XXXVIII)
- . Tapadores: formes 8, 9 i 10. (làm. XXXIX)

A). VASOS TANCATS.

S' agrupen sota aquesta denominació, aquelles formes de vasos ceràmics, els quals tenen l' alçada major que el diàmetre de la boca. Hi distingim tres formes amb les seves variants.

FORMA 1 . Vasos de forma de bota. Solen ésser de dimensions grans, mitjanes i petites, d' acabat groller a la superfície externa, i no porten cap mena de decoració, a part d' unes aplicacions a vegades de tipus decoratiu o funcional (suspensions). És la forma més freqüent en el jaciment de Puig Castellet i la més primitiva. Correspon segons les capacitats a una ceràmica per cuinar, per beure o per jugar. Hi diferenciem en aquesta forma cinc variants:

Variant 1a. Vas en forma de bota, de vora plana, dirigida cap a l' interior, de perfil convex, panxa globular i mitjana, amb la base plana i estreta. Sovint porta aplicacions o suspensions, en nombre de dos o quatre, a la panxa. Aquesta forma la trobem en les tres mides: gran, mitja i vas de fireta. (làms. XLII, 2; L, 2, 3; LXIII, 2; LXIV, 1 i 2; LXX, 3; LXII, 1; LXXVI, 2.).

Variant 1b. Vas de vora plana, secant, de parets rectes i verticals, forma quasi cilíndrica amb la base plana i estreta. (làms. XLII, 1; LVI; LXIV, 3; LXVII, 3(suspensions a la vora); LXXI, 2 i 3(amb cordó llis); LXX, 2(amb suspensions a la vora); LXXVI, 1, 3(amb suspensió a la vora), i 6).

Variant 1c. Vas de vora plana, i lleugerament entrant. Perfil del cos

convexo-còncav. De panxa globular alta, base plana i estreta. Presenta suspensions a la vora en nombre de 2 o 4. (làms. LI, 1; LV, 2; LXIII, 3; LXX, 1).

Variant 1d. Vaset de fireta semblant a la variant "a" amb dues nanses laterals i perforades. (làms. LVII, 2; LXIX, 1).

Variant 1e. Vaset de fireta semblant a la variant "a" amb una nansa. Per la seva forma baixa es podria situar dintre el grup dels vasos oberts. (làms. LIII, 1 i 3; LVII, 1 i 3).

FORMA 2 . Gerra. Vasos de perfil en essa, de vora arrodonida i dirigida cap a l' exterior, coll alt i diferenciàt. Panxa globular i baixa. Base plana i alta. Sol anar amb dues nanses grosses, verticals i oposades, les quals van de la vora a la part mitjana de la panxa. A vegades no porten nanses. Les dimensions són sempre grans. L' acabat és sempre acurat, la qual cosa ens fa pensar que podrien contenir líquids exclusivament.

S' han trobat solament tres exemplars a la Casa 3 (làms. LXII, 1 i 2; LXIII, 1.).

FORMA 3 . Vasos de perfil còncavo-convex i de dimensions mitjanes. La seva superfície és ben curada i polida. Això i per la seva capacitat la classifiquem dins del tipus de vasos que s' utilitzarien a taula. Hi distingim dues variants:

Variant 3a. Vas de vora exvasada, panxa globular i base plana o concava. Porta mugrons aplicats a la panxa en nombre de dos o quatre. (làms. XLIV, 1; LII.).

Variant 3b. Vas de vora exvasada, panxa carenada i baixa, amb la base umbilicada. Porta mugrons aplicats per damunt de la carena, en nombre de quatre, i una nansa lateral vertical que va de la vora a la carena. La forma ens recorda el vaset realitzat en pasta gris i de torn, anomenat "gris emporità". (làms. XLIV, 2; LVIII.).

B). VASOS OBERTS.

Corresponen a aquells vasos ceràmics, la relació Ø boca / alçada total dels quals és superior a 1. Una de les característiques d' aquests vasos a tenir en compte és la del seu acabat intern el qual és més acurat que l' extern. La majoria corresponen a una funció típicament culinària de característica col·lectiva o individual (formes 6 i 7).

FORMA 4 . Escudella. Vas obert de perfil bitroncocònic, de vora plana dirigida cap a l' interior i carena mitjana i suau. No existeix cap element distintiu a la part superior del vas, com pot ésser la boca o el coll. La base és ampla i pot ésser plana o umbilicada. Sol anar decorada amb un cordó im-

près a la part superior de la panxa, per damunt de la carena (lâm. XLIX) o amb un cordó llis amb nanses enganxades (orelletes) (lâm. XLVIII) com les de les formes 5. Ambdues peces han estat trobades a la sitja de la Casa 2, i són de grans dimensions: Ø 40 i 32 cms.

FORMA 5 . Cossi. Vas obert de perfil convex a la part superior o boca i de perfil còncav a la base. Presenten una capacitat voluminosa degut a la seva gran obertura. La vora és plana i la base és ampla i plana, sense re_vora. Presenten diàmetres de vora de 40 cms. Hi distingim dues variants:

Variant 5a. Sol anar decorada amb un cordó imprès o incís a la part alta del cos, amb dues nanses enganxades a la paret o suspensions horitzon_tals al cos. (lâms. LXXI, 1; XLI; LXXVIII, 2).

Variant 5b. L' única diferència és que el cordó és llis, comportant igualment dues nanses enganxades en forma d' orella. (lâm. LXXVIII, 1, 2, 3(variant a-b) i 4).

FORMA 6 . Copa. Vas obert de perfil semi-esfèric, de vora plana sense cap distinció amb el cos. La base és plana i presenta un peu més alt i massís amb revora. Comporta dues nanses verticals, de secció rodona, i oposades a partir de la vora fins la part mitjana del cos. Constitueix una forma única, trobada a la casa 1 i és de dimensions mitjanes. El seu interior és ben polit (lâm. XLIII, 3).

FORMA 7 . Bols plats. Correspon a vasos de dimensions mitjanes i petites, omnipresents en tots els jaciments i poblats que elaboren una ceràmica manual. Són vasos oberts i senzills. Hi distingim tres variants segons el perfil del cos:

Variant 7a. Bol o vas de perfil convex i forma semi-esfèrica. La vora és plana, aprimada o semi-esfèrica, i la base ampla i plana. (lâms. LI, 4; LIV, 4; LIX, 3; LXXV, 1, 4 i 5).

Variant 7b. Plat o vas de parets rectilínies i de forma de con truncat i invertit. Vora plana i arrodonida, i base ampla, plana i amb revora. Parets llises. (lâms. XLIII, 1; LVII, 4; LX, 3; LIX, 1 i 2; LXIX, 3; LXI, 9).

Variant 7c. Bol o vas obert de perfil còncav-convex, de vora aprimada i base còncava. És la variant de la forma 7 més complexa. La col·loquem dins la forma 7 per les seves dimensions i funcionalitat. Un sol exemplar. (lâm. XLIII, 3).

C). TAPADORES.

Denominem així els vasos ceràmics amb una funció concreta: tapar o cobrir qualsevol recipient. Aquesta funció ve determinada per la seva forma, orientació i situació topogràfica en el jaciment. La seva forma és

senzilla, generalment de con truncat, amb la boca molt ampla i la base molt estreta. La relació diàmetre-boca / diàmetre-base determina la funció alternant plat / tapadora, i li dona la seva orientació. El plat s'orienta com un con truncat invertit, mentre que la tapadora ho fa com un con truncat en posició normal. Aquestes característiques fan que hom hagi distingit tres formes de tapadores amb les seves variants.

FORMA 8 . Dita també plat invertit, ja que la seva forma essencial determina la seva doble funció de plat / tapadora. La distinció de tapadora ve donada per la seva base estreta, en un pla de sosteniment escàs, el qual dificulta l'equilibri del vas en el cas de que s'orienti a manera d'un plat o recipient per contenir sòlids o líquids. Hi distingim tres variants:

Variant 8a. Tapadora de perfil convex, de vora arrodonida i base estreta, massissa i deprimida. La base està ben diferenciada i generalment porta una revora ben marcada, per ser agafada. (lâms. LI, 5; LIV, 2).

Variant 8b. Tapadora de perfil rectilini, de vora arrodonida dirigida cap a l'exterior, de base estreta, amb revora i peu poc aixecat. L'inici del peu i l'estrenyiment de la base assenyalen la funció distintiva.

Variant 8c. Tapadora de forma idèntica a la 8a o 8b, amb la base estreta, massissa i plana. La diferència ben marcada de la base amb el cos ceràmic, ens porta a la idea de sostenir-lo per aquest lloc, la qual cosa determina l'orientació de con truncat normal. (lâm. LXVI, 2).

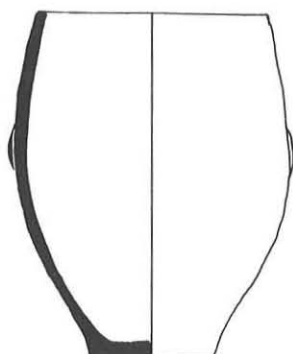
FORMA 9 . Denominada "cassola invertida", la seva determinació com a tapadora ve marcada exclusivament per la troballa arqueològica. Les tapadores que constitueixen aquesta forma han estat trobades realitzant aquesta funció. La relació boca / base no és l'adequada 4/3. Són poc freqüents. Val la pena recalcar que aquesta forma que pot ésser un plat obert, no ha aplegut com a tal dins el jaciment en estudi. Hi distingim dues variants:

Variant 9a. Tapadora de perfil còncavo-convex, base plana i ampla. Porta quatre suspensions horitzontals a la vora que encaixen en el moment concret amb el recipient que es vol cobrir. És de gran capacitat i correspon al tipus de vas lc. Ha estat localitzada a la casa 3. (lâm. LV, 1).

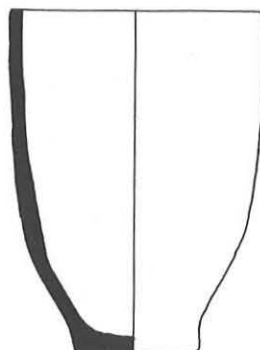
FORMA 10 . Tapadora pròpiament dita, sense cap altre funció. El cos és de forma cònica, molt oberta, de parets rectilínies, sense base de sosteniment. En el vèrtex té una nansa o suspensió característica de forma rectangular, paral·lelepípeda i perforada. Aquesta perforació, a vegades no totalment aconseguida, està realitzada de manera que els dits hi encaixen perfectament, i així serveix per a la suspensió. S'han trobat alguns exemplars a la casa 3. (lâms. LX, 1; LXVI, 1).

VASOS TANCATS

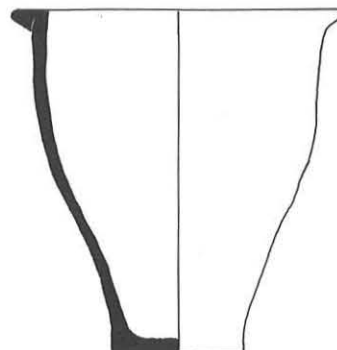
FORMA 1

a

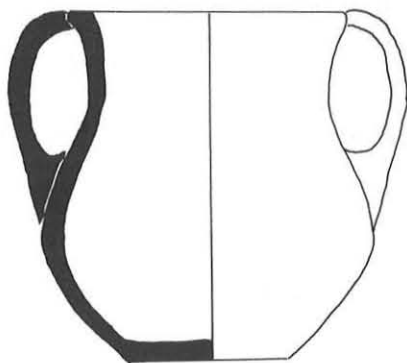
b

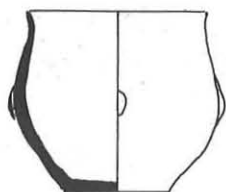
c

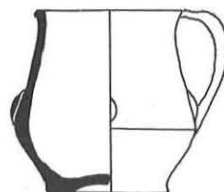
FORMA 2

FORMA 3

a

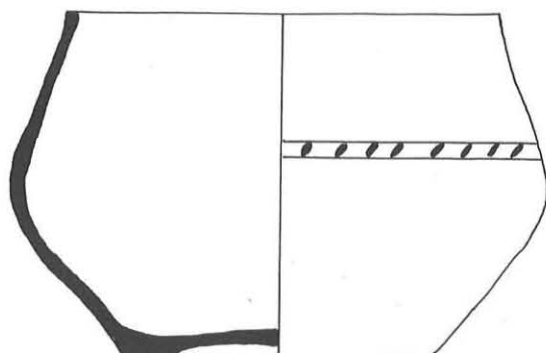

b

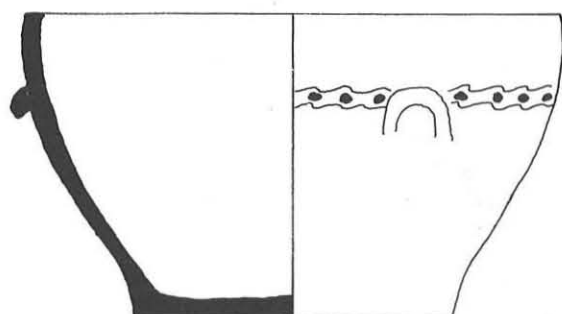
Làm. XXXVII

VASOS OBERTS

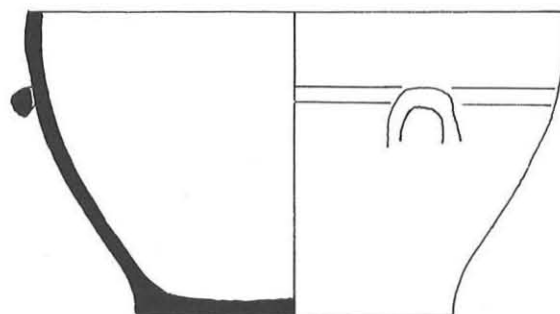
FORMA 4

FORMA 5

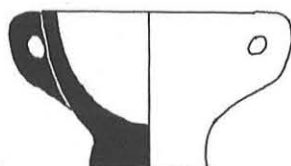

a

b

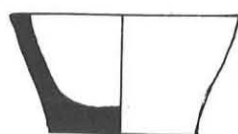
FORMA 6

FORMA 7

a

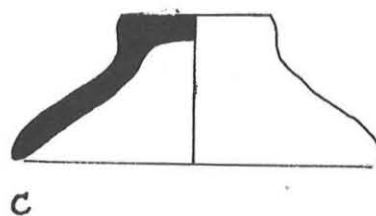
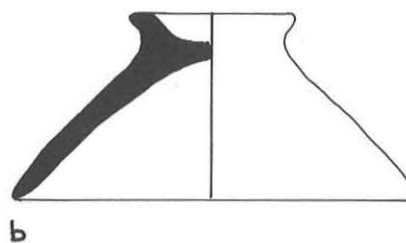
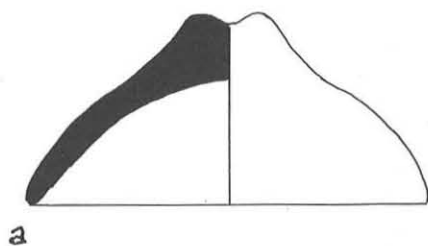
b

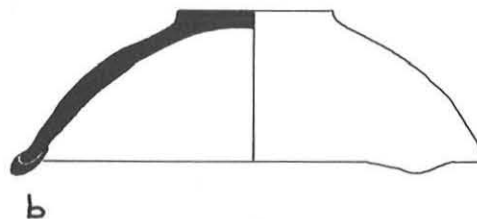
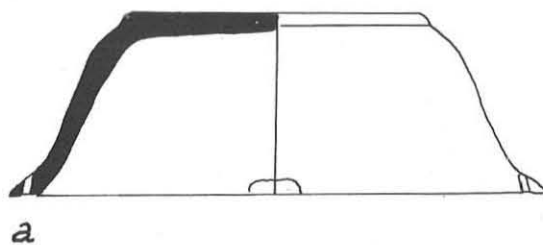
c

TAPADORES

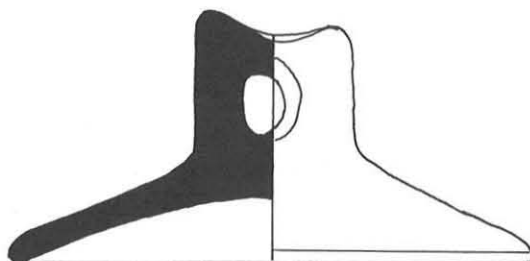
FORMA 8

FORMA 9

FORMA 10

Paral.lels dels vasos ceràmics a mà.

A l' hora d' estudiar el material ceràmic a mà d' un jaciment ibèric hom s' ha d' enfrontar a la tasca difícil de buscar paral.lels i semblances amb d' tres jaciments d' un àmbit regional o territorial. Un dels principals problemes és la manca de treballs basats en mètodes analítics i tipològics, principalment quan l' objecte en estudi és la ceràmica a mà. En els jaciments d' època ibèrica, veiem que quasi sempre s' estudia la ceràmica del torn i la d' importació, deixant de banda, mantes vegades, la ceràmica feta a mà.

L' índex de freqüència més elevat, entre els artefactes que formen la cultura material del Puig Castellet, correspon als vasos ceràmics, en un 95 %. D' antuvi, l' oblit d' unes dades tan importants, en qualsevol excavació d' època post-neolítica, és caure en un error greu. La ceràmica constitueix un dels artefactes que ens ajuden a recuperar una part de les activitats domèstiques, productives i culturals del poblament que estem estudiant. El seu estudi parcial, i altres eleccions selectives ens porten a concloure aspectes exagerats de la vida humana que moltes vegades estan totalment deslligats de la pròpia realitat. Si la ceràmica del torn trobada en el Puig Castellet ens dóna una cronologia de l' estada i duració d' aquest poble i una activitat d' intercanvis polítics, econòmics, socials i culturals, la ceràmica feta a mà ens porta al desenvolupament intern de les activitats domèstiques i productives, la pròpia organització i urbanització social dels individus i en definitiva les raons essencials de la seva permanència.

Al Puig Castellet la ceràmica a mà representa el 54,75 % del total de fragments ceràmics trobats, tenint en compte que la fragmentació dels vasos a mà, normalment de mida més petita, dóna un nombre de fragments més petit que, per exemple, una àmfora, en realitat aquell percentatge és sensiblement més important i elevat.

En el procés de recollida de paral.lels pel material ceràmic a mà, ens hem adonat que el percentatge de ceràmica a mà, té molta relació amb la situació geogràfica del mateix poblat ibèric; aquest índex de freqüència de la ceràmica a mà es veurà afavorit per una situació allunyada de les principals vies de comerç o per una radical posició d' indigenització, davant un excés d' intercanvi de productes i fins i tot de tallers i professionals. Aquests últims detalls cal relacionar-los amb una situació cronològica immediatament anterior a l' arribada dels romans, i en el cas del Puig Castellet per una circumstància molt particular que seria en el seu origen, com una posició avançada d' un nucli o població més important, una potencialitat de vida més aviat minssa i que s' aniria allargant per motius imprevistos. Davant aquesta necessitat de supervivència, la ceràmica feta a mà es fa imprescindible i les seves formes senzilles i primitives.

Ens ha ajudat molt a l' hora de fer un estudi tipològic de la ceràmica a mà, els treballs de PY-DEDET, 1975; ARCELIN, 1971; MARCOS MUÑOZ, 1975; LLANOS-VEGAS, 1974 i PY, 1978; i per a l' estudi de la ceràmica indígena i feta a mà d' un jaciment concret, els treballs de DEDET, 1968, de l' oppidum de Vié-Ciutat (Gard) i la tesi de llicenciatura de C. RIERA, 1978, sobre la ceràmica a mà d' Ullastret. Les semblances més aproximades les hem troba

des en els jaciments ibèrics de la regió, en especial en el jaciment de Mont-Barbat (Lloret de Mar-Maçanet de la Selva) excavat per Ma. del Vilar VILA, l' estudi del qual encara resta inèdit.

Farem una exposició breu de les característiques de la ceràmica feta a mà, que domina en el Puig Castellet per fer-ne una millor comparació amb altres jaciments. La forma més freqüent de vas ceràmic és la de la vora se cant vertical, de parets rectilínies i llavi pla horitzontal (variant F04. 25,3 %), cos de perfil rectilini o convex i la base de fons pla, sense revora, amb la part baixa de perfil rectilini (variant 12A = 45,6 %). La forma més repetida cau dins la forma 1 i la més freqüent és la 1b, la qual correspon a un total dels vasos possibles que s' hagin elaborat en el Puig Castellet. La forma 1a constitueix un vas de boca tancada, i perfil de cos rectilini o lleugerament convex, i base plana sense revora. Aquesta forma estaria desprovista de decoració i portaria de 2 a 4 agafadors horitzontals. Recordem que en el Puig Castellet la ceràmica decorada representa el 1,2 % de tots els fragments i el 8,7 % de les formes, mentre que el percentatge de les aplicacions constituïria el 15,5 % de les formes fragmentades i el 38 % dels vasos. De les aplicacions, les suspensions horitzontals freqüents en la forma del vas, representa el 54,9 %.

Aquesta forma 1 es presenta senzilla i primitiva, i persisteix amb insistència al llarg de diverses etapes. Es troba en jaciments ibèrics de la regió, com és el jaciment d' Ullastret. (RIERA, 1978. lām. 103, 1 i 2; lām. 104, 1 i 2; lām. 136) amb nanses oposades, i en l' última fase de la seva evolució, a Mas Boscà (Badalona) (JUNYENT-BALDELLOU, 1972, fig. 28, fig. 10 A) en fireta, a Sant Julià de Ramis, prop de Girona (MALUQUER, 1972).

D' antuvi veiem que la ceràmica ibèrica d' Ullastret, en les formes del segle IV i primera meitat del segle III a C. són molt més sinuoses, adquirint una forma de bóta cada vegada més acusada i quasi mai porta decoració.

Els paral·lels més pròxims els tenim en el jaciment ibèric de Mont-Barbat, l' oppidum més proper al Puig Castellet. El jaciment de Mont-Barbat resta encara inèdit, però dels resultats que hem tret d' algun dels sondeigs i el contacte directe amb la ceràmica ens ho demostren.

El jaciment del Turó Rodó, situat a la platja de Lloret de Mar i per tant les restes ibèriques més properes al Puig Castellet, fou descobert antigament i mai excavat sistemàticament. Els materials ceràmics que hem vist en els magatzems de la Casa de Cultura de Lloret de Mar ens recorden els que foren trobats al Puig Castellet: la ceràmica a mà, factura i formes; la ceràmica del torn: gris empurritana, ibèriques i àmfores; la ceràmica d' importació: campanianes i púniques i els objectes lítics no tallats, en la seva varietat.

La forma que segueix en importància en el Puig Castellet, tant per la seva presència i freqüència és la n° 7, dins la qual incloem tots els bols o plats de parets convexes o rectilínies, de fons pla o umbilicat. Aquesta forma és antiga, només han variat les dimensions i els perfils no són tant esbelts com els períodes protohistòrics. És molt freqüent a Ullastret (RIERA, 1978. lām. 140 i 141) i apareix a tots els jaciments ibèrics i gals de

la Zona Edat del Ferro.

Les formes 4 i 5, vasos de boca oberta, i de grans dimensions són exclusives de l' època pre-romana tant en territori ibèric o gal, i són les que porten la decoració de cordó imprès o llis, i les nanses de forma d'orella. La seva forma és la transformació evolucionada de les escudelles antigues que fan la seva presència al començament de l' Edat del Ferro, les quals són molt corrents i porten cordó imprès, a la Illa d' en Reixach (Ullastret). De formes més modernes com les que presentem, en trobem a Nages II recent (PY, 1978. pàg.194), de perfil convex, relació Ø/h 2, amb suspensions d' orelles grosses, en un context arqueològic de començaments del s. II (forma 5) i la forma que presenta una ruptura en el perfil del cos, amb suspensions de forma d' orella, també de mitjans del s. II, ens recorda la forma 4 del Puig Castellet. Amb altres modalitats, la combinació de la forma 4 i 5 la trobem amb força freqüència a Ullastret, al Puig de Sant Andreu, amb el perfil truncat, boca estreta, molt decorada a partir de la carena, i amb quatre nanses distribuïdes radialment i que arranquen a partir de la boca. Apareix en contextes més antics, entre finals del s. V i començaments del IV a. C. (RIERA, 1978. pag. 135).

Una altra de les formes que apareixen en el món pre-romà és la forma 2, vas obert amb la vora exvasada, coll diferenciats i cos globular amb nanses o sense. És una forma nova, tot i que apareix correntment en els poblats ibèrics de les nostres regions, ací és escassa (3 exemplars) (lâm. LXII, 1 i 2; LXIII, 1). Aquesta forma elaborada a torn és més freqüent. De totes maneres, feta a mà la trobem a Ullastret (RIERA 1978. lâms. 112, 115, 134), a Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU, 1972. pàg. 27, fig.9, 3 i 4), amb incisions i pentinat a Sant Antoni de Calaceit (PALLARES, 1965. figs. 89, 90, 91 i 92), a Pech Mahó (SOLIER 1979. fig. 49, 52) i a Nages (PY, 1978. pàg.206 fig.96). Les formes d' Ullastret apareixen, més estilitzades i en forma de bôta, amb dues nanses o amb una, en l' última fase del seu desenvolupament entre el segle IV i III a C. (RIERA, 1978. pàg. 136).

La forma 3 és un producte elaborat a partir de la ceràmica del torn, sobretot imitant els vasos bicònics de ceràmica gris ibèric-emporitana, i es fa present als poblats ibèrics de la costa mediterrània. És un vas tancat, lleugerament carenat, amb una nansa o sense. Encara porta aplicacions decoratives. Apareix amb poca freqüència en el Puig Castellet i la trobem a Ullastret (RIERA, 1978. lâms. 99, 3; lâms. 109, 1, 2; lâms. 116) i és freqüent en l' última etapa de vida del poblats (RIERA 1978. pàg. 136). També n'hi ha a La Creueta (OLIVA 1952. lâms. VIII) i a Saint Blaise (ARCELIN 1971. planche 44, 9). La forma bicònica, dita emporitana, apareix ben comunicada a partir del segle IV, on el centre de la seva producció cal situar-la a Empúries, malgrat l' existència d' altres tallers locals. A partir d' aquesta data i una mica més tard es fan les imitacions locals fetes a mà. (lâm. XLIV, 2).

Dins la totalitat dels recipients que s' utilitzarien per contenir líquids, semisòlids o grana, ha aparegut en el Puig Castellet una forma original, la copa de peu elevat, de nivell de sosteniment pla, amb dues nanses. No hem trobat cap paral·lel que si assembla, però ens recorda una imitació clàssica de vernís negre. Recordem que a totes les èpoques i en tots els jaciments apareixen unes formes de vasos originals, que se'n va de les línies preconcebudes per l' elaboració de la ceràmica o de l' estandarització. (lâm. XLIII, 2).

Ens resta només , concretar els paral·lels dels vasos ceràmics anomenats tapadores, agrupades dins les formes 8, 9 i 10. Aquesta distinció està feta en considerar una autèntica diferenciació entre els plats/bols i les tapadores o plats invertits no solament en la seva funció, sinó també en la seva forma.

El plat/tapadora apareix repetidament en la Protohistòria arran del canvi del ritual funerari de la incineració; les tapadores d' urnes d' incineració, en les necròpolis, i els plats o recipients, en els poblats no tenen cap diferència formal. No sabem exactament quan apareix aquesta distinció , morfològicament. Ens falten estudis analítics de la ceràmica feta a mà dels poblats ibèrics, a més tenint l' obra de Carme Riera sobre la ceràmica a mà d' Ullastret o la de Michel Py, sobre l' estudi del jaciment de Castels (Nages). Ambdós autors fan una simple referència sobre les tapadores, indicant de "per se" la seva especialització. Al Puig de Sant Andreu, sembla que farien la seva aparició ja en el segle V a C. datades, amb ceràmiques àtiques d' importació (RIERA 1978. pàgs. 130-131). Michel Py a propòsit del jaciment de Nages, ens dóna algunes dades importants. Ens diu que les tapadores apareixen en el s. V al Llenguadoc Oriental, en el segle VI ja existien a Provença; esdevenen corrents en el segle IV, mentre que en el segle III la tapadora amb peu identificat, es produeix en abundància a Nages (PY 1978. pàg. 186). A Nages II recent (175-100) les tapadores ja tenen els fons molt estrets, inadaptades per l' ús de la peça com a recipient.

La forma 8, la de plat/tapadora, és la més freqüent en el Puig Castellet. Al Puig de Sant Andreu, apareixen les formes 8a (RIERA 1978. l'àm.152) no datada, la forma 8b amb peu aixecat, datada a l' últim quart de segle V i a mitjans del segle IV abans de C, per ceràmiques d' importació (RIERA 1978. l'àm. 151), i la 8c amb el peu més diferenciats, de principis del s. V. (RIERA 1978. l'àm. 154, 3). La forma 8 en general és la més corrent en els jaciments ibèrics. La trobem a Can Olivé (BARBERÀ et alii, 1960-61. pàg.187 fig. 2, 8), a Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU, 1972. pàg. 29. fig 11, A, B, C), a la Penya del Moro (BARBERÀ et alii 1979. pàg. 20 i 22), a Sant Antoni de Calaceit (PALLARES 1965. figs. 109, 106 i 108).

La forma 9, està inclosa dins l'apartat de les tapadores, degut a la seva posició topogràfica en el jaciment. A Castell(Palamós) la trobem correntment com a recipient. Forma part de les formes 4 i 5, en quant a originalitat i freqüència.

La forma 10, tapadora amb nansa perforada és una producció típica ibèrica. Tenim paral·lels a Ullastret (RIERA,1978, l'àms.1 i 2) i a Castell(Palamós) (materials conservats en el magatzem del S.T.I.A. de Girona).

Al Puig Castellet cal remarcar que realment la major part dels tipus de tapadores exceptuant-ne les formes 8a i la 10, poden tenir aquesta doble funcionalitat de tapadora/recipient (continent).

Les primeres observacions que es preveuen en relació a la ceràmica feta a mà i l'elaborada a torn, és que en la zona ambiental del Puig Castellet, la comarca de la Selva, amb les Guílleries i les Gavarres, es presenten uns percentatges semblants en els quals és important la ceràmica feta a mà, i en la seva producció de formes més aviat senzilles i primitives, sense gaires variacions.

Tot això respon a un context cronològic i a uns fets històrics que es preveuen a l'arribada dels romans i que tota la població -"laietans"- segurament, n'estaria pendent.

Altres zones més llunyanes, com la que respondria al jaciment del Puig de Sant Andreu, a Ullastret, dominant la comarca del Baix Empordà, veiem que en l'última fase del seu desenvolupament, segle III a C. la ceràmica a mà encara que presenti una estilització de les formes i una sinuositat en els perfils dels vasos, una dominació de les formes de bóta, plats troncocònics i bols i una disminució en la decoració de la ceràmica, ha disminuït considerablement. La ceràmica a torn s'ha generalitzat i les formes s'han estandaritzat. Ens arriben importacions ceràmiques de totes les parts de la Mediterrània, sobretot àmfores, recipients per emmagatzemar i conservar olis, vins olives, fruites seques, etc. les quals substitueixen, malgrat tot, les urnes de grans dimensions del món indígena. L'àmfora constitueix en el Puig de Sant Andreu el 45,3 % (Camp Triangular E-III) i el 64 % (Camp Triangular E-III) de la fragmentació ceràmica (RIERA 1978). Comença una nova etapa del món ibèric reflectat en la seva cultura material. La reducció progressiva de la ceràmica a mà succeeix en poblats ibèrics estratègicament situats, com el Puig de Sant Andreu (Ullastret) (MARTIN 1978; RIERA 1978), la Creueta (RIURO 1943 pàg. 130), a Sant Julià de Ramis (RIURO 1935-1936; MALUQUER 1972, pàg. 51), a Mas Boscà (Badalona) (JUNYENT-BALDELLOU 1972, pàg. 26).

Contràriament, en jaciments gals, en la regió de Nîmes, cap a finals del segle IV i a començaments del III, la ceràmica a mà representa un percentatge força important. A Plan de la Tour el 83,97 % (DEDET 1980), a Nages II antic, va d'un 92 % a un 83 % (PY 1978), a Vié Ciutat (Gard) la ceràmica feta a mà constitueix pràcticament la totalitat de les troballes en una successió de nivells que va del segle VI al II a C. (DEDET 1968).

En definitiva, podem classificar les formes ceràmiques fetes a mà en 3 grups. La seva originalitat, derivació i freqüència de cada un d'ells són força significatius a l'hora de definir els trets fonamentals del Poble de Puig Castellet:

- a) Formes d'originalitat antiga o primitiva: Formes 1, 7 i 8. És el grup més freqüent.
- b) Formes de producció indígena d'època pre-romana: Formes 4, 5, 9 i 10. La Forma 2 és un producte derivat dels grups b i c.
- c) Formes derivades de la ceràmica a torn o d'imitació clàssica: Formes 3 i 6. Són les més rares.

Fusaïoles.

Ens referim a aquells petits objectes, que apareixen en els jaciments arqueològics a partir del Neolític. S' obtenen a partir d' una bola d' argila crua, preparada, les quals són perforades longitudinalment amb un bastonet mitjançant un lleu moviment de rotació. La seva utilitat entra dins el procés d' elaboració del fil, per tant es relaciona amb l' activitat tèxtil.

S' accepten altres possibilitats en el seu ús, com la de granets de collar (fusaïoles decorades). Moltes vegades estan relacionades amb la indústria. Aquesta última utilització està documentada no solament en la iconografia, sinó també en dades d' excavació, com a tanques de cinturó o en contacte amb fíbules (ZUFFA 1976. pàg. 253; O. et J. TAFFANEL 1961, pàgs. 1-8).

La seva posició, relacionada amb el fus, determina la seva orientació. La fusaïola es transforma a partir d' una forma geomètrica primària (esfera, cilindre, con) o secundària (bicon), i té dues cares, superior i inferior. La cara superior és aquella que presenta una zona desgastada al voltant de la perforació degut al contacte amb el fus. Aquestes traces d' ús de la fusaïola determinen la seva orientació.

Es a partir d' aquests criteris, forma i orientació, que podem establir una classificació d' aquests petits objectes, la tipologia de la qual es basa en un treball de Z. CASTRO, 1980, al qual nosaltres fem algunes modificacions.

La fusaïola forma part de la Categoria dels objectes ceràmics.

Tenint en compte la seva forma geomètrica determinem el tipus: A (esfera), B (cilindre), C (con truncat invertit), C' (con truncat normal) i D (bicònic).

El subtipus ve fixat per la posició de les cares superior-inferior: 1 (cares biplanes), 2 (còncavo-plana) i 3 (bicòncaves).

Només es produeixen variants en el tipus que parteix d' una forma secundària, com és la fusaïola bicònica: posició de la carena, alta, mitja o baixa; aplanament o no en l' aresta, etc.

En el cas de Lloret, totes les fusaïoles de forma bicònica són de carena alta i no presenten cap aplanament a l' aresta (variant a). Els hem inclòs en el tipus D, essent aquest el més corrent del jaciment. D' un total de 16 fusaïoles trobades i distribuïdes en tot el recinte, 10 són bicòniques i de les quals 9 formen part del tipus D2 (el 61,5 % del total) (forma bicònica, de carena alta i cares còncavo-planes) (lâm. XL: tipologia de fusaïoles).

En el dibuix de la tipologia de les fusaïoles, es representen en negre les que s' han localitzat en el Puig Castellet, i en blanc les que, per ara són desconegudes.

En fer la relació de les fusaïoles i la seva distribució segons la troballa arqueològica veiem que dues apareixen en un nivell superficial, una altra, en el nivell 2 de rentat. La resta, 13, són localitzades en el

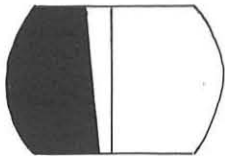
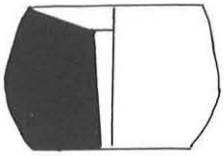
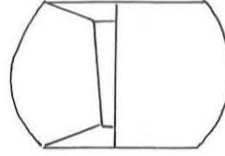
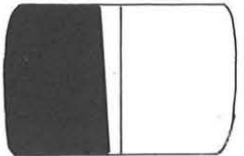
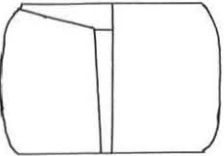
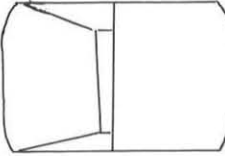
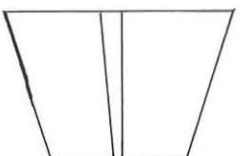
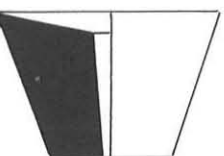
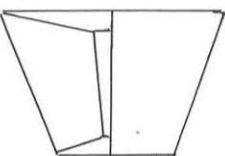
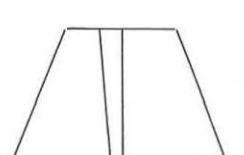
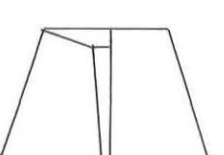

seu lloc, en un nivell arqueològic 3: 6 a la casa 1, 2 a la casa 2, 5 a la casa 3 i cap a la casa 4. I corresponen 1 al tipus A1, 1 al A2, 1 al B1, 1 al C'3, 8 al D2 i 1 al D3.

Inventari:

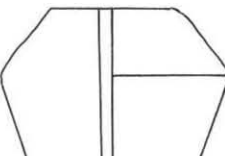

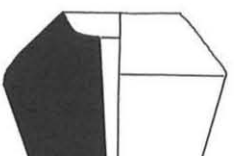
LAM.	nº	nº inv.	situació		lloc	casa	tipus
			Quadre	nivell			
XLV	1	434	E-3	3	antesala	1	C'3
,,	2	600	F-5	3	accés	1	D-3
,,	3	405	C-5	3	accés	1	D-2
,,	4	395	B-6	3	accés	1	D-2
,,	5	318	B-4	3	antesala	1	D-2
,,	6	1292	Angle NE	3	sala	1	B-1
LIII	4	2145	F03	3	sala	2	D-2
,,	2	2146	F03	3	sala	2	D-2
LXI	1	3140	S-8	3	estància B foc	3	A-1
,,	2	2748	U-7	2	estància B entrada	3	A-1
,,	3	2712	Superficial			3	C-2
,,	4	3214	U-7	3	estància B entrada	3	D-2
,,	5	3463	U-5,U-6	3	estància B entrada	3	A-2
,,	6	4042	P-9	3b	estància A	3	D-2
,,	8	3929	S-6	3	estància B foc	3	D-2
LXIX	2	6PC1	Superficial			4	D-2

Les consideracions sobre aquesta relació de fusaiïoles vindran donades en comparar el treball exhaustiu de Zaida CASTRO, 1980 (en premsa), sobre les fusaiïoles del NE de Catalunya d' època ibèrica. Avancem no obstant, els percentatges de fusaiïoles trobades en els jaciments ibèrics de Puig De Sant Andreu, de la Creueta o de Castell. La fusaiïola bitroncocònica de carena alta és la més freqüent al Puig Castellet. A Ullastret representa el 30,4 %, a la Creueta el 62,5 %, a Castell (Palamós) el 54,8 % del total.

FORMES PRIMÀRIES

	1	2	3
Tipus			
A	2	4	
B			
	4		
C			
		4	
C'			
			4

FORMES SECUNDÀRIES

	1	2	3
D			
		9	1

INVENTARI:

casa 1

LAM.	nº.	Nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
XLI		837/289 291 315/1 835 293/1 i 2 62	E-34	dura	EO4/Ø 40 12B/Ø 15 h 24 cm.	cordó imprés digital	nansa d'orella (2)	polit int. /ext.	5a
XLII	1	620	H-64	dura	EO4(I)/Ø11 11B Ø6 h 11,7	-	nansa	polit ext.	1b
	2	618	D-61	tova	IO4(9)/Ø6,1 11A /Ø 5,3 h 8,6	-	-	groller	1a
XLIII	1	616	D-62	dura	DO1/Ø9,3 12A/Ø4,9 h 5	-	-	polit int.	7b
	2	622	E-62	dura	EO4/Ø 9 11B/Ø5,2 h 6,5	-	-	polit int. / ext.	6
	3	436	E-34	dura	C11/Ø11 21A/Ø4,5 h 6	-	-	polit int.	7c
XLIV	1	619	D-42	dura	CO9/Ø7,6 21B/Ø4,6 h 7,5	-	mugró cònic (3º)	polit int. /ext.	3a

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
XLIV	2	617	F-10	dura	CO1(9)/Ø6,7 22B /Ø 4,3 h 8	-	mugró pla(3) nansa	polit int. ext.	3b
XLV	6	1292	F-10	dura	fusaïola	-	-	-	B1
	7	2444	F-24	dura	12A /Ø7	-	-	polit int.	base
	8	317	E-43	dura	12A /Ø5,3	-	-	groller	base
	10	514	D-44	dura	f.	impressió circular	-	polit	f.
	11	58	F-62	dura	F04	cordó im- près	-	groller	vora
	12	89	D-62	dura	f.	cordó in- cís	-	groller	f.
XLVII	1	457/6	F-42	dura	f.		suspensió ho- ritzontal	-	1
	2	433	E-32	dura	f.	cordó llis	suspensió ho- ritzontal	-	1
	3	435/7	F-24	dura	f.	-	suspensió ho- ritzontal	-	1
	4	834	D-38	dura	Vessador	-	vessador	-	-

INVENTARI:
casa 2 (sitja)

LAM.	nº	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
XLVIII		1343/8	E-24	dura	H04/Ø40	-	-	polit	
		2656	E-42		11A/Ø11	-	-	groller	
		1343/6	E-34			-	nansa orella	polit	4
		1358/1	E-34			-	nansa orella		
		1346	E-32			cordó llis			
		1358/18	E-32			-	-		
		1359	E-32			-	-		
		2675	E-34			-	-	-	
		1343/20	E-32			-	-	groller	
XLIX		2658	E-21	dura	H04/Ø40				
		2678/1,9	D-44		41C/Ø11	cordó incís	-	polit	4
		2660	D-32						
L	1	2663/3	D-44	dura	C(D)01(3,9)				
		1358/6			Ø 24	-	mugró	polit	9b
		2674							
		1348							
		1343/11	E-44						
		2662/1	D-32						
	2	1350	F-21	dura	F01/Ø13,2	-	mugró	polit	1a
		2661	H-21		13A/Ø5,6 h=16,5				
	3	1351	J-10	dura	I04/Ø16	imprès	mugró pla	polit	1a
		1349					imprès		

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LI	1	1343/3	D-34	dura	I04/Ø10,2	-	suspensió horitzontal	polit	lc
	2	1344	D-44	dura	12A/Ø8	-	-	polit	lc
	3	1366/1	F-34	dura	D04/Ø21	-	-	groller	7b
	4	2653/3	E-32	dura	E07/Ø14	-	-	polit	7a
	5	1343/5 2663/7 2662/4 1366/5	D-32 E-43 E-43 D-32	dura dura dura dura	D01 D03/Ø18 D03 D03	- - - -	- - - -	groller	8
Casa 2:									
LII	1	4398	E-21	dura	C05/Ø9,5 11A/Ø6 h=10,5	-	mugrons còncics(4)	polit	3a
LIII	1	4399/1,2	D-44	tova	D01/Ø6 11A/Ø4 h=3,8	-	mugró	polit ext.	le
	3	2200	H-43	dura	E04/Ø10 11A/Ø7,5 h=4,7	-	-	polit	le
	5	1598/1	-	dura	f.	incisa	-	polit	f.

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LIII	6	1592	-	dura	f.	cordó imprès	-	polit	f.
	7	2274	C-52	dura	f.	-	suspensió horit.depr.	polit	f.
	8	698	H-36	dura	f.	-	susp. horit.	polit	f.
LIV	1	2192 2196/1	F-62	dura	D03/Ø18	-	-	polit ext.	8
	2	673/1,2,3 665	F-62	dura	C01/Ø13 22B/Ø3 h=6	-	-	polit ext.	8a
	3	704	F-24	dura	E07/Ø12	-	-	polit int.	7a
	4	2280/1,2	E-32	dura	E04/Ø8	-	-	polit	7a
	5	2244/5,6	E-10	dura	F07/Ø10,5	-	-	polit int. ext.	1
	6	746/2	-	dura	11B/Ø8	-	-	-	base
	7	752	-	dura	12B/Ø8	-	-	-	base

INVENTARI:

casa 3

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LV	1	3883 3890	H-21	dura	D07/Ø26 12B/Ø15,2	-	suspensió horit.perf.	polit	9a
	2	3882	E-21	dura	I04/Ø19 11B/Ø11	-	suspensió horitzontal	polit	1c
LVI	1	4014	H-10	dura	F04/Ø12 11B/Ø6,5 h=16,5	-	-	groller	1b
LVII	1	4021	H-41	tova	(F) E01/Ø4 12A/Ø3 h=3,5	-	nansa	groller	1e
	2	3930	J-30	tova	I04/Ø4,4 12A/Ø2,5 h=5	-	nanses(2)	groller	1d
	3	3442	D-61	dura	E01/Ø5,5 11A/Ø3,5 h=4,5	-	arranc de nansa	groller	1e
	4	4016	F-42	dura	D04/Ø12 12A/Ø8,5 h=6,5	-	-	polit	7b
LVIII	1	3227	J-10	dura	G07/Ø9,5 11A/Ø4 h=11	-	nansa	polit	3b

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LIX	1	3627/1	F-10	dura	D01/Ø6 11B/Ø3,5 h=2,6	-	-	groller	7b
	2	4020	H-22	tova	E01/Ø10 11A/Ø5 h=4	-	-	groller	7b
	3	3885	F-24	tova	E01/Ø14 11A/Ø5,5 h=5	-	-	groller	7a
LX	1	3707	J-34	tova	C01/Ø13,5 h=6,5	-	suspensió vert.perf.	polit	10
	2	3887	E-10	dura	E01/Ø14,5 11B/Ø8,5 h=4,5	-	-	groller	7b
LXI	9	3704	E-21	tova	E04/Ø9,5 11A/Ø6 h=3,5	-	-	polit	7b
LXII	1	3301/1	E-21	dura	C01/Ø14,5	-	nanses (2)	groller	2
	2	3770	E-32	dura	C07/Ø17,5	-	nanses (2)	groller	2
	3	3868/1	H-10	dura	f.	-	nansa	polit	-
LXIII	1	3614	F-32	dura	C01/Ø16,5	-	-	groller	2
	2	1721	F-34	dura	F07/Ø30	-	-	polit	1a
	3	1696/2	-	-	I04/Ø21	-	susp. horit.	polit	1c

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LXIV	1	3572	H-21	tova	H04/Ø18,5	-	suspensió horitz.	polit	1a
	2	3766	H-26	dura	H04(I)φ18	-	mugró pla	groller	1a
	3	3875	H-21	dura	F04/Ø18,5	-	mugró pla	polit	1b
LXV	1	3996	E-28	tova	13A/Ø9	-	-	groller	base
	2	3792	H-32	dura	32A /Ø7	-	-	groller	base
	3	3999/3	E-32	dura	11B/Ø10,2	-	-	polit	base
	4	1759	H-36	dura	13B/Ø9	-	-	groller	base
	5	3471	F-48	dura	13A/Ø14,2	-	-	groller	base
	6	4039	H-62	dura	21B	-	-	groller	base
	7	3413	H-42	tova	11B/Ø13	-	-	polit	base
LXVI	1	3886/1	F-44	dura	Tapadora	-	nansa vert. perforada	groller	10
	2	3763/13	J-32	tova	Tap.φ7	-	-	polit	8c
	3	3444	F-40	dura	f.	-	mugró cònic	polit	f.
	4	3262	C-26	dura	f.	cordó imp. digital	-	groller	f.
	5	3699	C-62	tova	f.	cordó inc.	-	groller	f.

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LXVI	6	3224	E-38	tova	-	imprès	-	groller	f.
	7	3718	D-44	dura	-	cordó inc.	-	groller	f.
	8	3113	E-18	tova	-	cordó imprès pentinat	-	groller	f.
	9	3983	E-21	dura	-	cordó imprès	-	groller	f.
LXVII	1	3608	F-52	dura	-	cordó imprès	suspensió horitz.	groller	5
	2	3850	H-21	dura	-	cordó imprès	suspensió horitz.	polit	5
	3	3206	H-41	dura	H01(I)	-	suspensió horitz.	polit	1b
LXVIII	1	3962/2	E-32	tova	-	-	nansa or.	groller	f.
	2	3464	D-41	tova	-	-	suspensió horitz.	groller	f.
	3	1744	E-24	dura	-	-	suspensió horitz.	polit	f.
	4	1757	F-22	dura	-	cordó llis	suspensió horitz.	groller	f.
	5	3559/1	H-30	dura	-	-	suspensió horitz.	groller	f.

INVENTARI:

casa 4

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LXIX	1	6PC.274	B-20	tova	D01/Ø4	-	-	groller	1d
	2	6PC.278			12A/Ø2,8 h=3,5				
	3	6PC.276	D-20	tova	D01/Ø10 12A/Ø6 h=4	-		groller	7b
LXX	1	6PC.134	D-18	tova	F04/Ø10	-	suspensió horit.vora	groller	1c
	2	6PC.672	E-21	dura	F04/Ø15,2	-	suspensió horit.vora	polit	1b
	3	6PC.110/1	-	tova	H04/Ø14	-	suspensió horit.	groller	1a
LXXI	1	6PC.333/1 2 3	H-23	tova	E04	cordó imprès	-	groller	5
	2	6PC.229	E-42	dura	F04	cordó llis	-	polit	1b
		6PC.162	C-43	tova	F04	cordó llis	-	polit	-
		6PC.142	D-43	tova	F04	-	suspensió horit.	polit	-
	3	6PC.489	H-24	dura	F04	cordó llis	-	polit	1b
LXXII	1	6PC.624 625,628	F-38	dura	F04/Ø16,8	-	suspensió horit.	polit	1a

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LXXII	2	6PC.697	H-31	dura	-	cordó imprès	-	polit	f.
	3	6PC.773	H-10	dura	C07	impresa angular	-	polit	f.
	4	6PC.770	J-10	dura	-	cordó imprès	-	polit	f.
	5	6PC.434	F-21	dura	-	cordó incís	-	groller	f.
	6	6PC.801	J-10	dura	F04/Ø11	-	-	polit	f.
LXXIII	1	6PC.559	E-21	dura	12A/Ø6	-	-	polit	base
	2	6PC.490	F-21	tova	13A/Ø6	-	-	groller	base
	3	6PC.772/1,2 /3	J-10	dura	12B/Ø8	-	-	groller	base
	4	6PC.673	F-21	dura	12A/Ø3,5	-	-	groller	base
	5	6PC.696	H-41	dura	12A/Ø10	-	-	polit	base
	6	6PC.481/ 1,2,3 i 4	D-18	tova	12B/Ø7,3	-	-	polit	base
	7	6PC.771	E-26	dura	42C/Ø10	-	-	groller	base
	8	6PC.99	E-42	dura	12B/Ø11,3	-	-	groller	base
LXXIV	1	6PC.503	E-32	dura	cos	perforació	suspensió horit.perf.	groller	f.

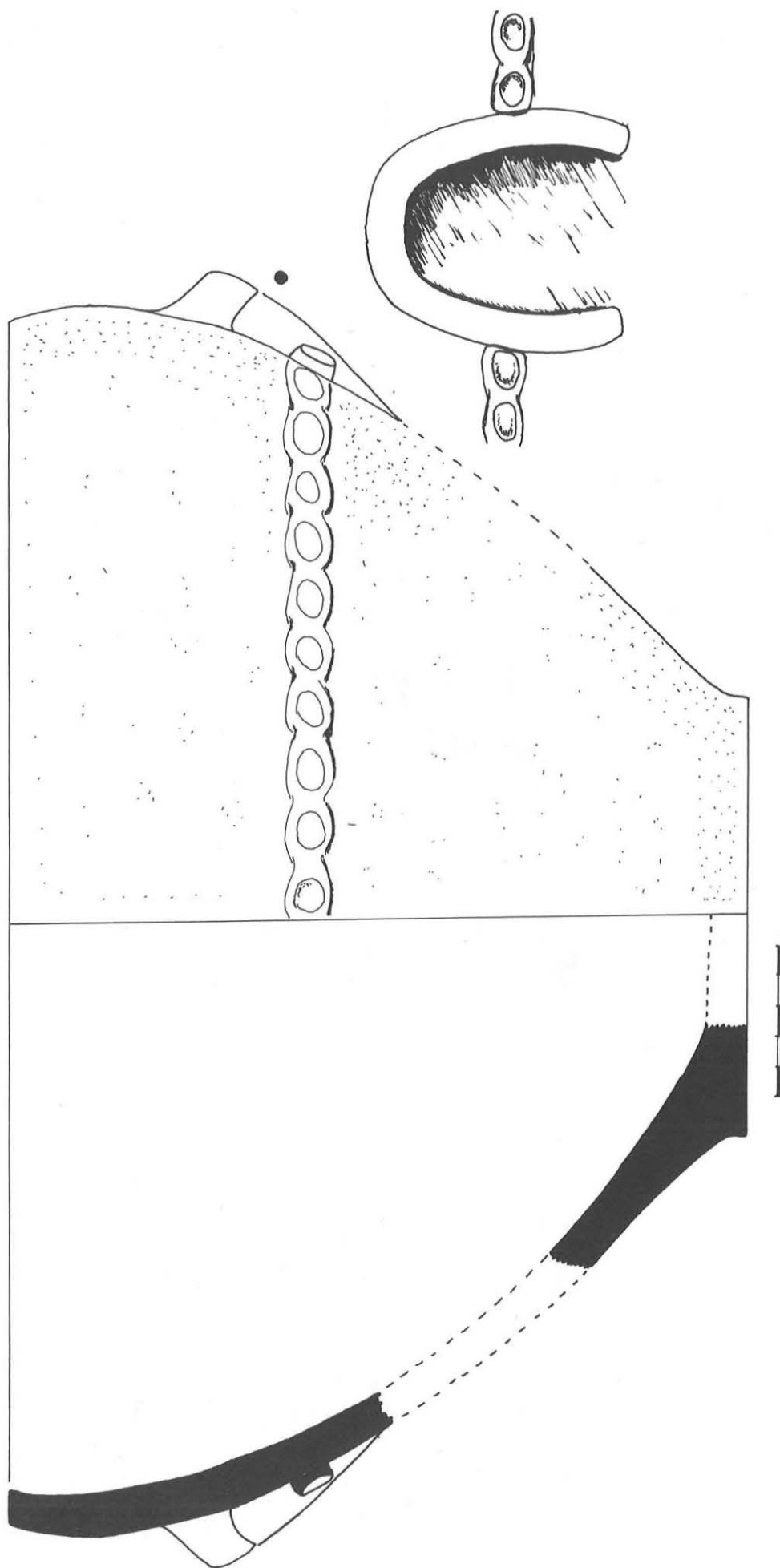
LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LXXIV	2	6PC.506	J-10	tova	cos	-	suspensió horitzontal	polit	f.
	3	6PC.504/2	F-24	dura	cos	perforació	suspensió horit.perf.	polit	f.
	4	6PC.334	F-26	dura	cos	-	suspensió horitzontal	groller	f.
	5	6PC.380	H-21	dura	cos	-	suspensió horitzontal	groller	f.
	6	6PC.482/1	F-23	tova	cos	-	suspensió horitzontal	groller	f.
	7	6PC.758	F-42	dura	cos	impressió	aplicació	polit	f.
<u>passadís</u>									
LXXV	1	4226	E-90	dura	E03/11A	-	-	groller	7a
	2	4200	J-10	dura	F07?	cercles es-tampats	-	groller	decor.
	3	4227	H-21	dura	-	cercles estampats	-	groller	decor.
	4	4222	H-36	dura	-	cordó imprès	-	groller	decor.
	5	4208	H-38	dura	-	cordó llis	-	polit	decor.
	6	4207	H-42	dura	-	cordó imprès ungular	-	groller	decor.

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LXXV	7	4217	F-26	dura	f.	cordó incís	-	groller	decor.
LXXVI	1	4104	F-34	dura	DO4/Ø16,4	-	-	groller	1b
	2	4215	H-42	dura	FO4(I)/Ø16	-	-	groller	1a
	3	4165/2	E-44	dura	DO4/Ø19	-	suspensió vora	polit	1b
	4	4225/8	F-28	dura	EO4/Ø20	-	-	groller	7a
	5	4219	E-36	dura	EO1/Ø22	-	-	groller	7a
	6	4174	F-42	dura	DO4/Ø26	-	-	polit	1b
LXXVII	1	4158	E-44	dura	12A/Ø10,5	-	-	groller	base
	2	4173	E-21	dura	12B/Ø7,8	-	-	groller	base
	3	4197	E-42	dura	12A/Ø8,8	-	-	groller	base
	4	4145	E-44	dura	13A/Ø10,6	-	-	groller	base
	5	4221	F-24	dura	11A/Ø11,6	-	-	groller	base
	6	4131	F-42	dura	11B/Ø10	-	-	groller	base
	7	4132/1	F-21	dura	11B/Ø10,2	-	-	polit	base
LXXVIII	1	4212/1,2	F-46	dura	EO4/Ø40	cordó imprès angular	suspensió imp.perf.	polit	5a

LAM.	nº.	nº.inv.	color	pasta	tipus	decoració	aplicació	acabat	forma
LXXVIII	2	4216/1	E-34	dura	-	-	nansa orella	polit	5
	3	4181	E-41	dura	-	cordó imprès	suspensió horitzontal	groller	5a (b)
	4	4154	D-64	dura	-	cordó imprès	suspensió hor. imp.	groller	5a

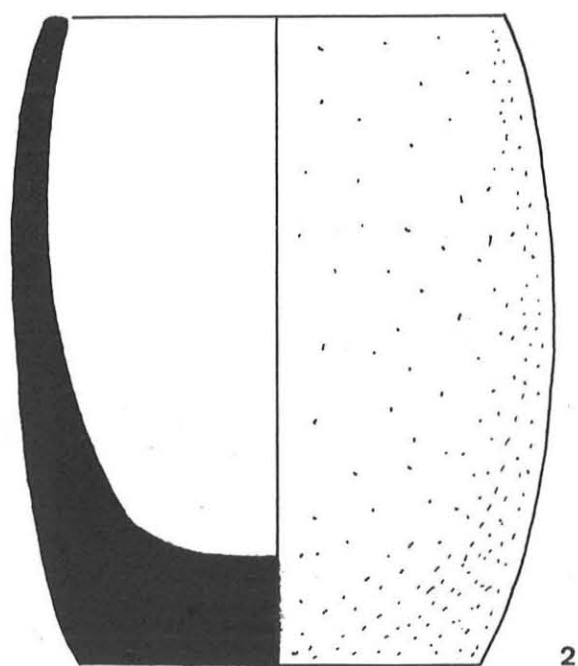
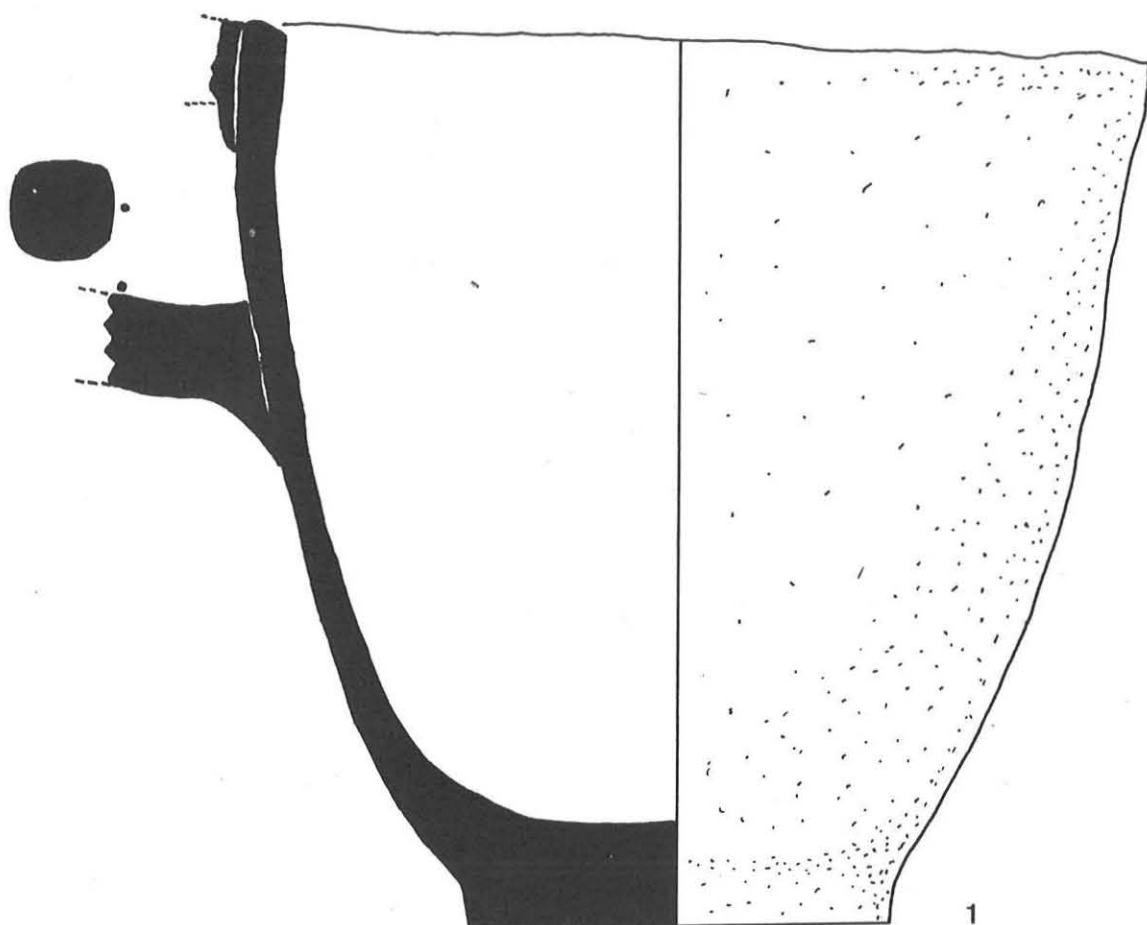
INVENTARI dels materials lítics no tallats:

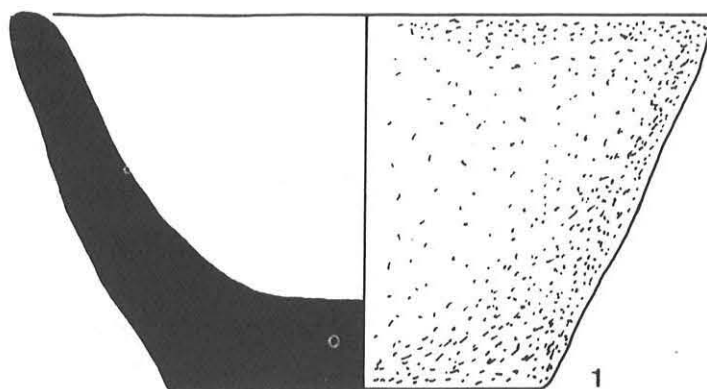
LAM.	nº.	nº.inv.	material	forma	secció	situació	objecte
XLVI	2	PC.286	basalt	rectangular	el.lipsoide	casa 1	pondus
	3	PC.287	basalt	rectangular	el.lipsoide	casa 1	pondus
LXIX	4	6PC.40	sorrenca	rectangular	rectangular	casa 4	esmolador
XC	-	-	granit	circular perforat	de quilla	casa 3	molí
XCI	1	-	granit	ovoide	de quilla	casa 3	molí
	2	6PC.1408	granit	el.lipsoide	rectangular	casa 3	polidor
XCII	1	PC.3646/1,5	sorrenca	recipient	convex	casa 3	gresol

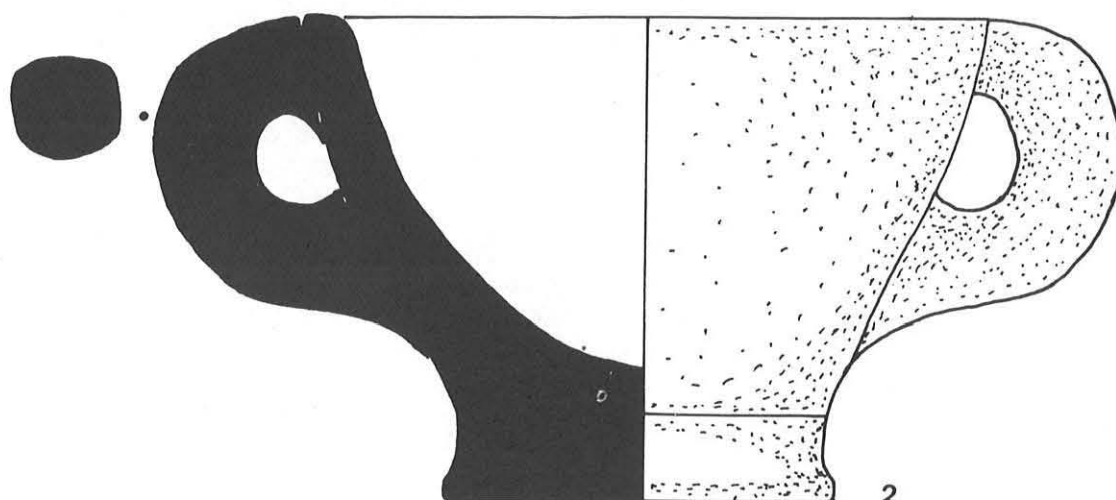
Casa n° 1

Lâm. XLI

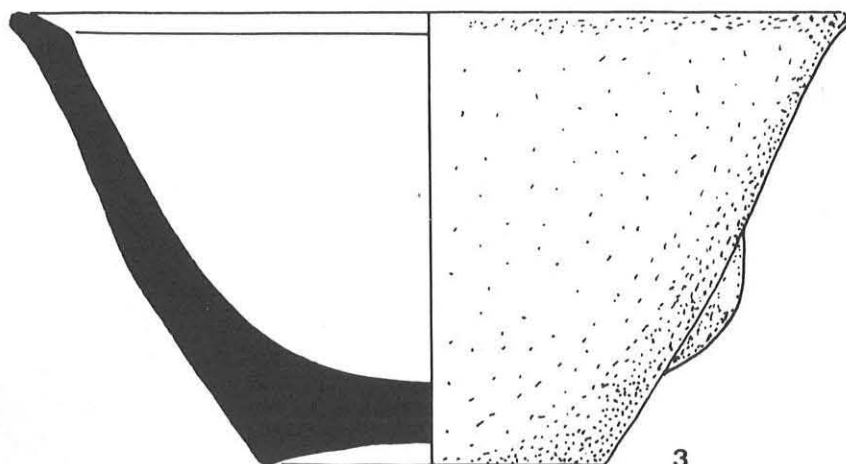

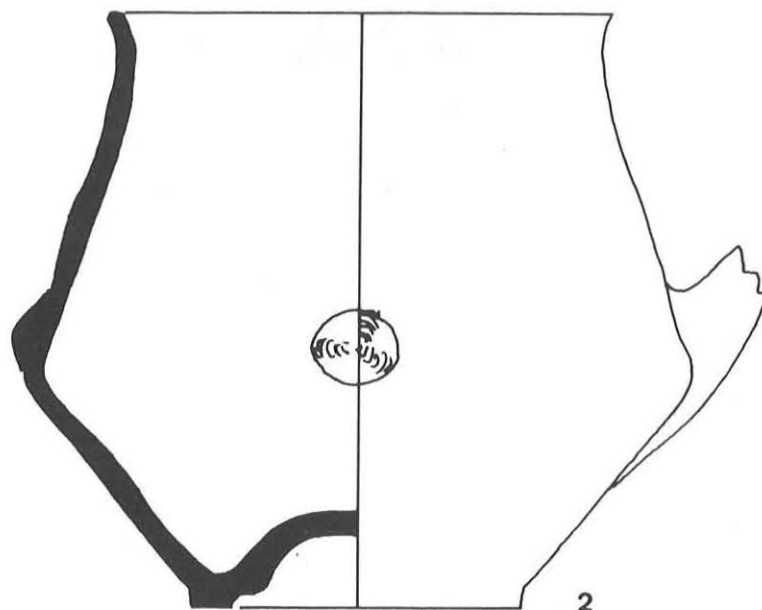
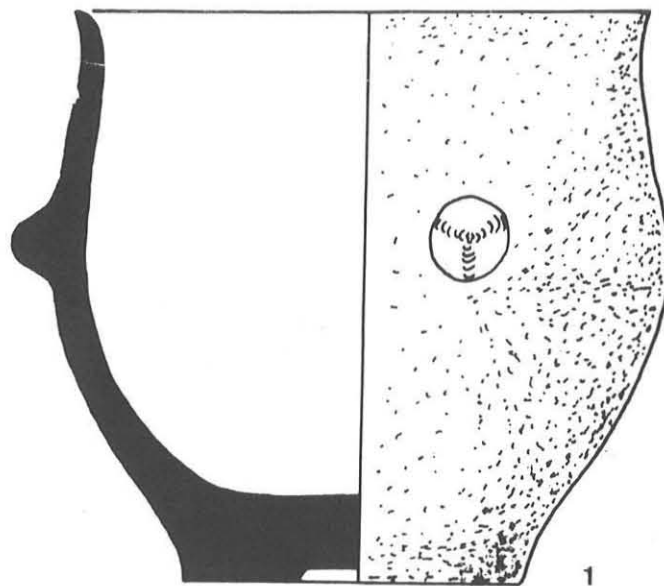
1

2

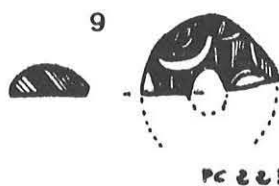
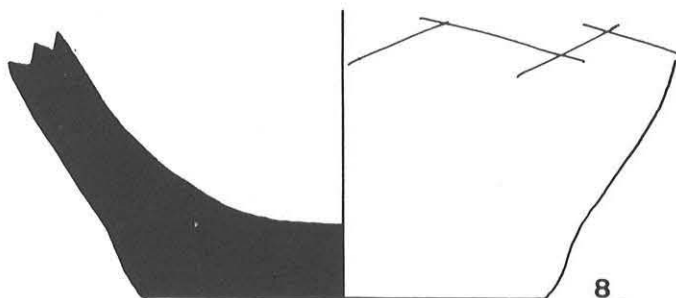
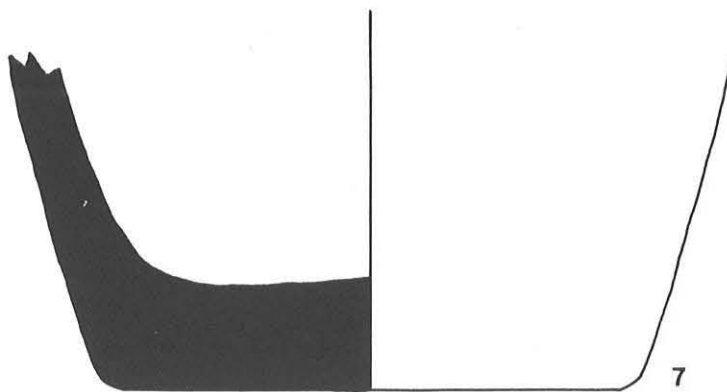
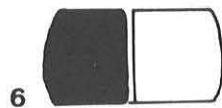
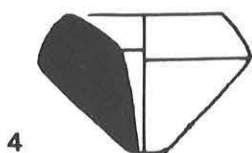
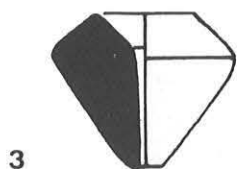
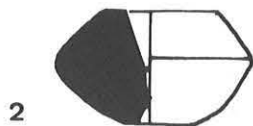
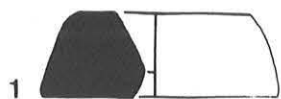

3

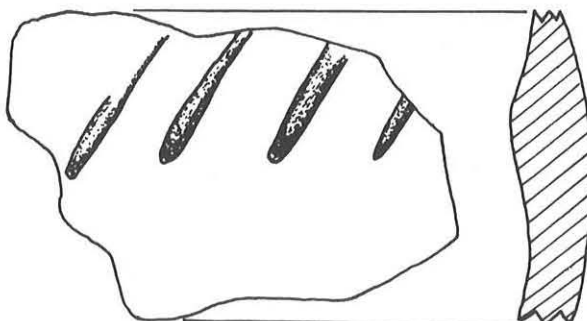
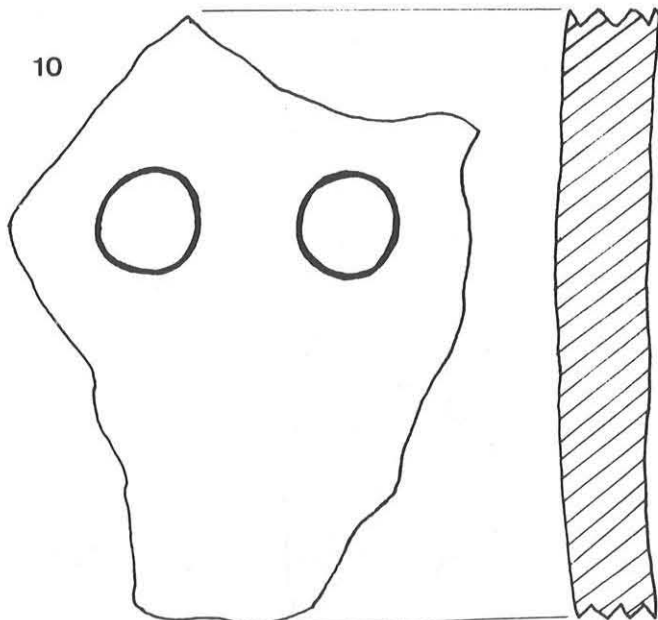
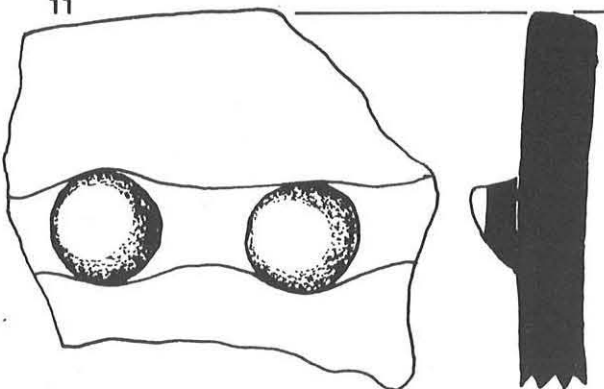

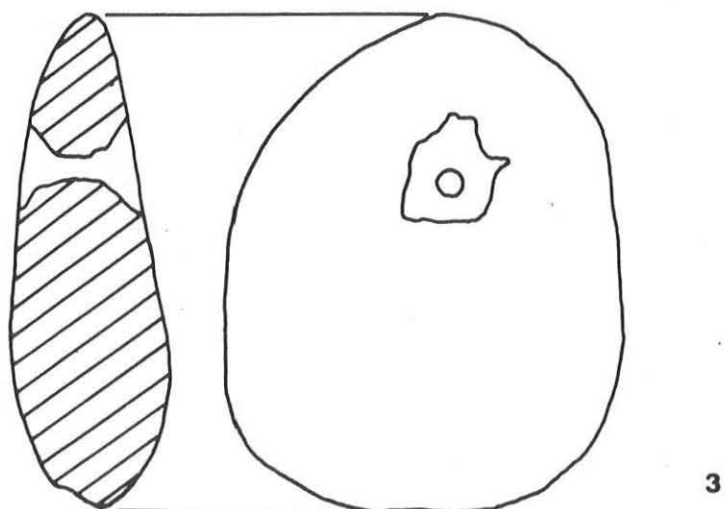
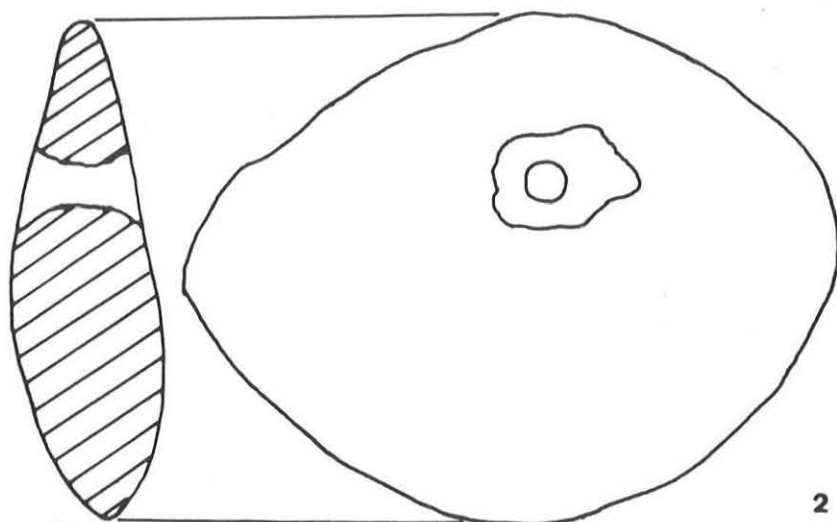
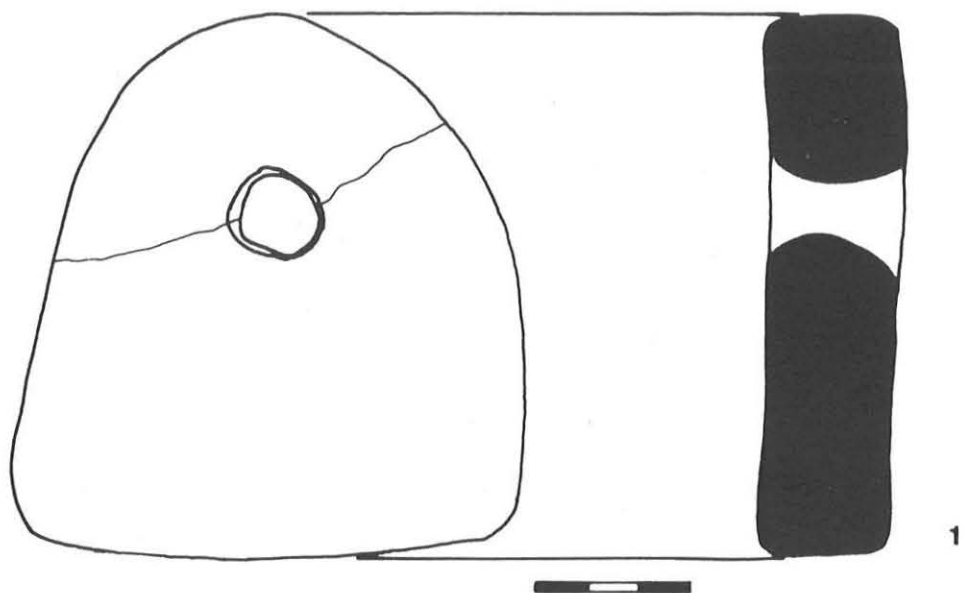
Lâm. XLIV

Casa 1

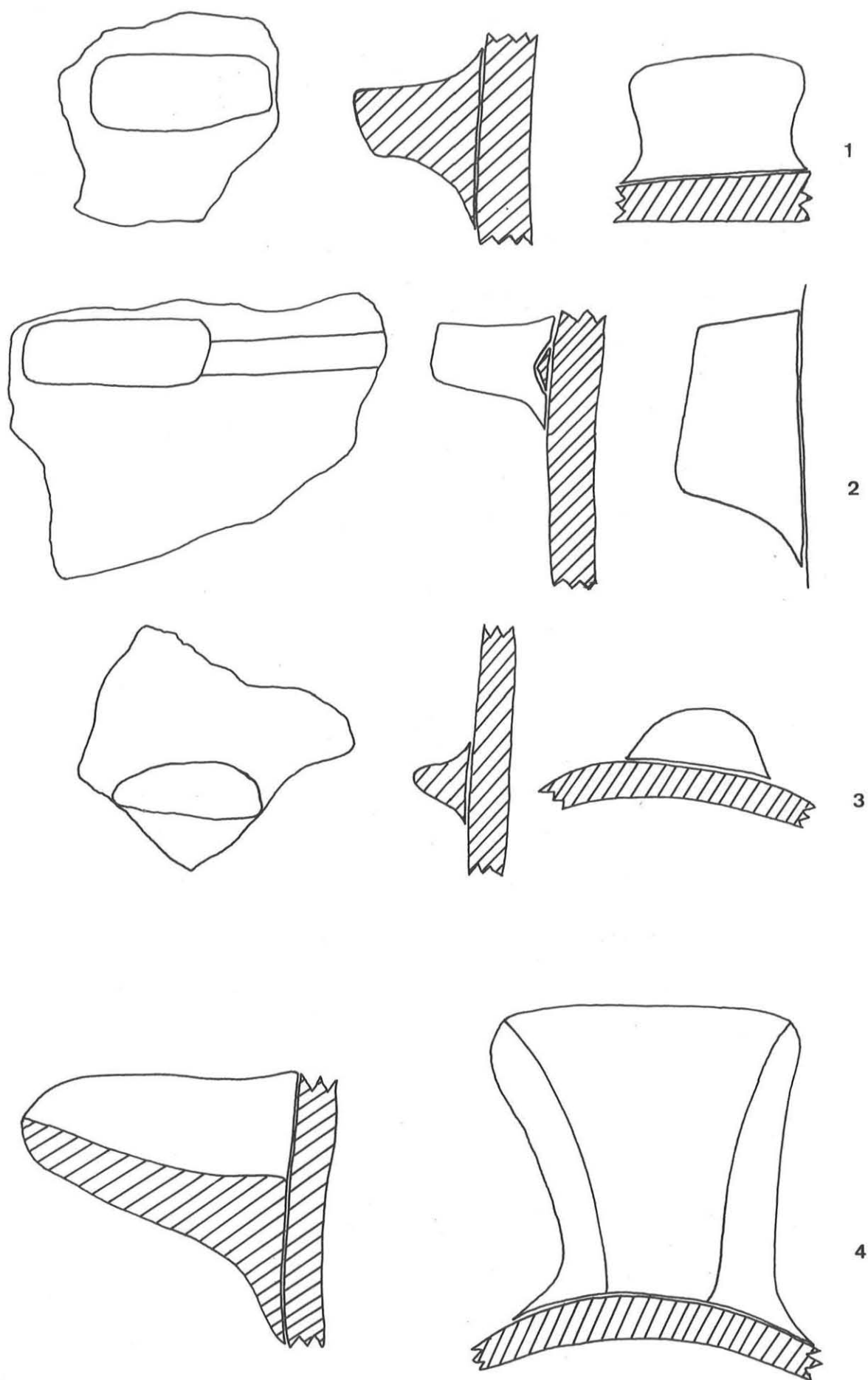
11

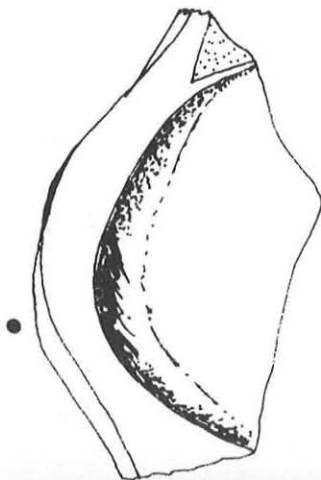
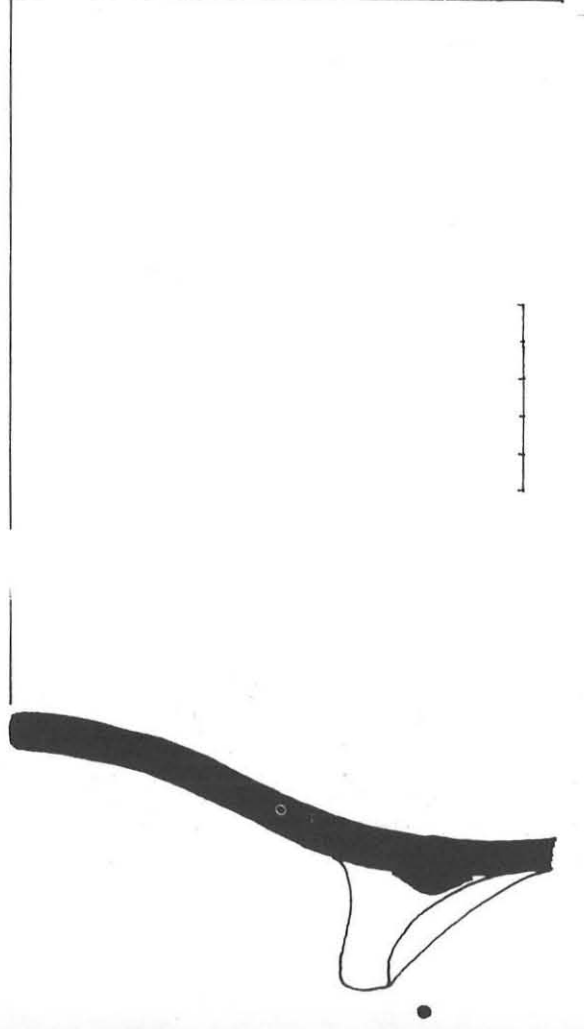
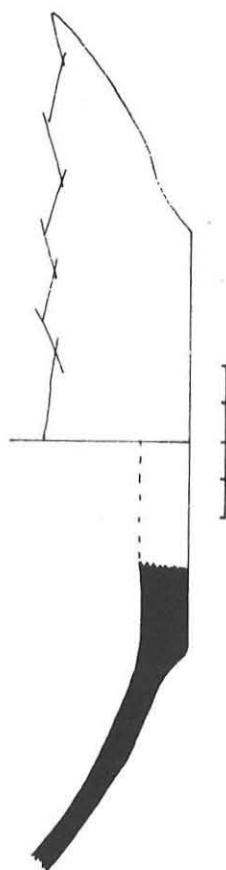
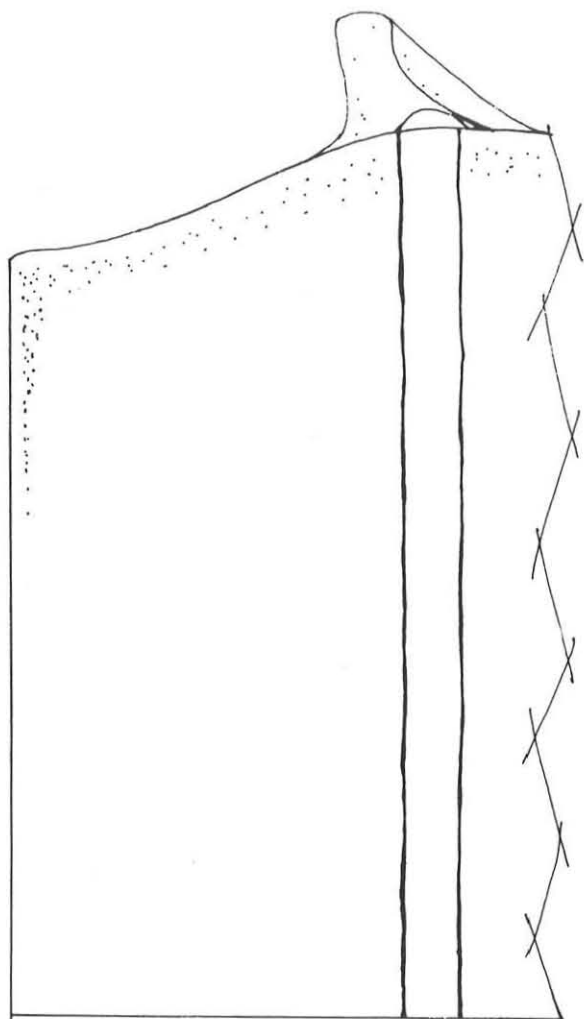

Lâm. XLVI

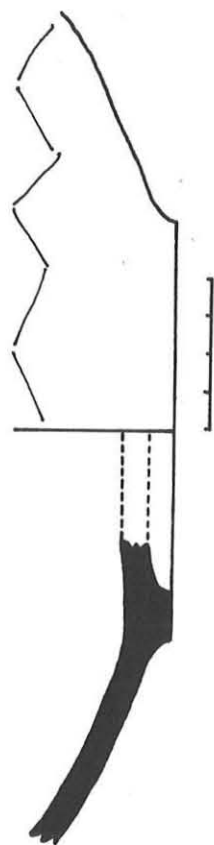
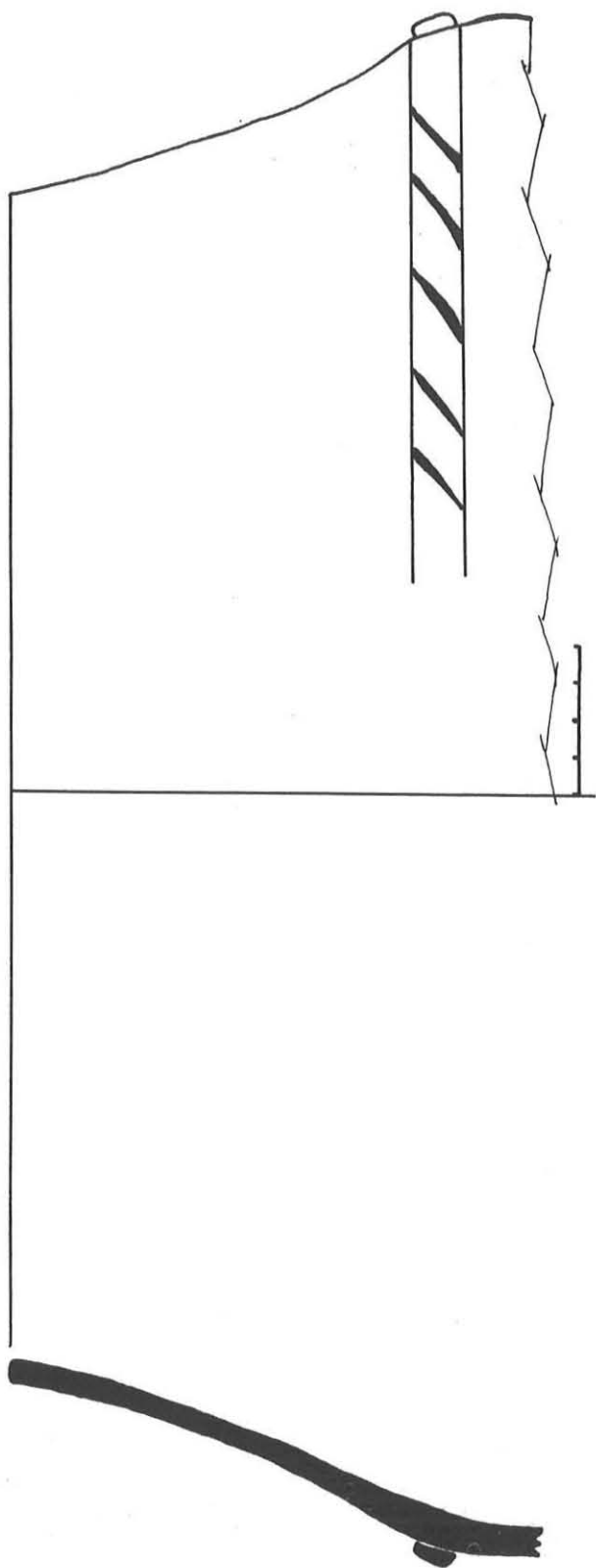
Casa 1

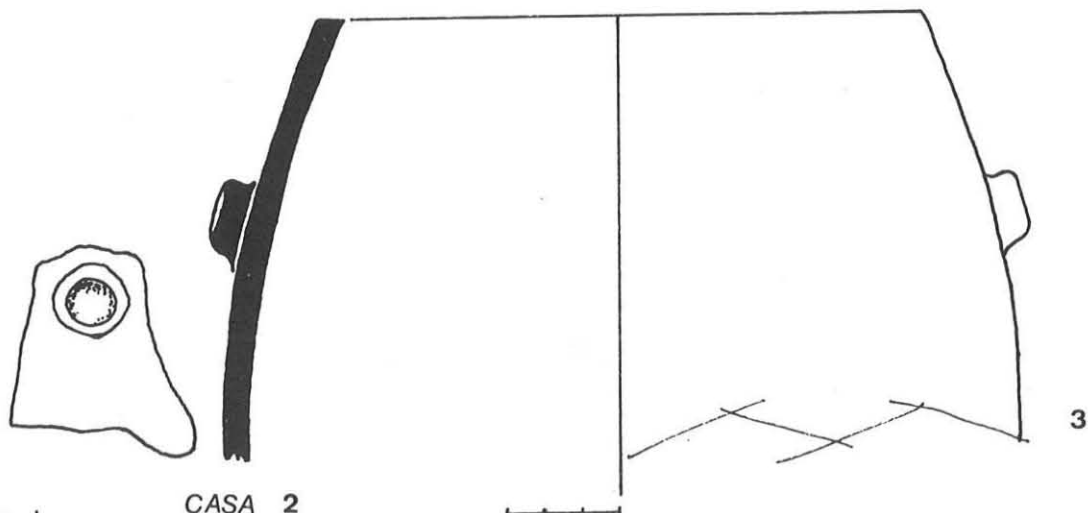
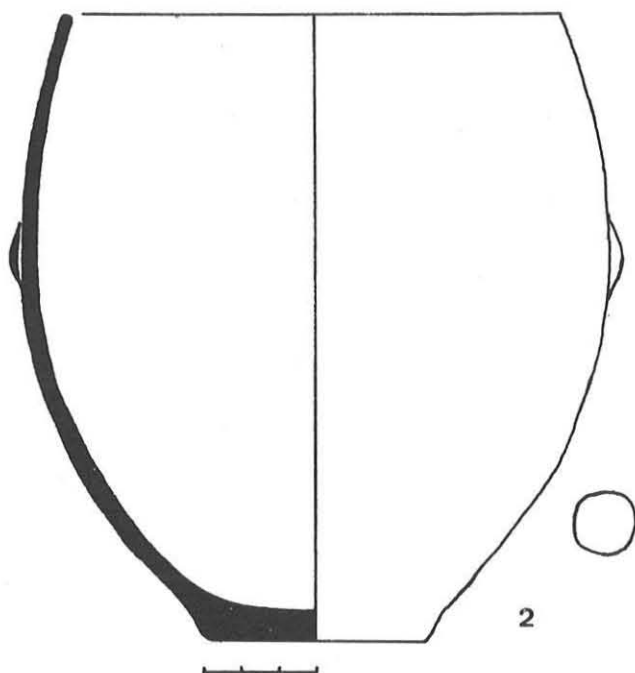
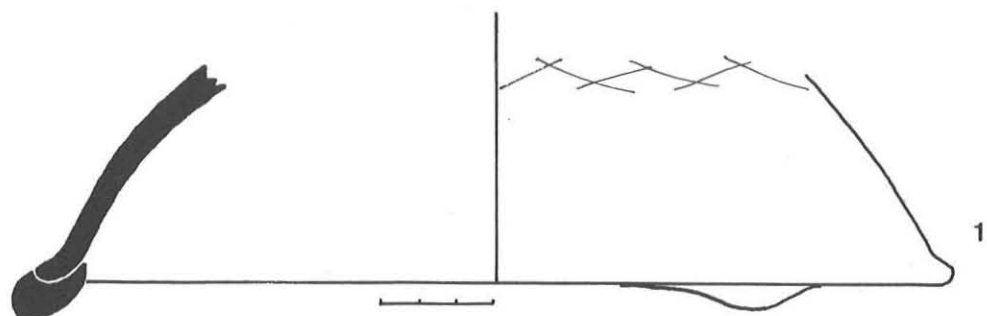
Làm. XLVIII

CASA 2

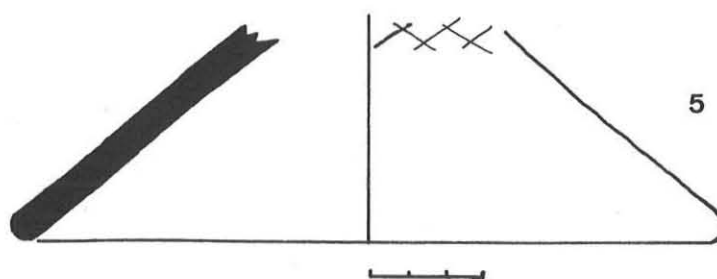
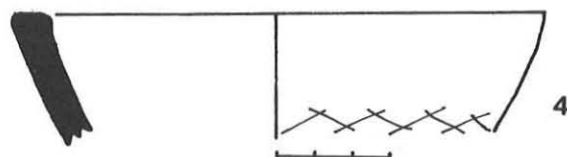
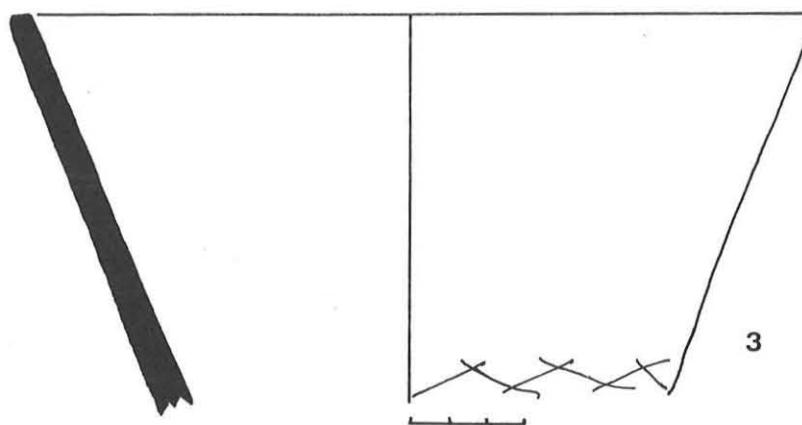
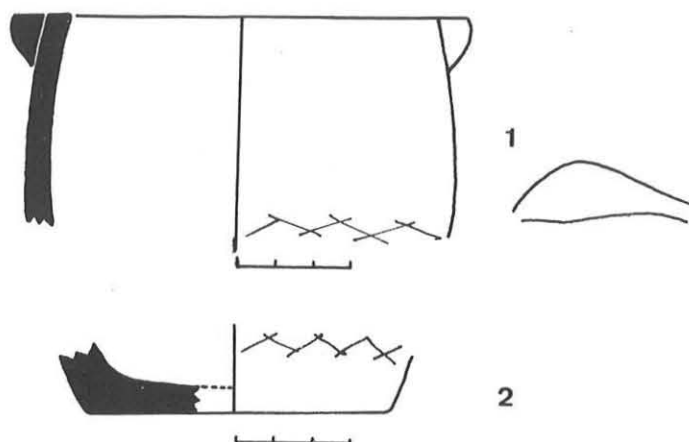
Làm. XLIX

CASA 2

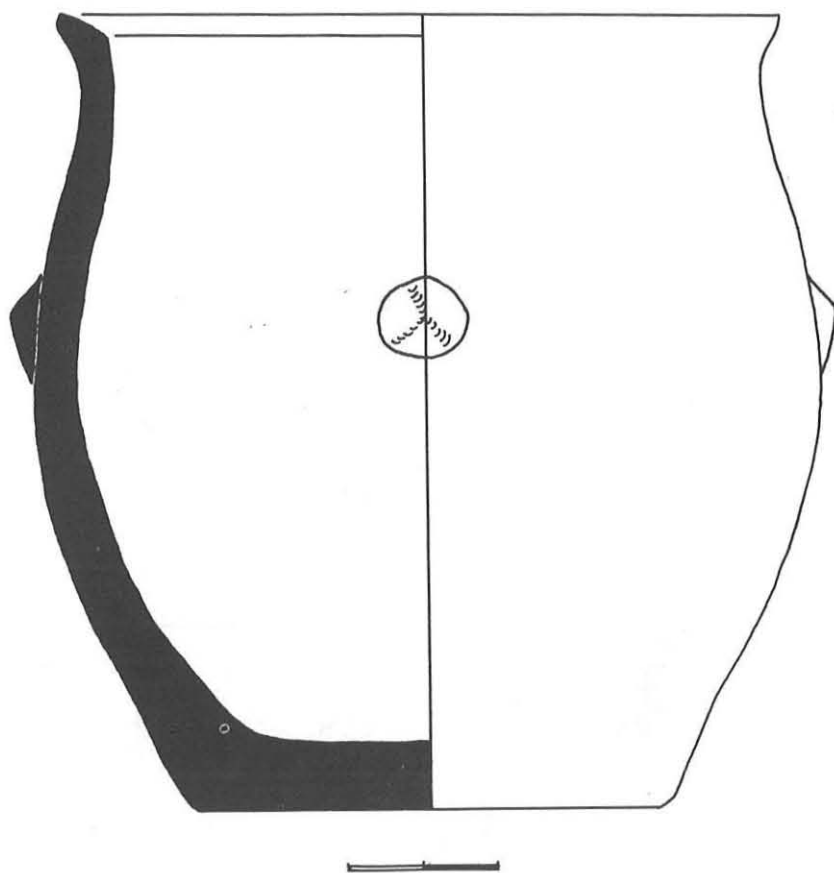
Làm. L

CASA 2

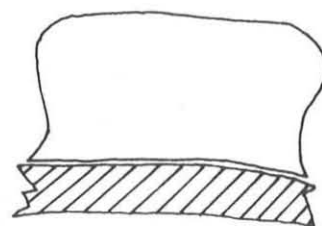
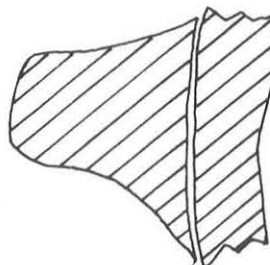
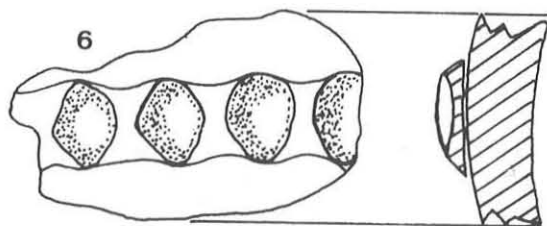
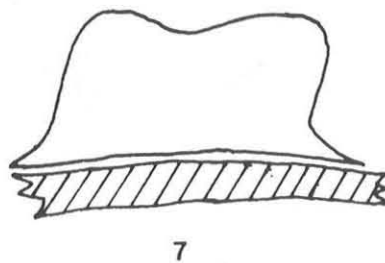
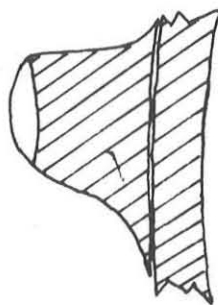
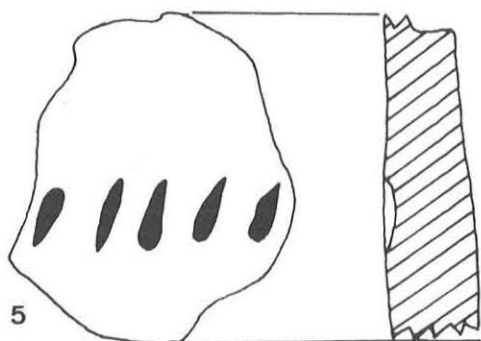
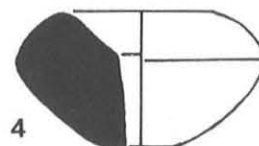
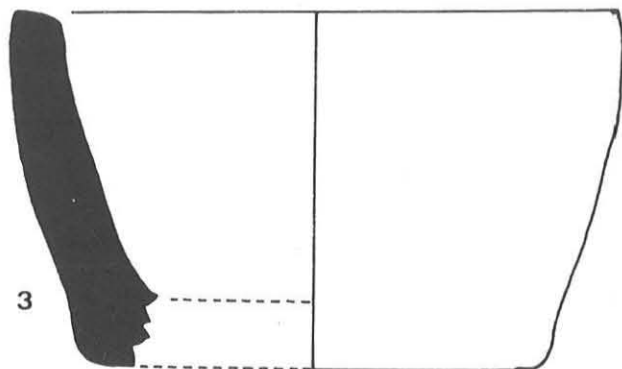
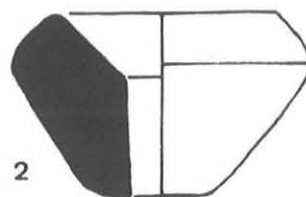
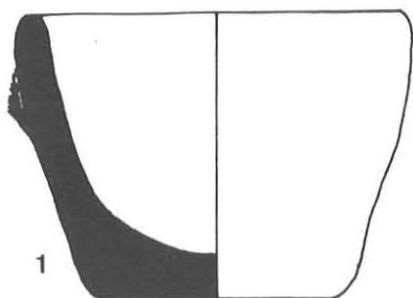
Làm. LI

CASA 2

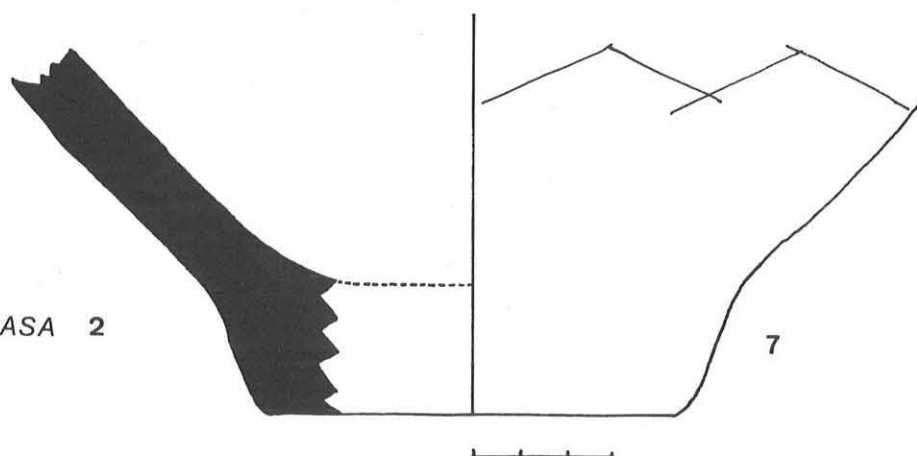
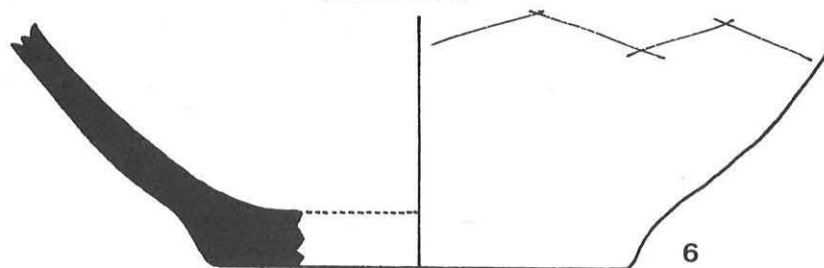
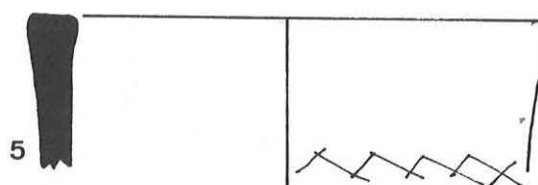
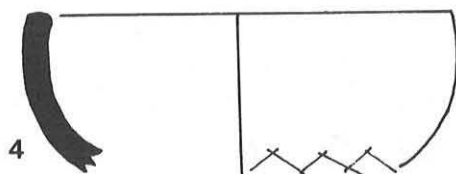
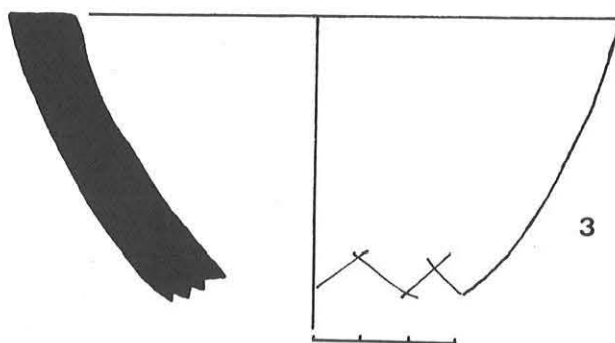
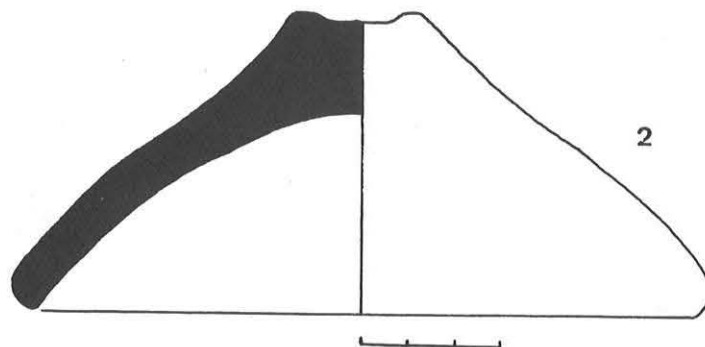
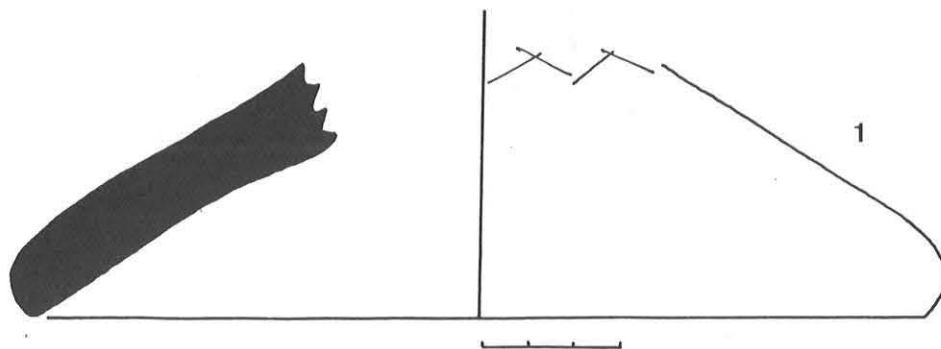
Làm. LII

CASA 2

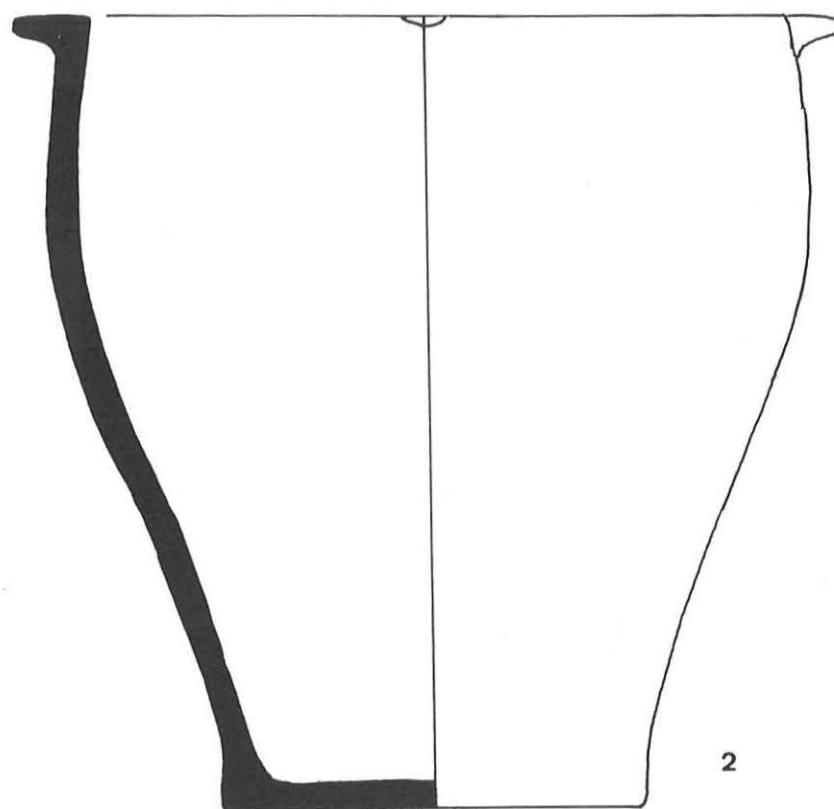
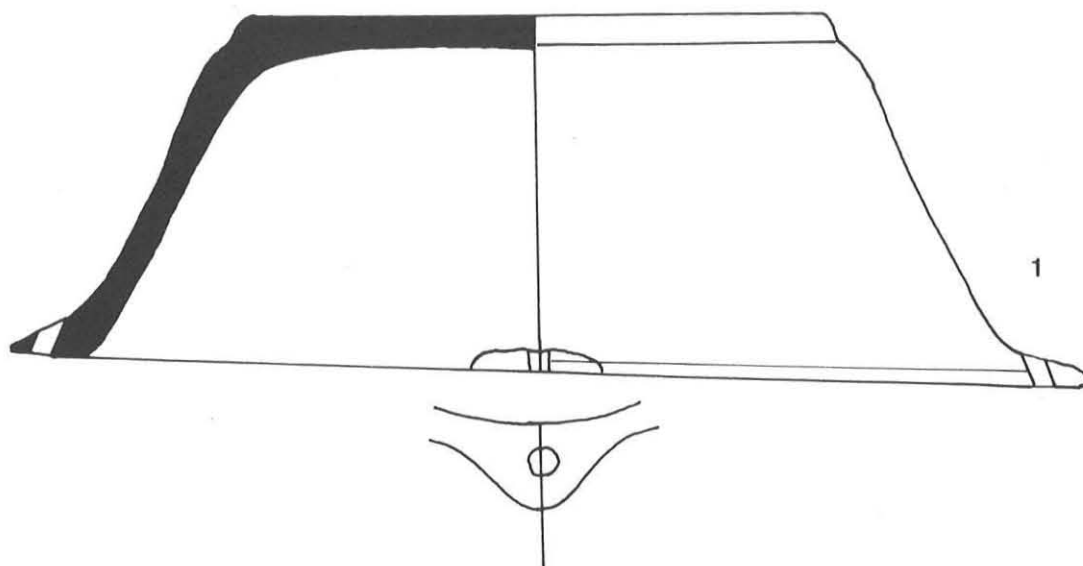

8

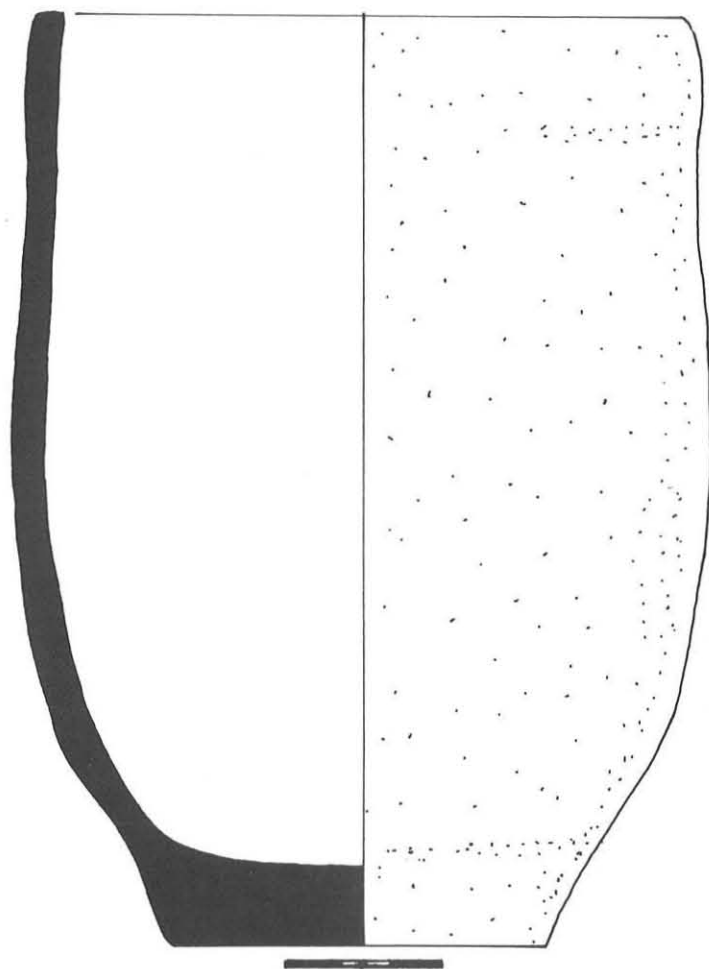

Lâm.
LIV CASA 2

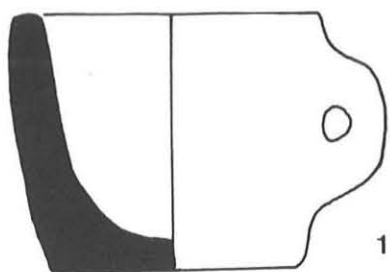

Làm. LV

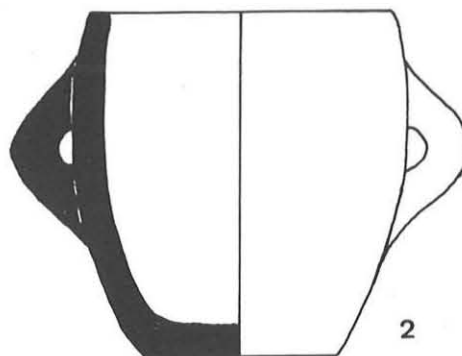
CASA 3

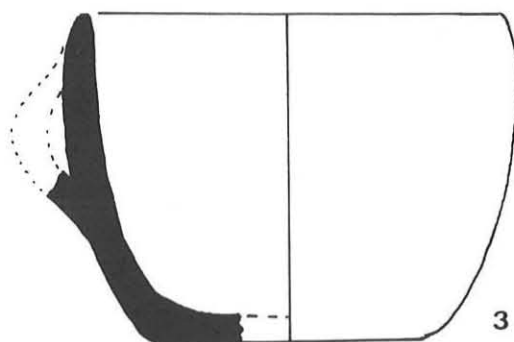
Làm. LVI CASA 3

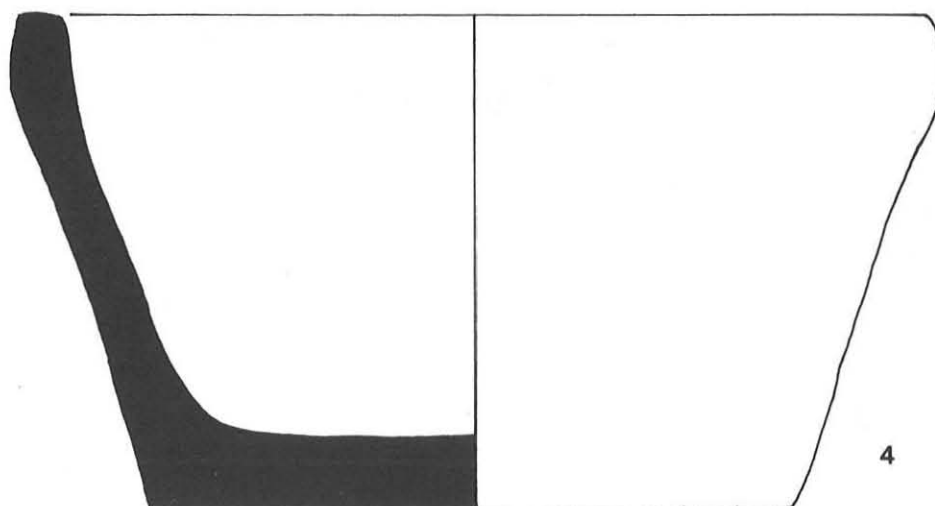
1

2

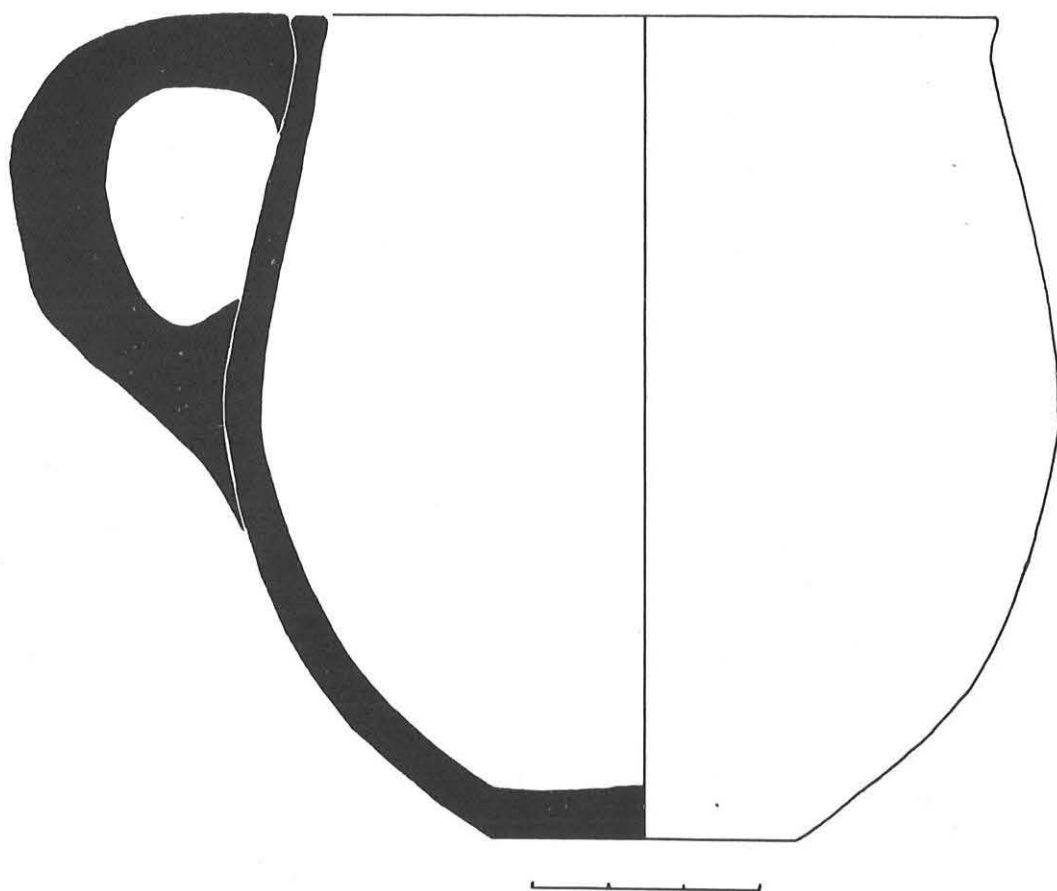

3

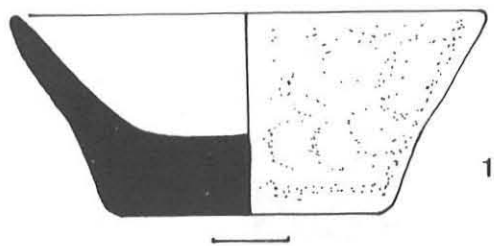
4

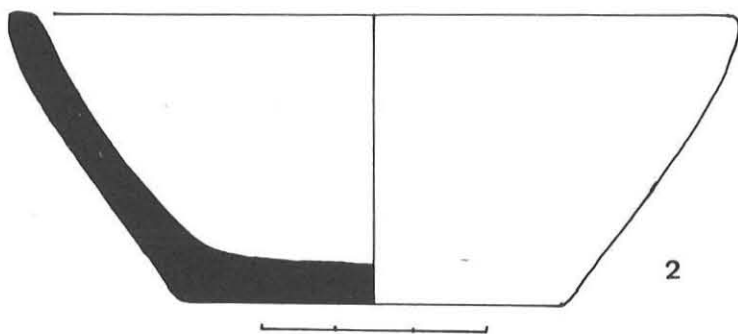

Lâm. LVIII

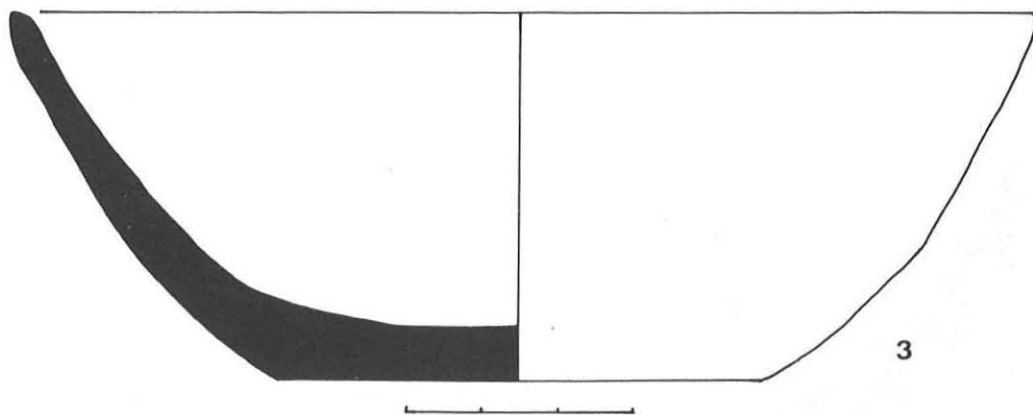
CASA 3

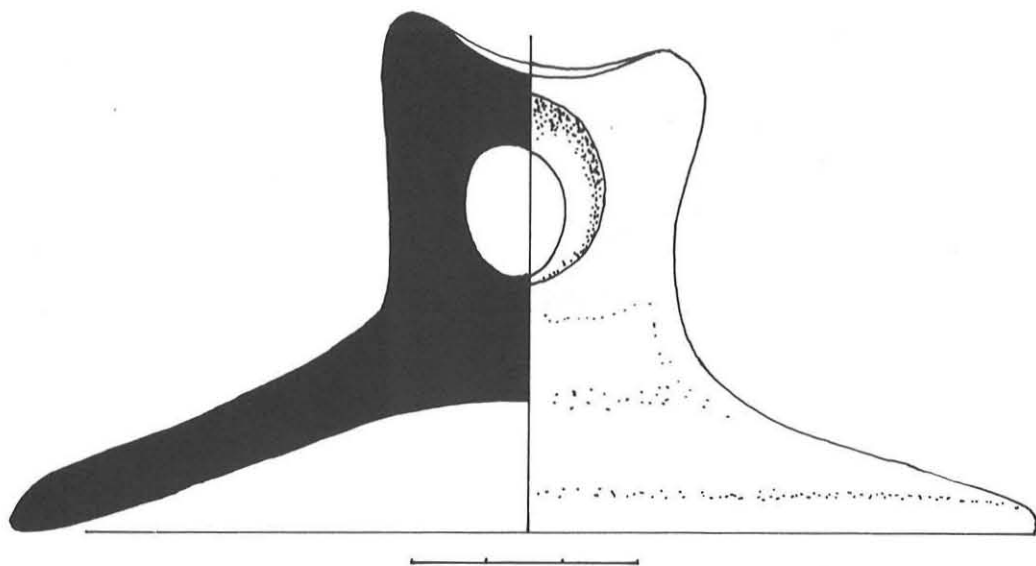
1

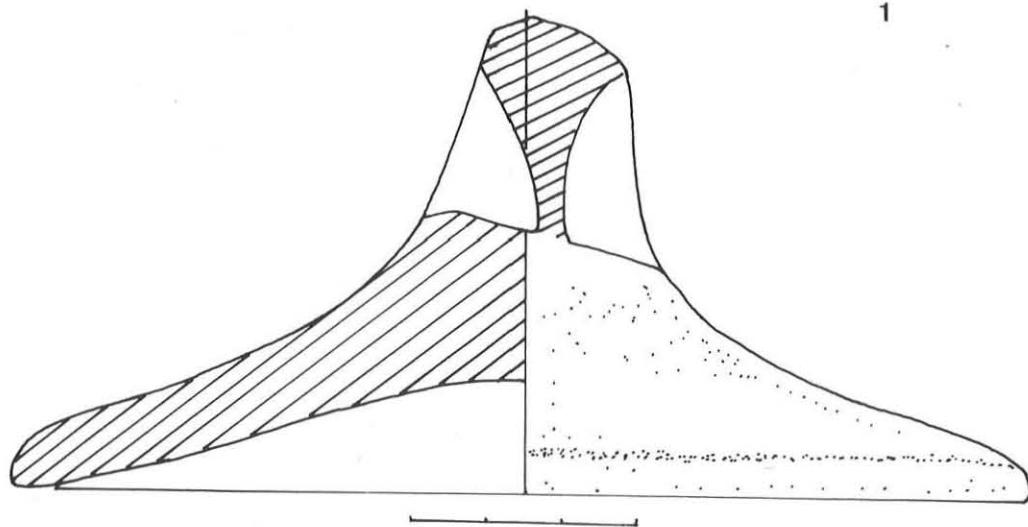
2

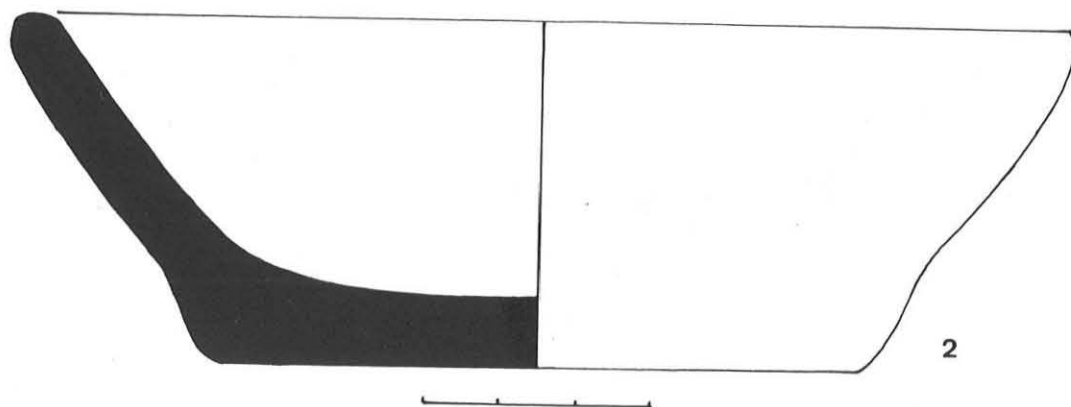
3

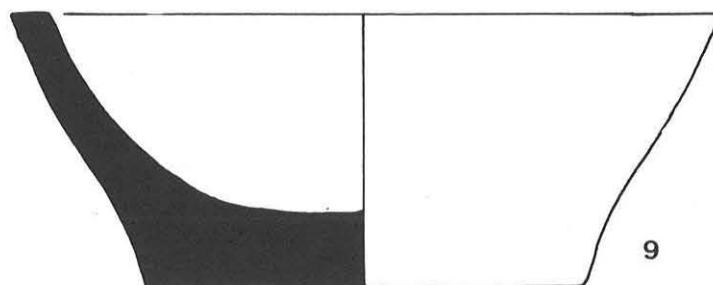
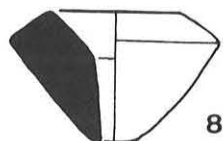
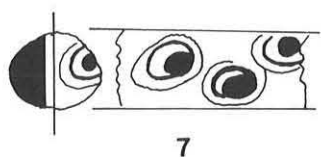
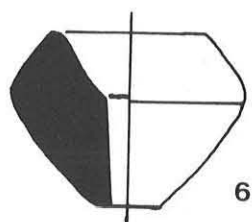
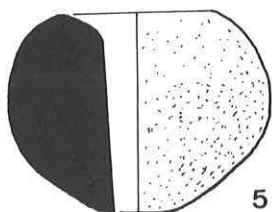
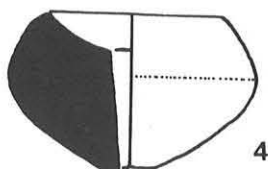
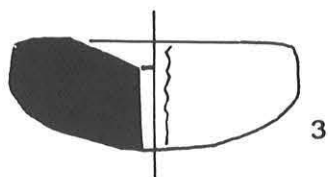
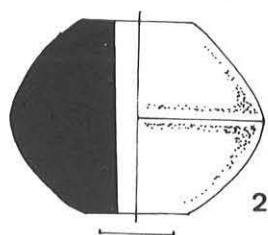
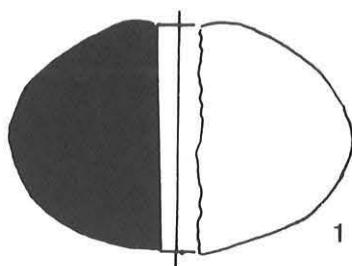

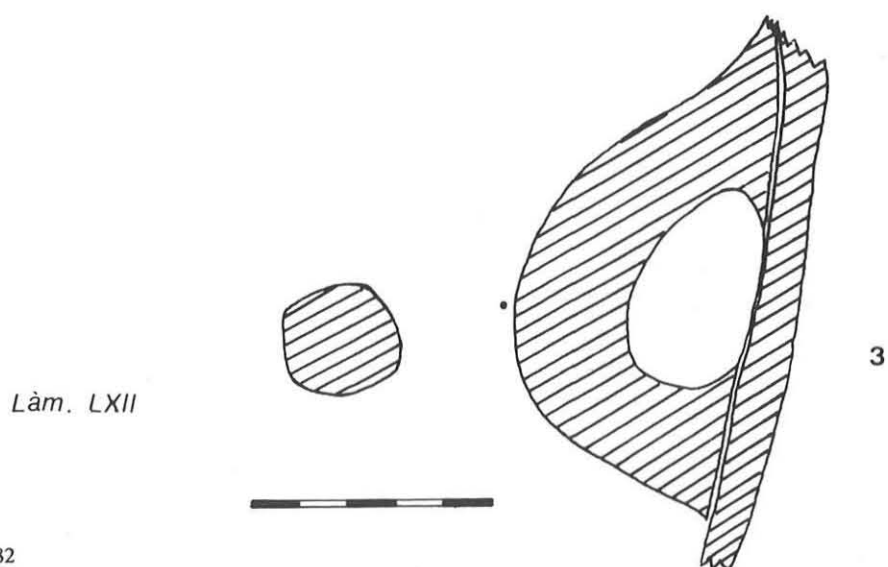
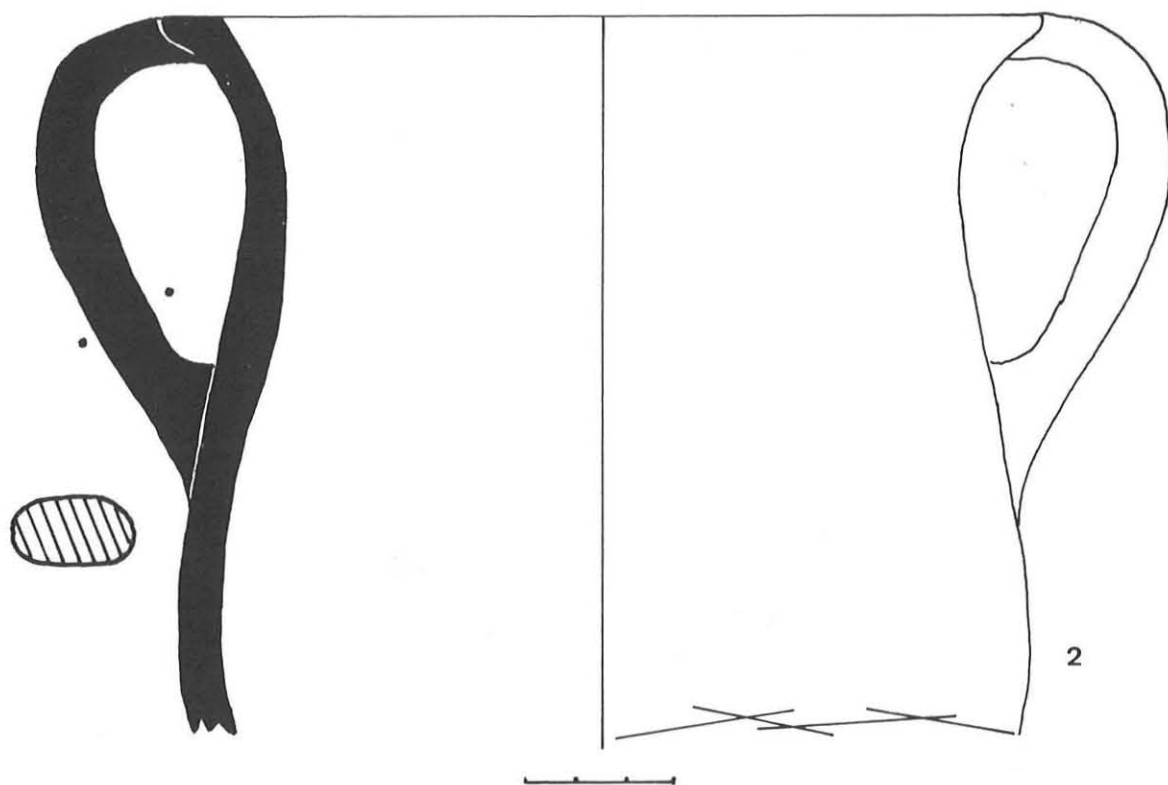
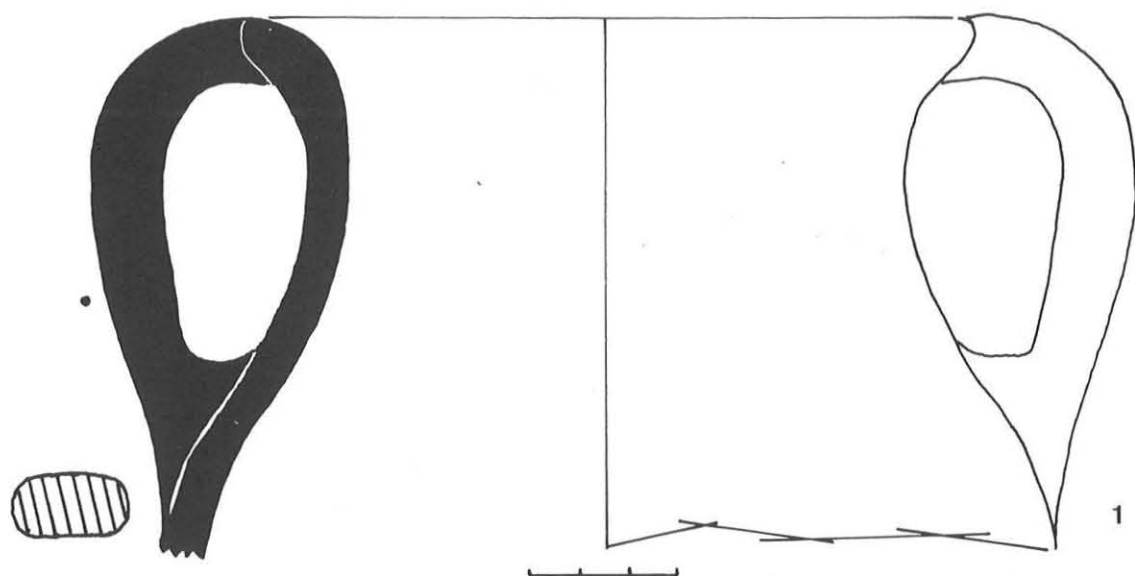
1

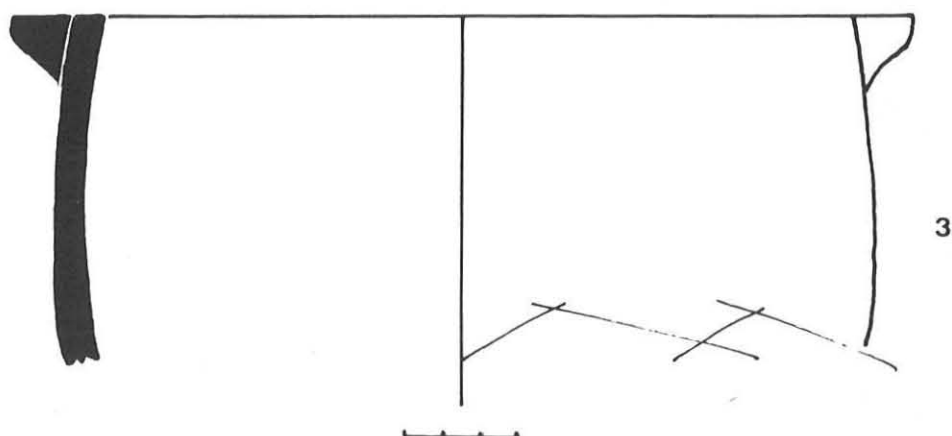
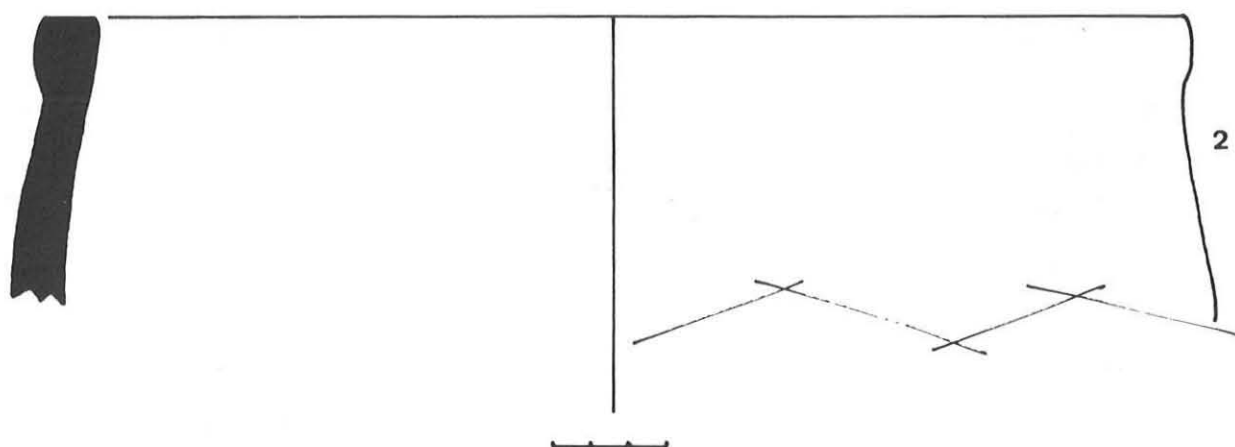
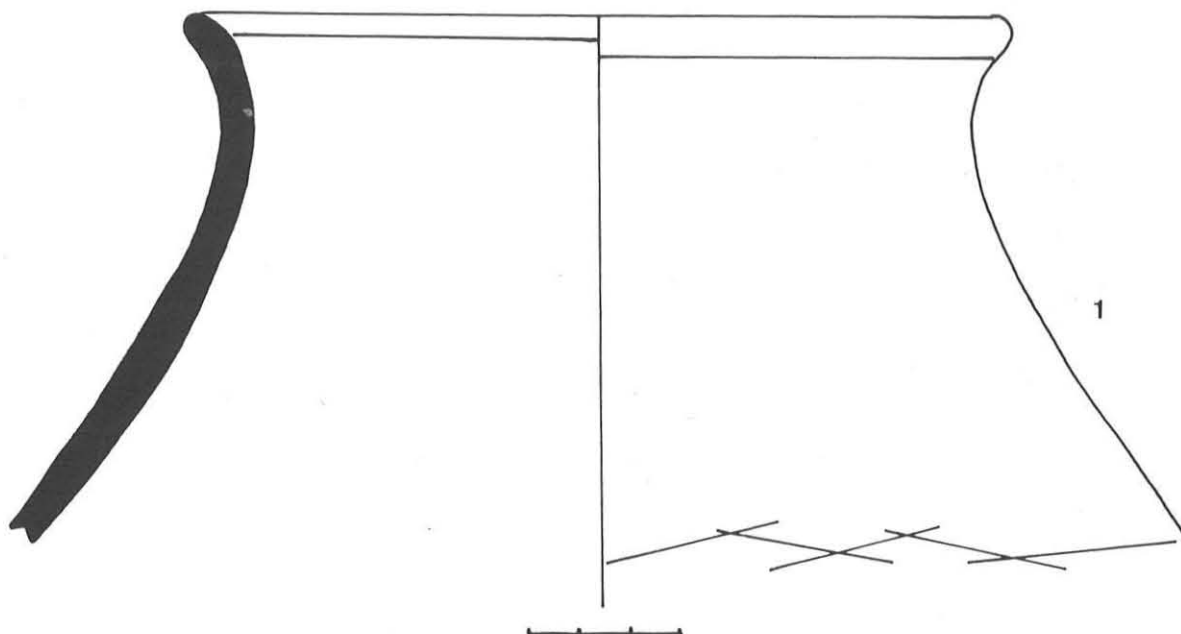
2

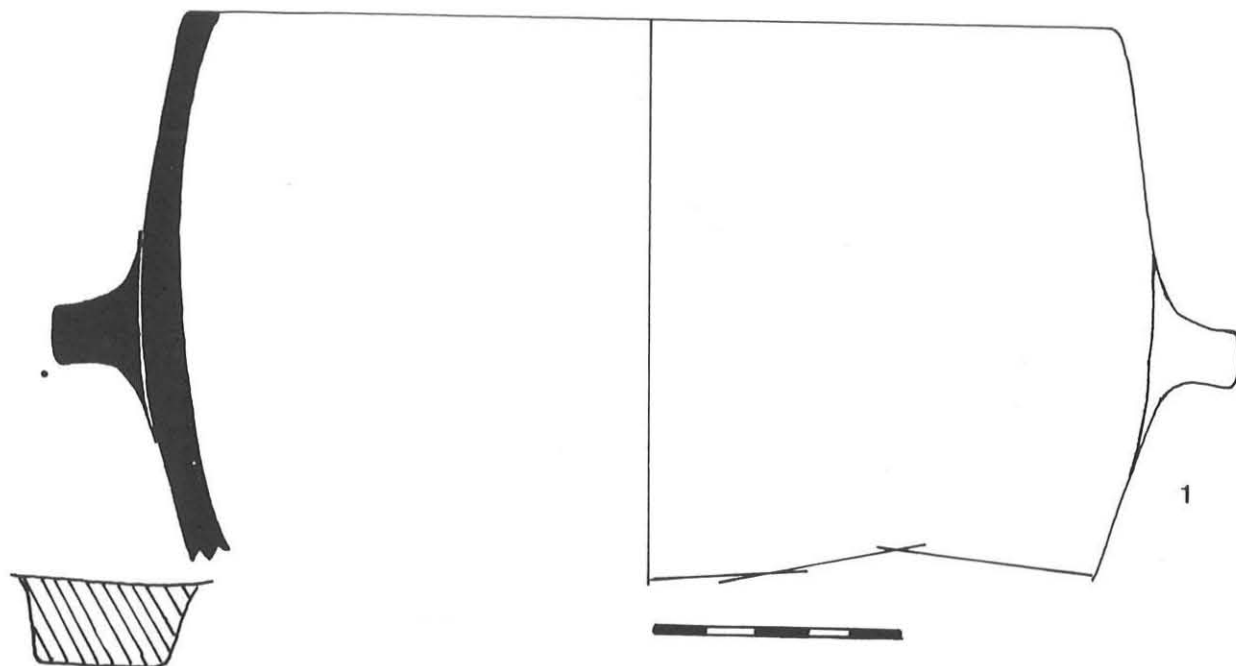

Lâm, LXII

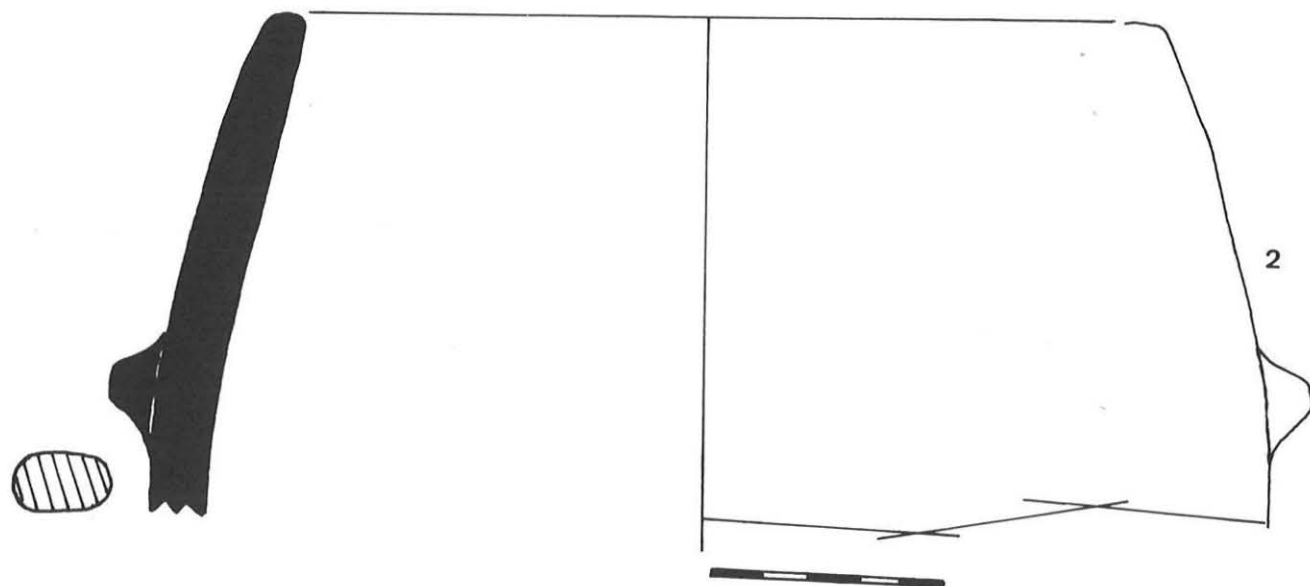

Làm. LXIII

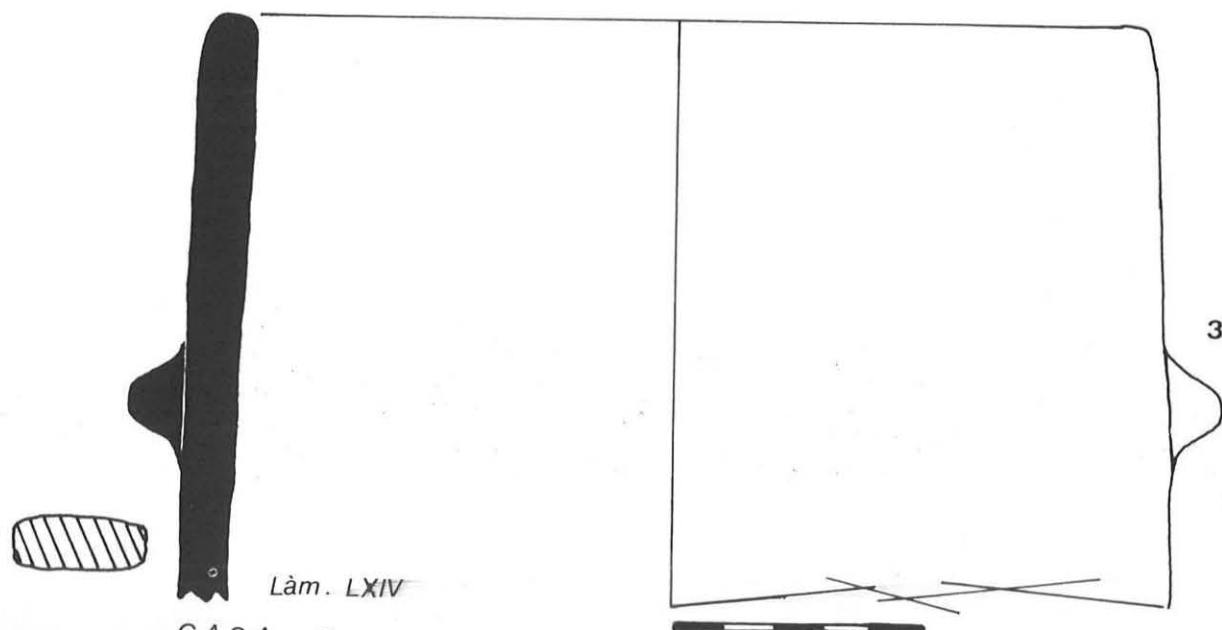
CASA 3

1

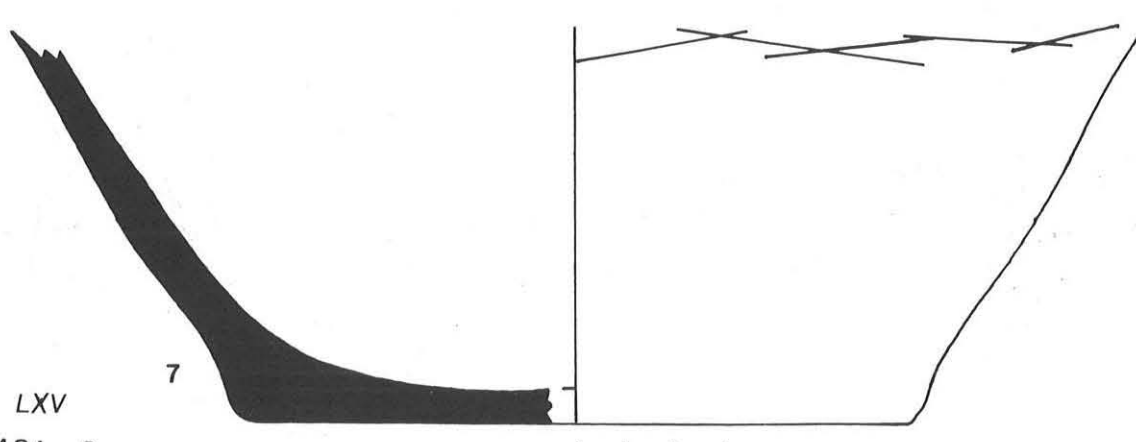
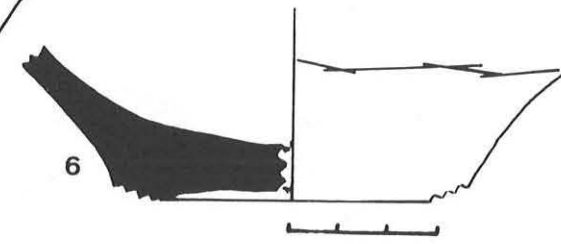
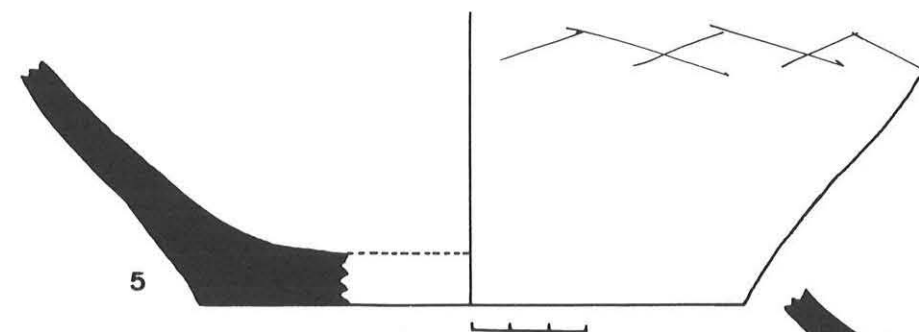
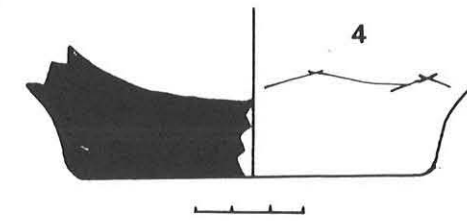
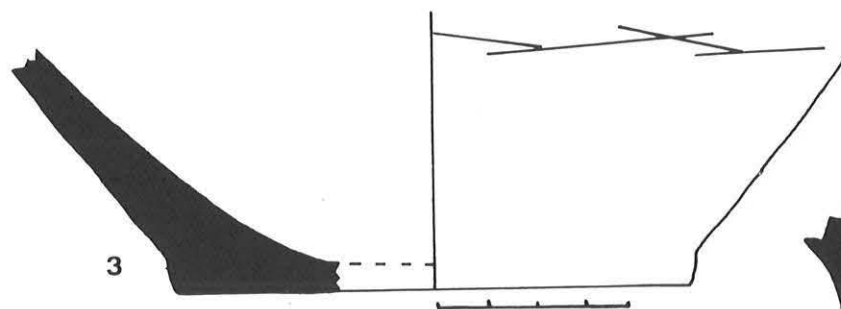
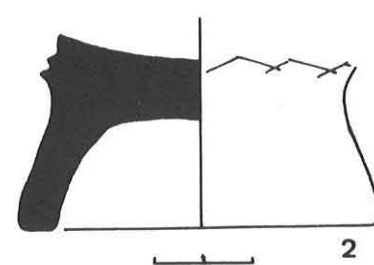
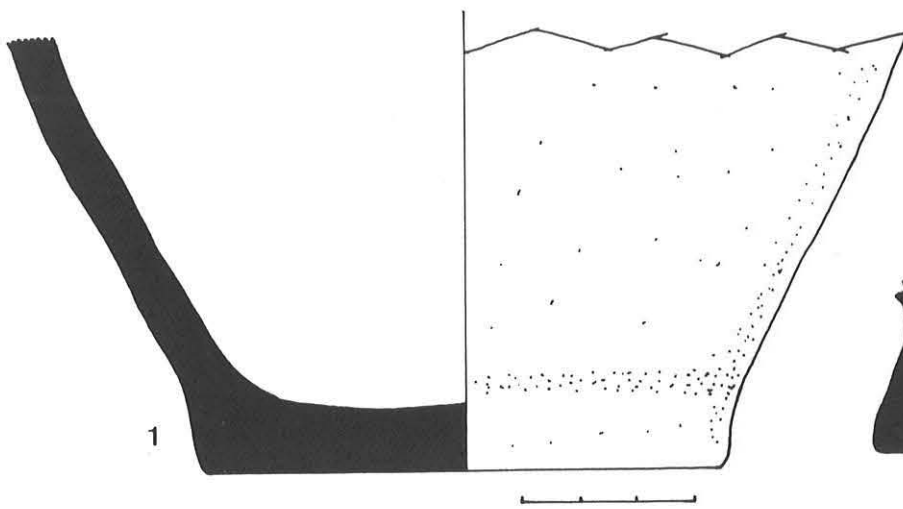
2

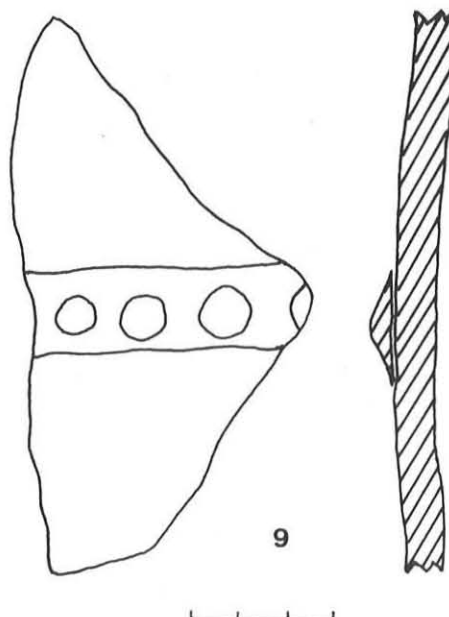
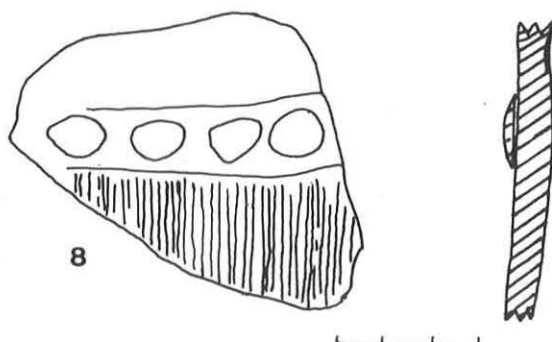
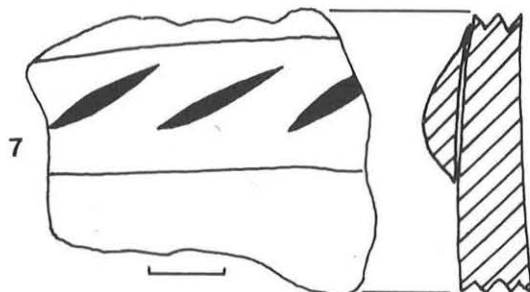
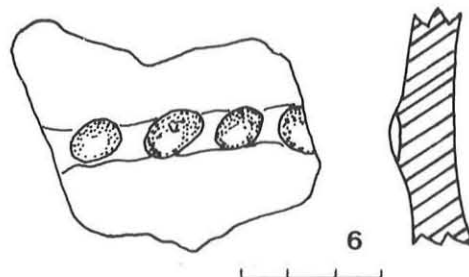
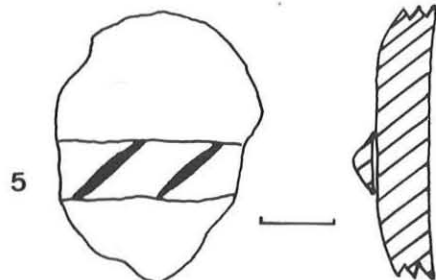
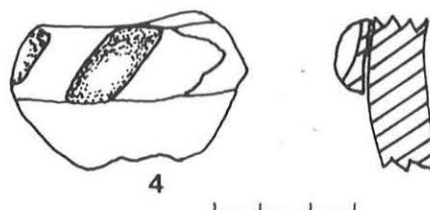
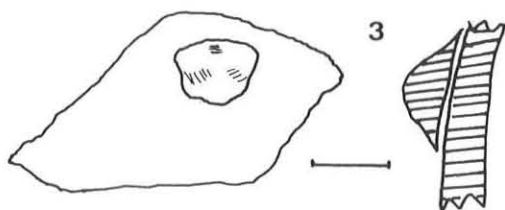
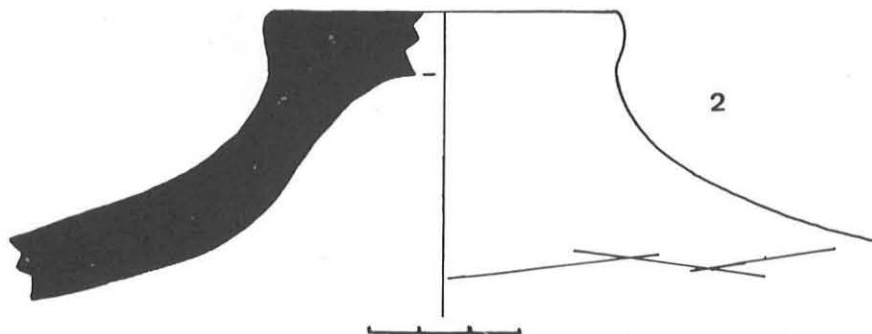
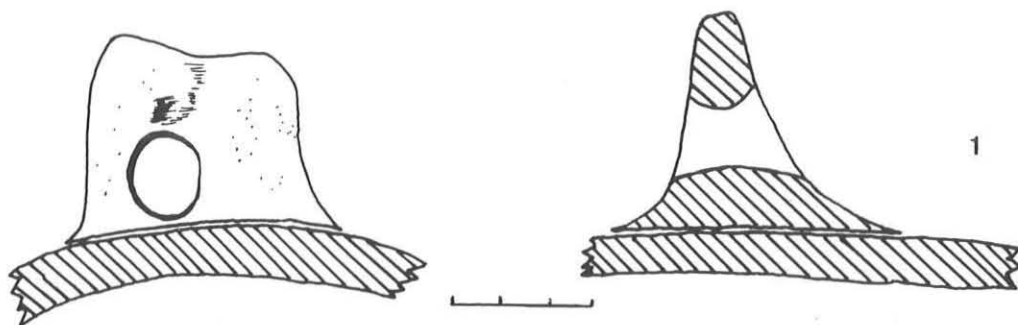
3

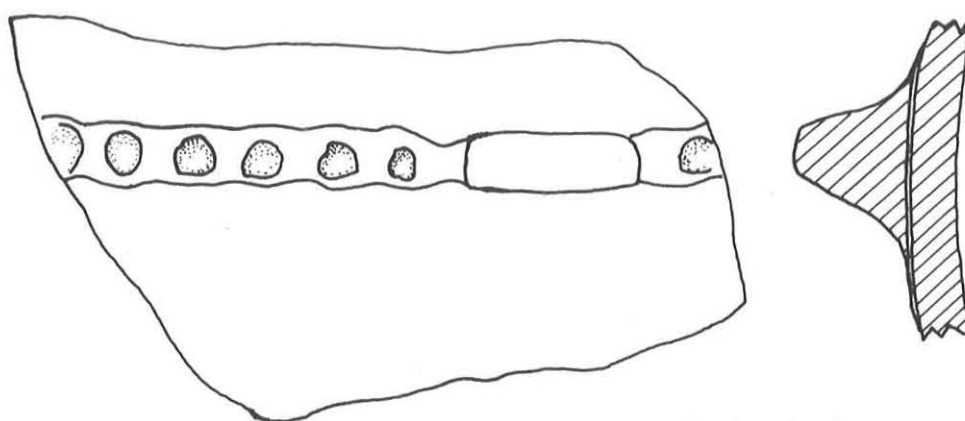
Lâm. LXIV

CASA 3

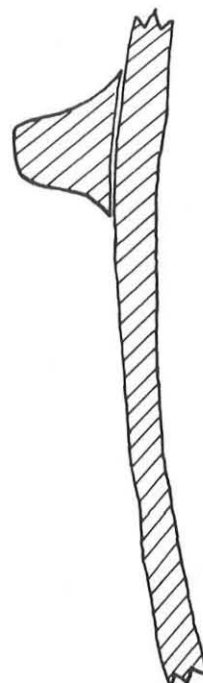
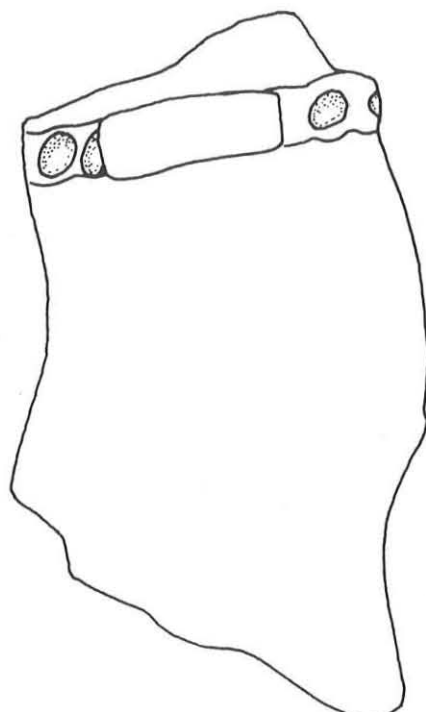

Làm. LXV
CASA 3

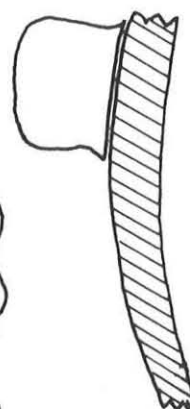
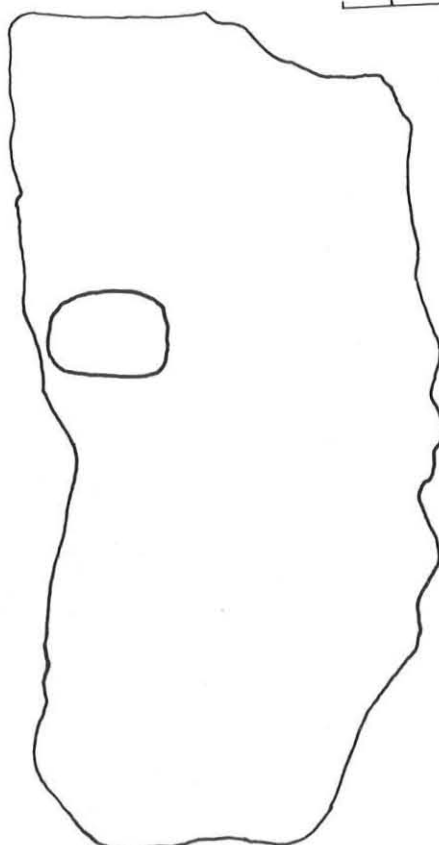

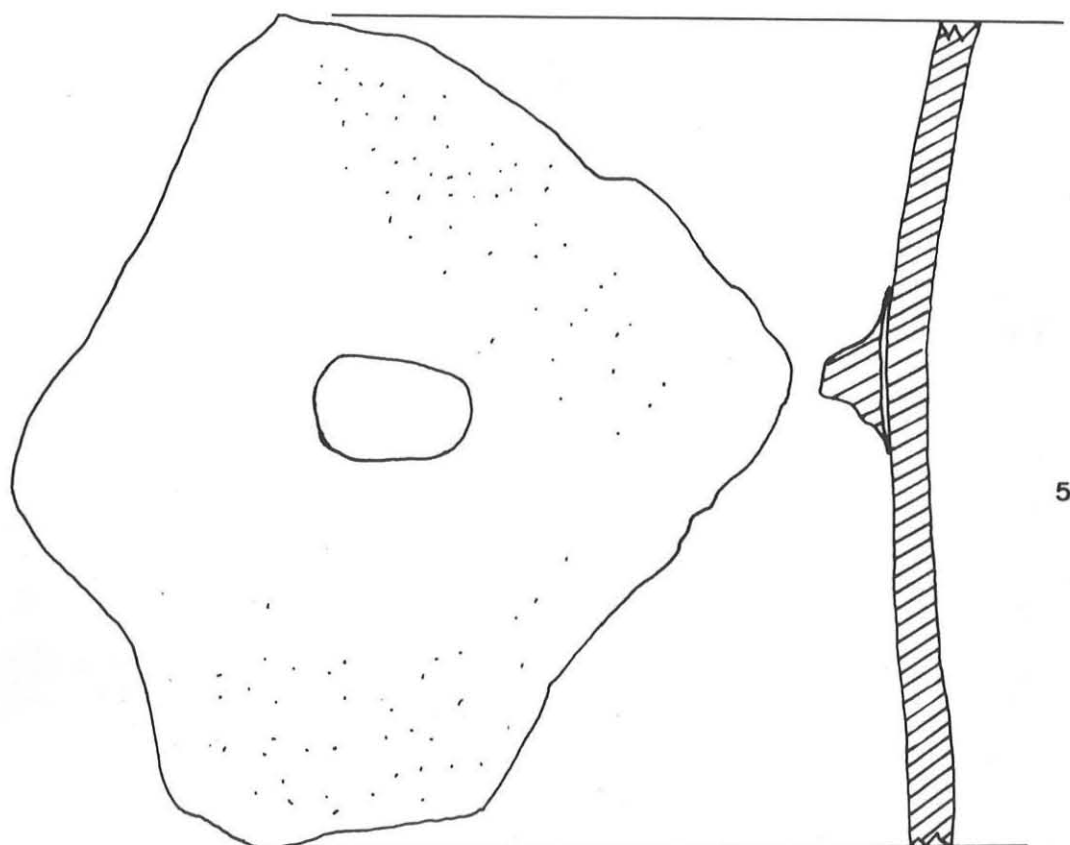
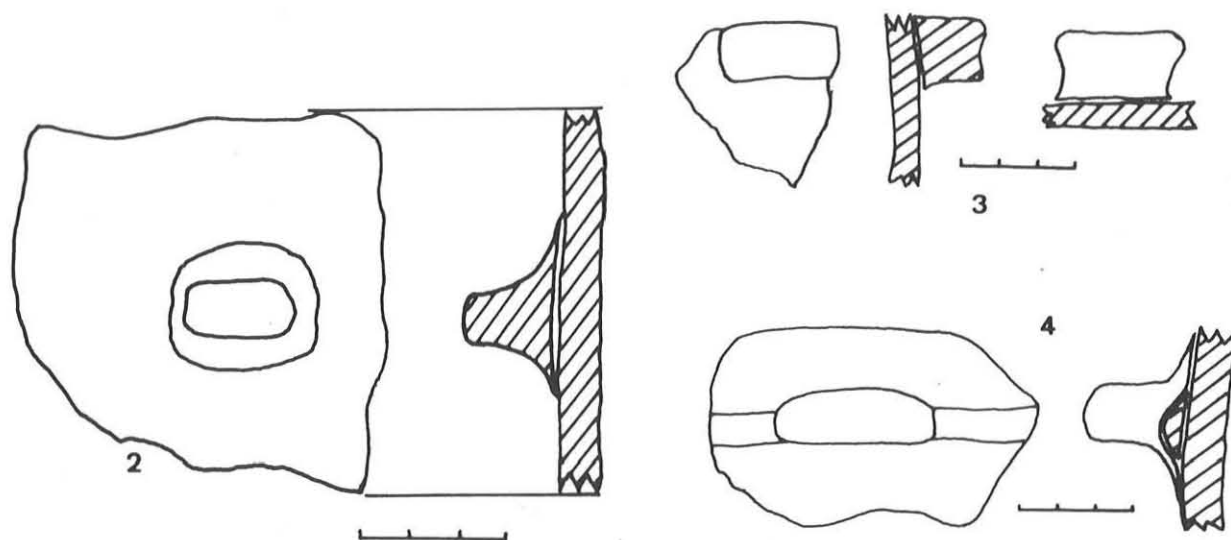
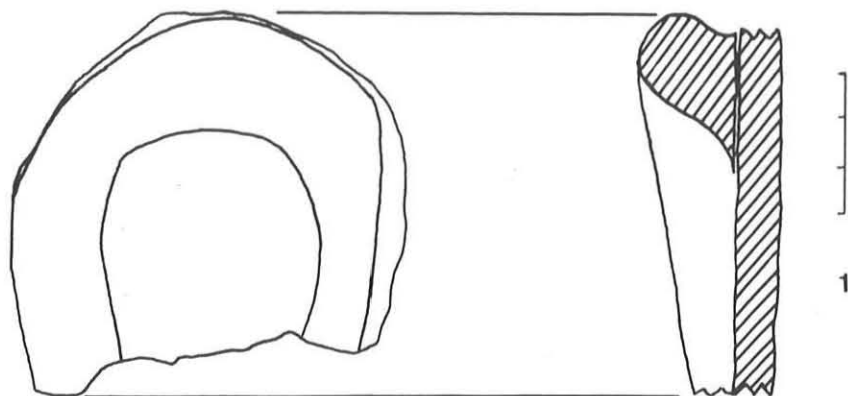
1

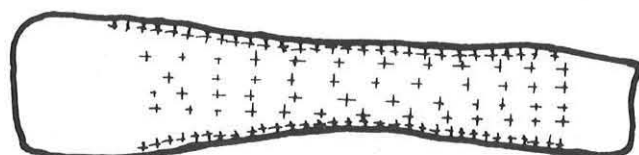
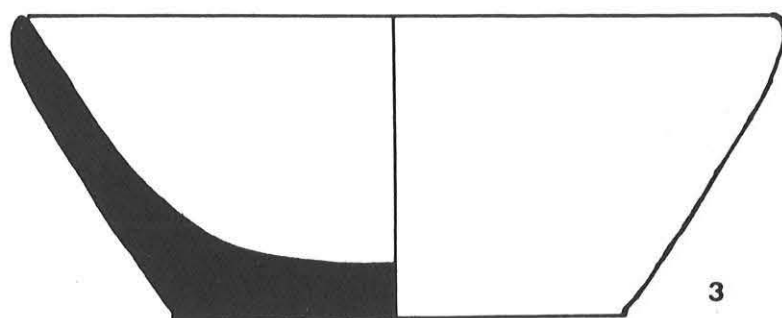
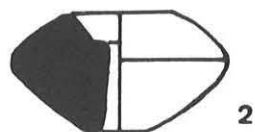
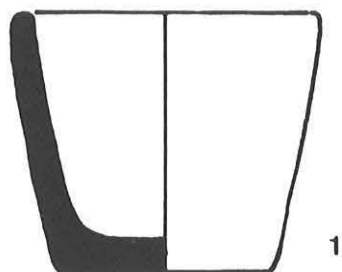

2

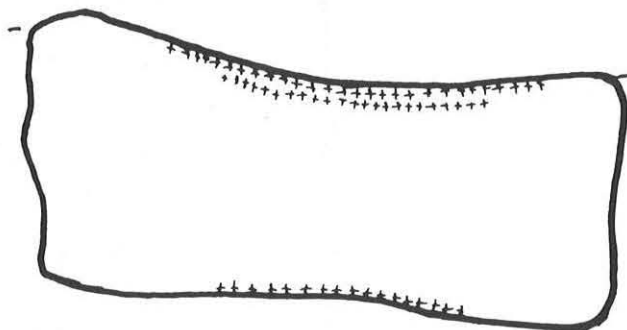

3

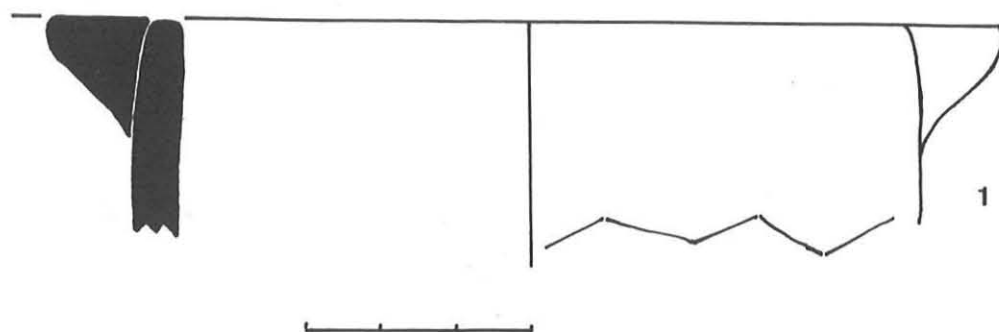

+ ceràmica

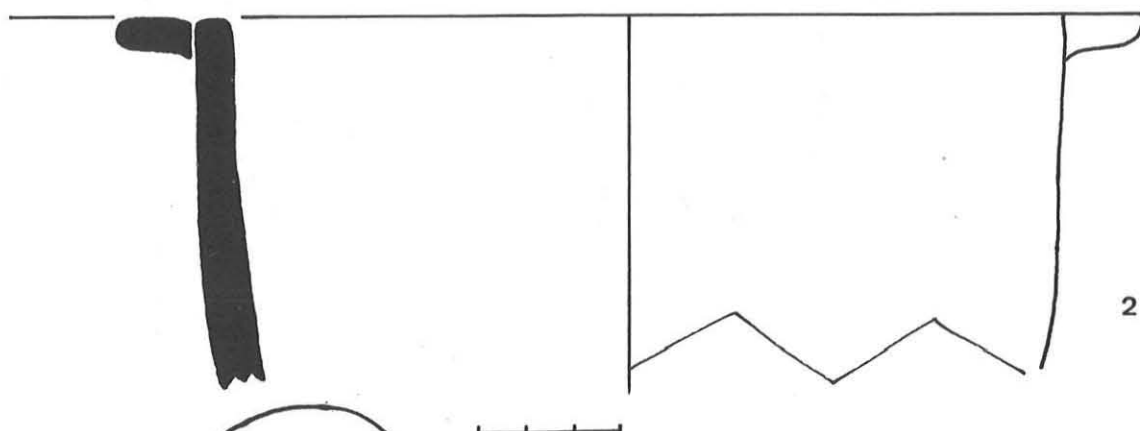

Làm. LXIX

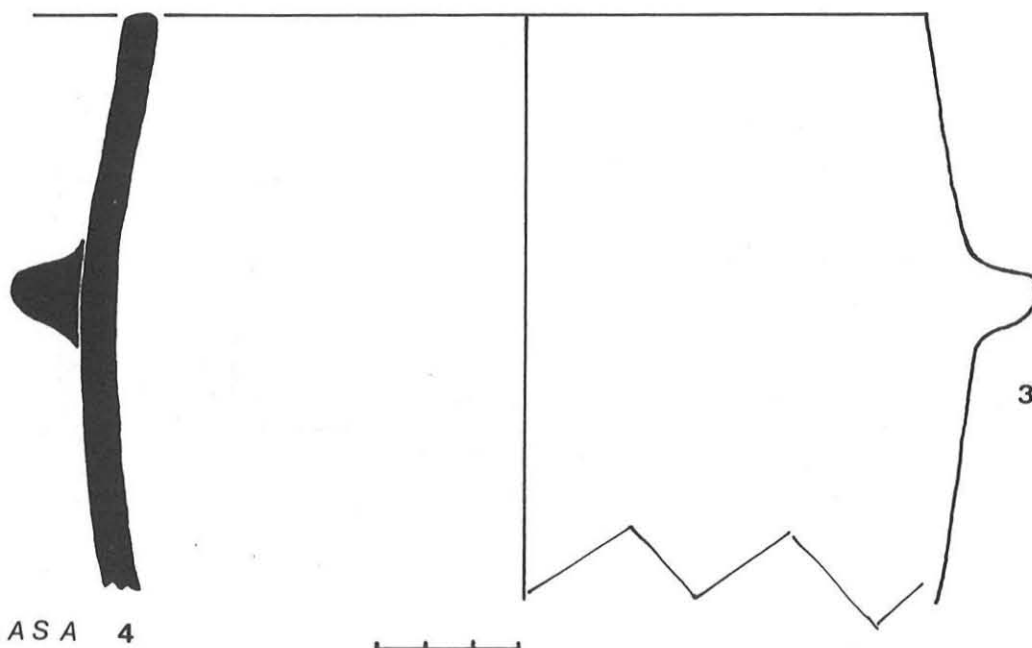
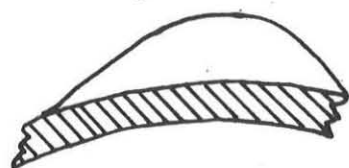
CASA 3

1

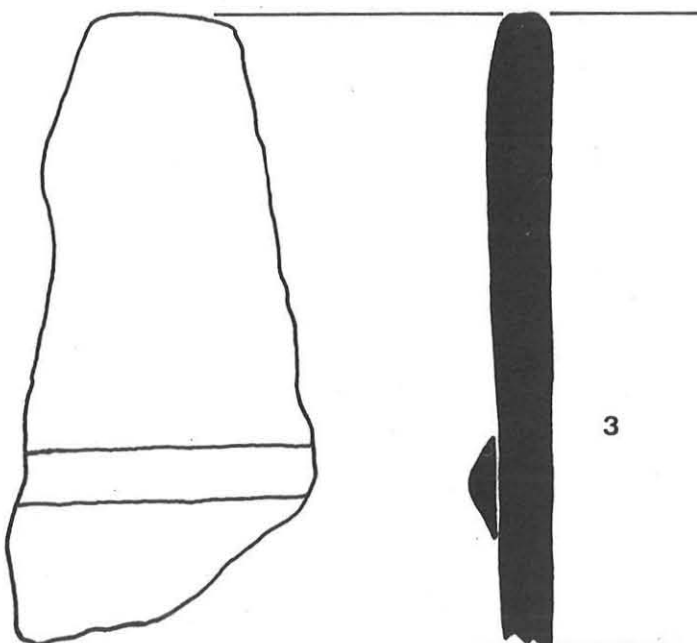
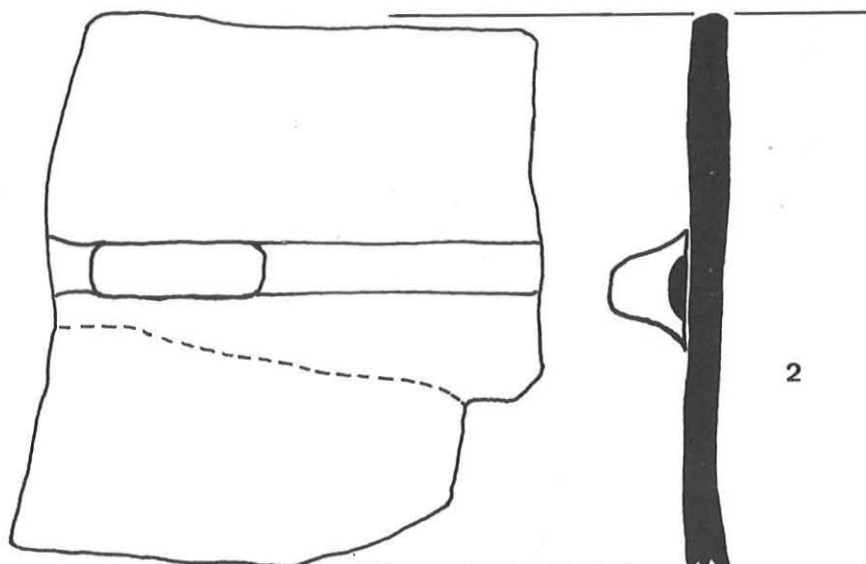
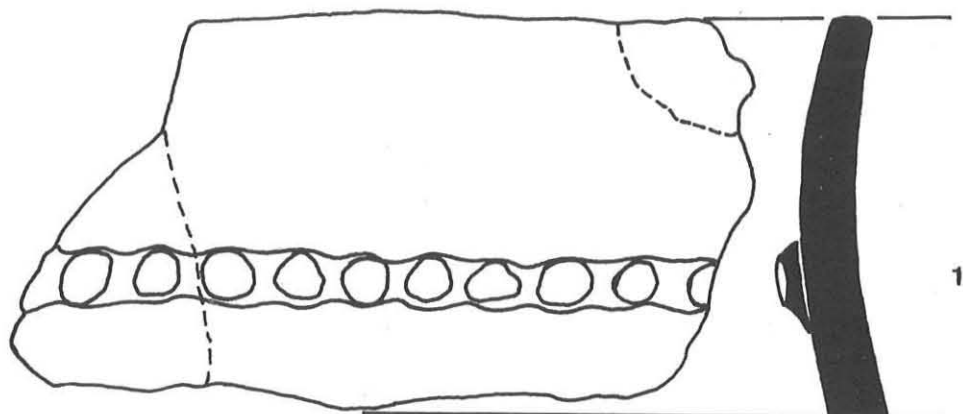
2

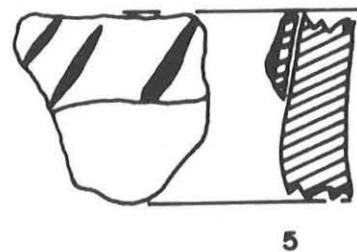
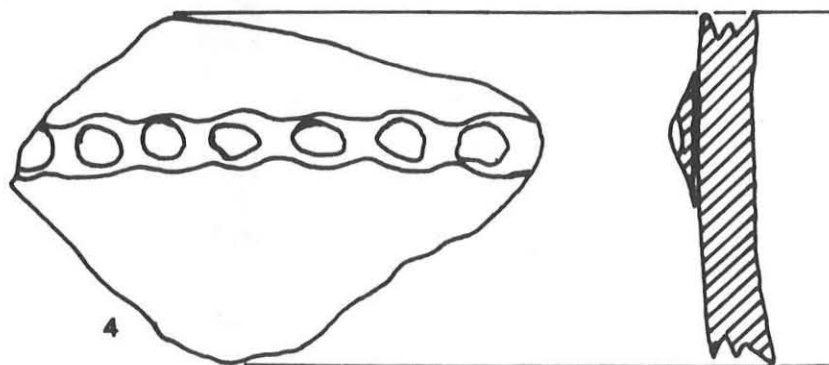
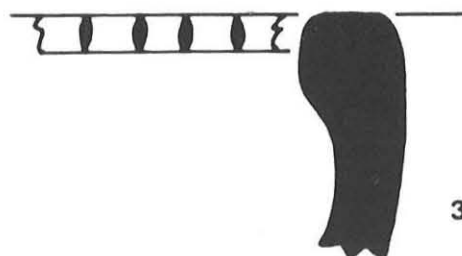
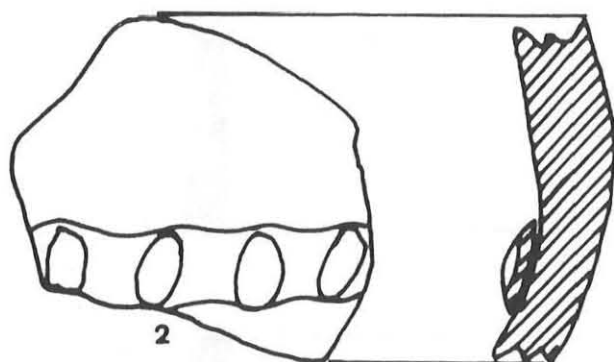
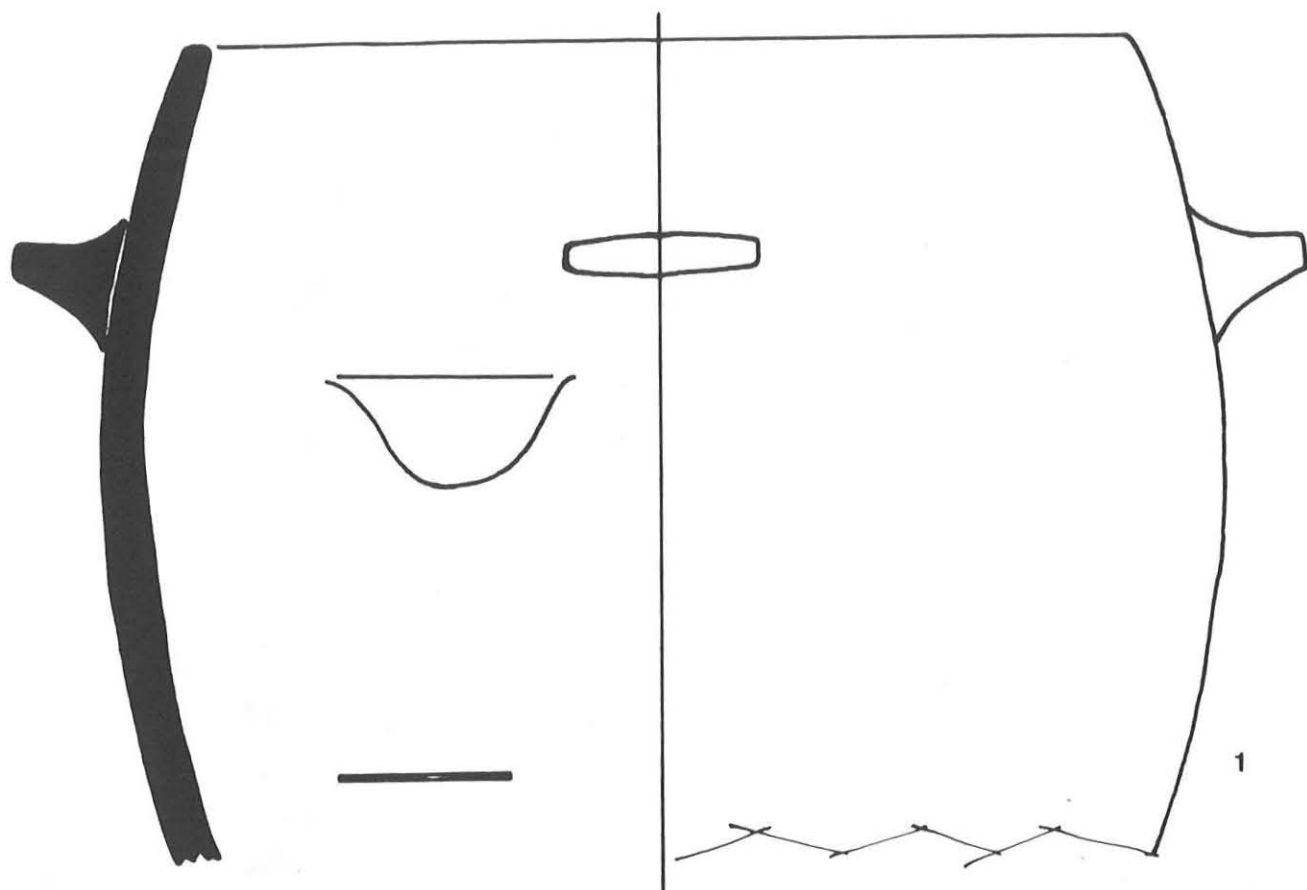

3

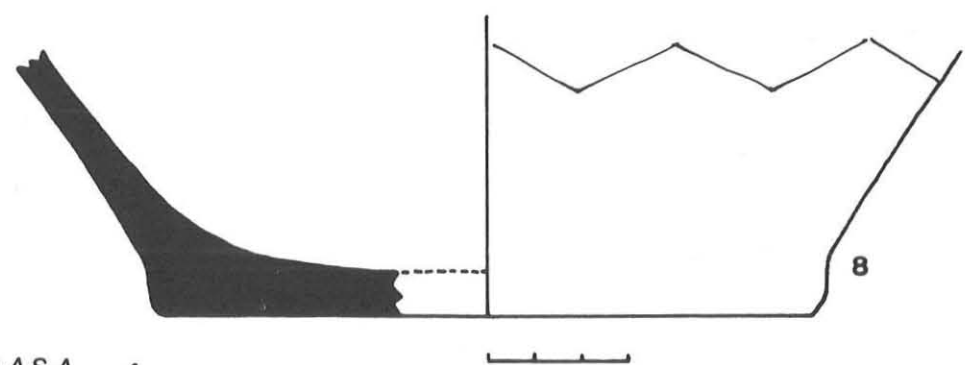
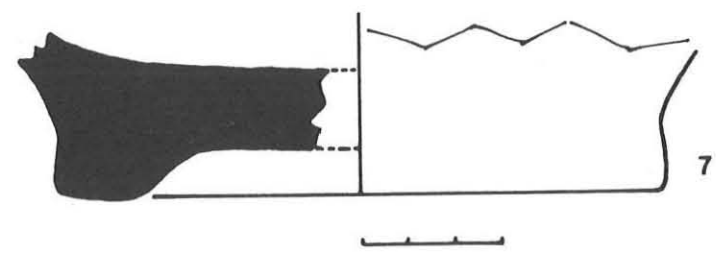
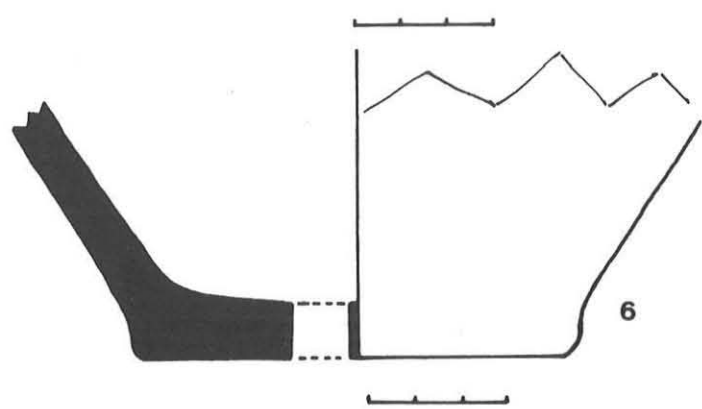
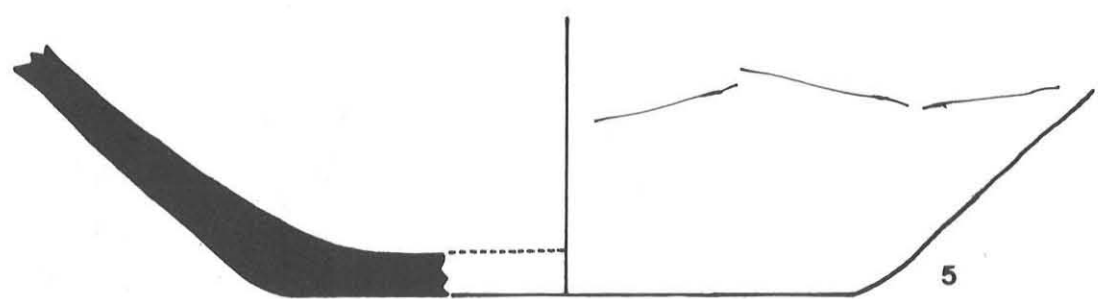
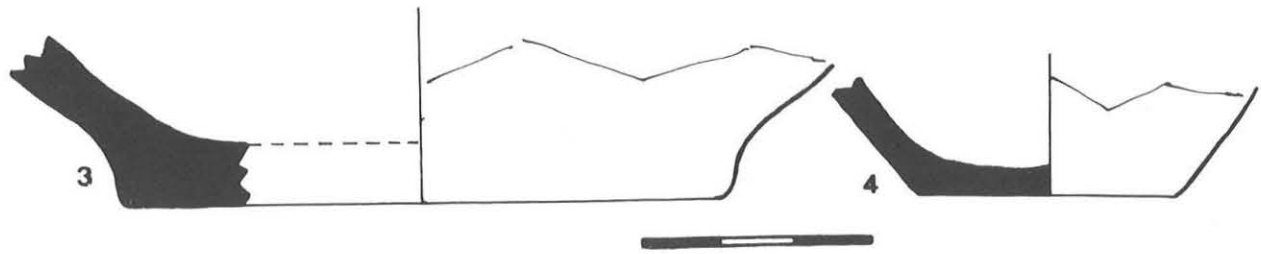
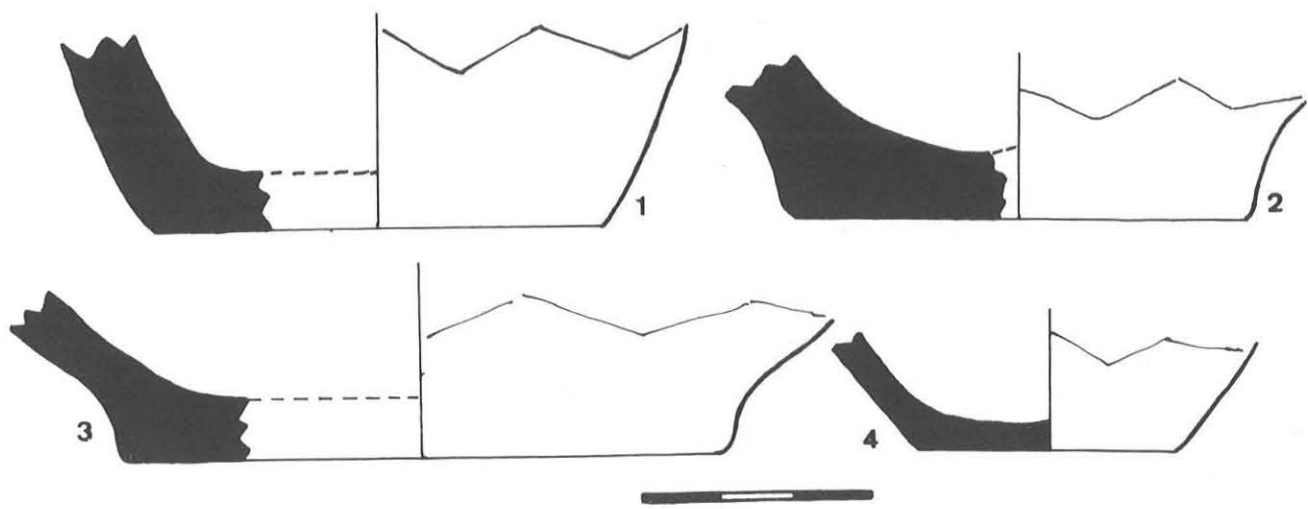
Làm, LXX

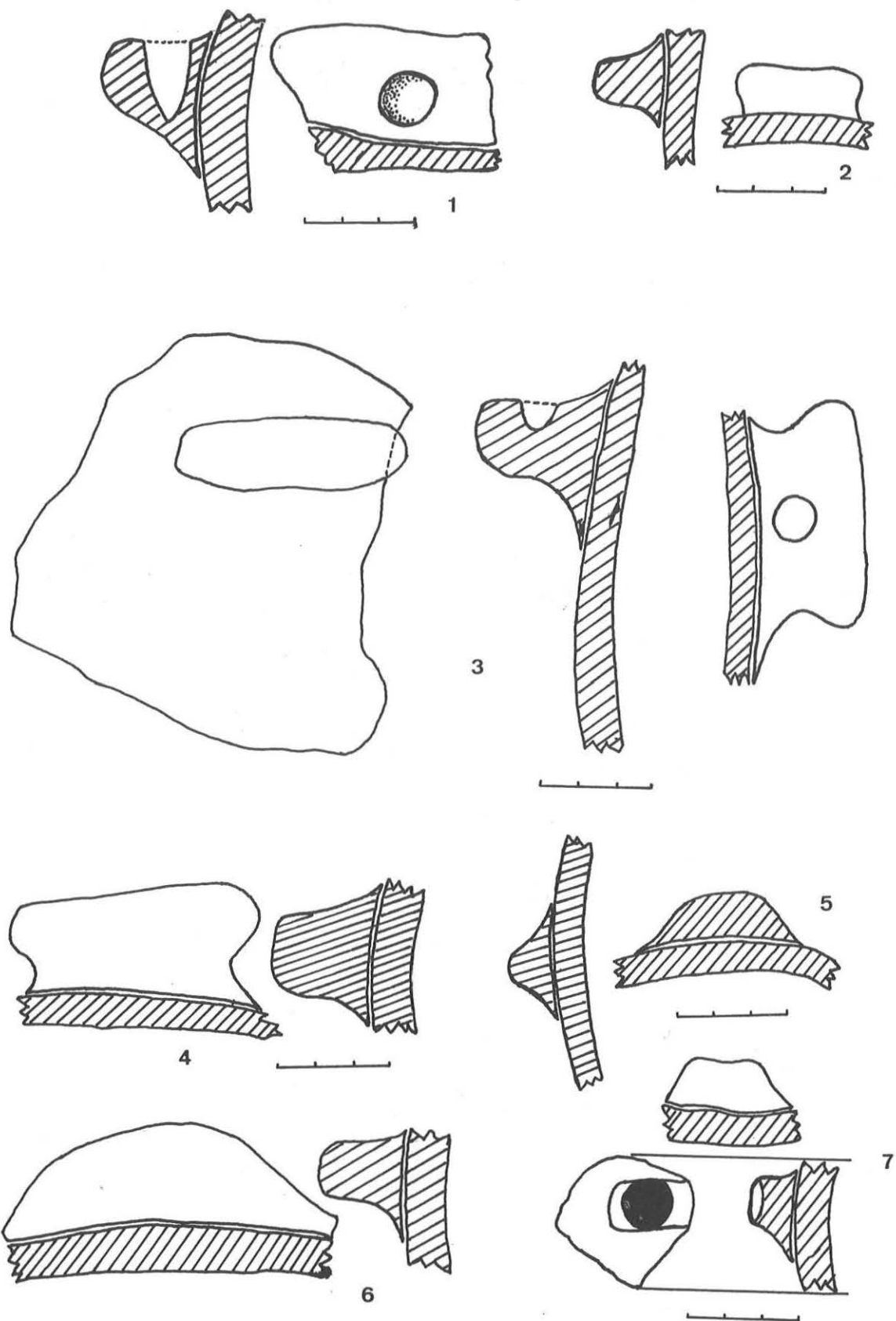
CASA 4

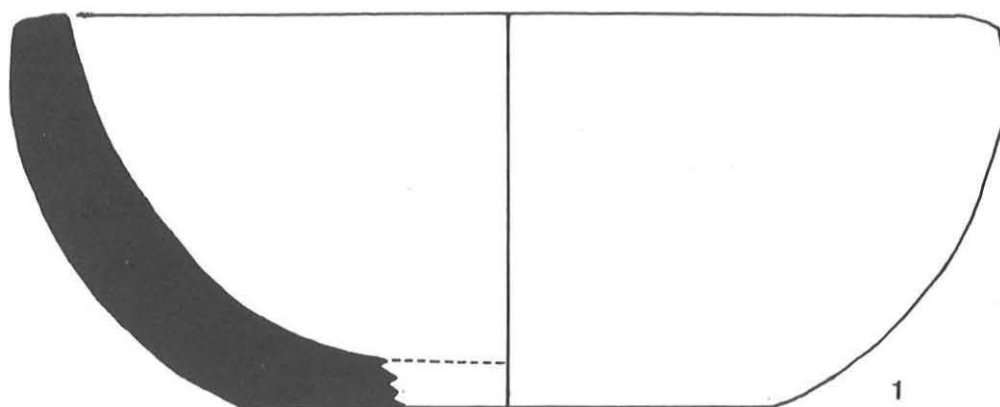

Lâm. LXXII
CASA 4

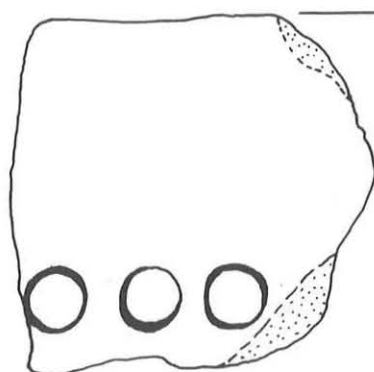

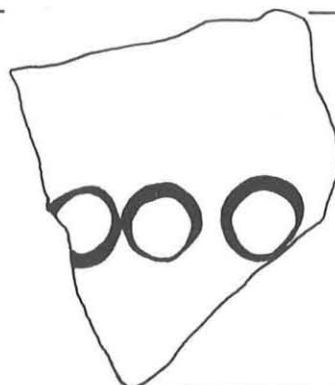
Làm. LXXIV
CASA 4

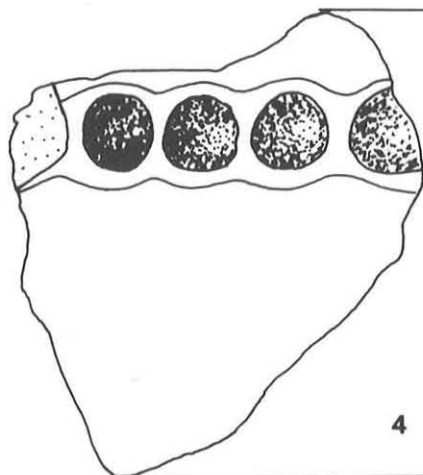
1

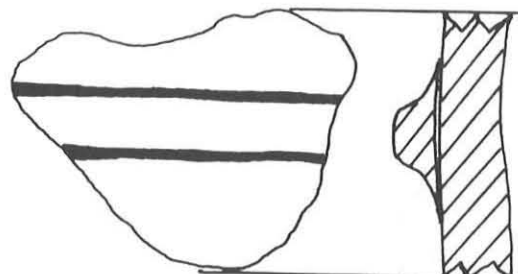
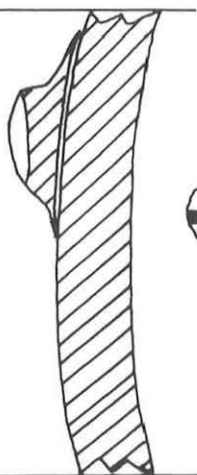
2

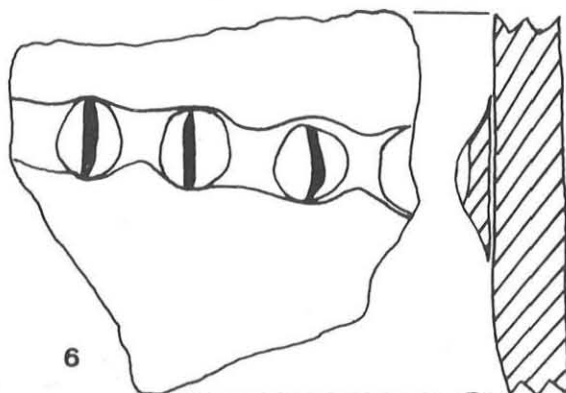
3

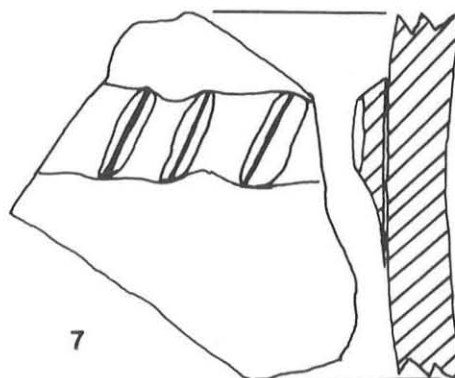
4

5

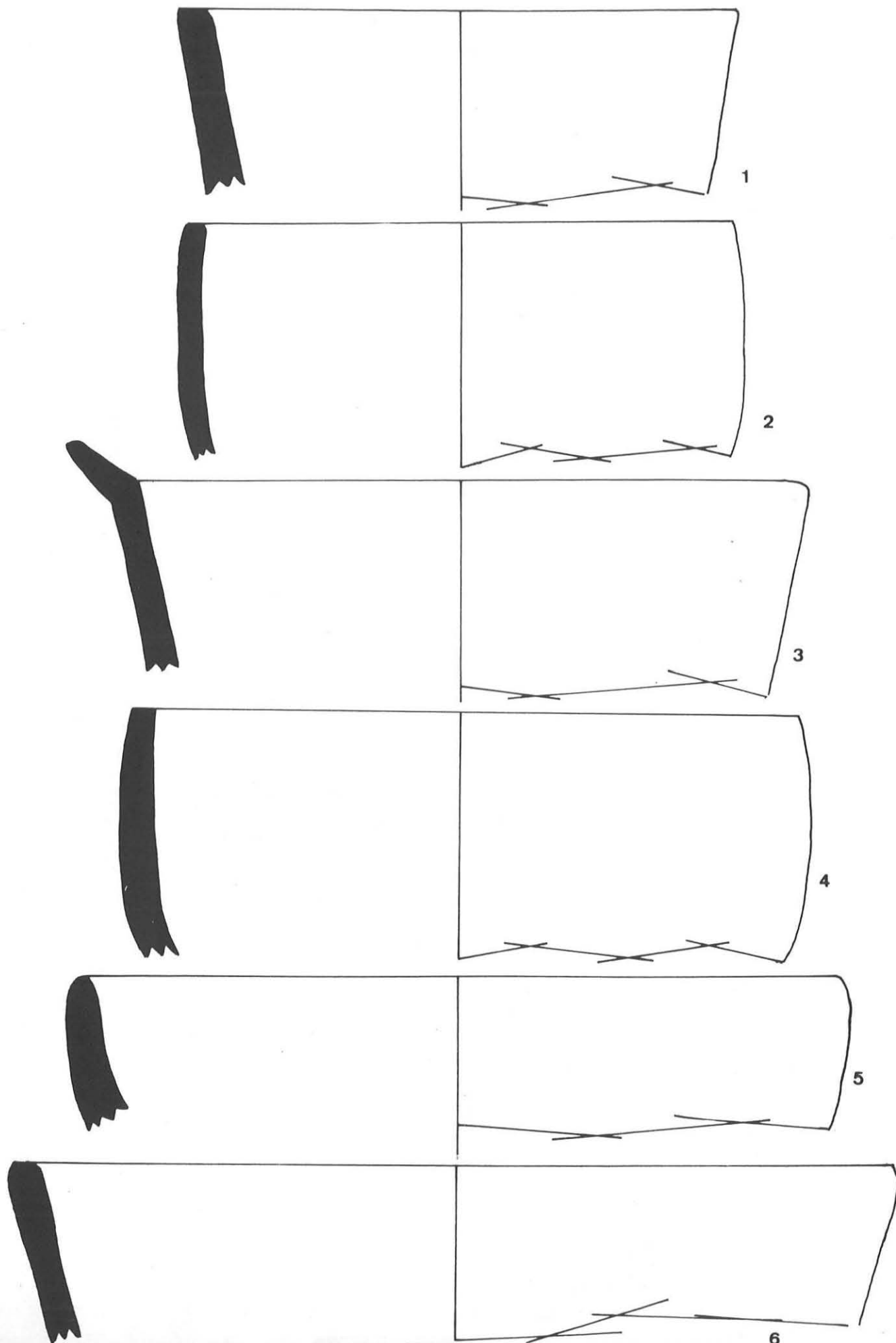

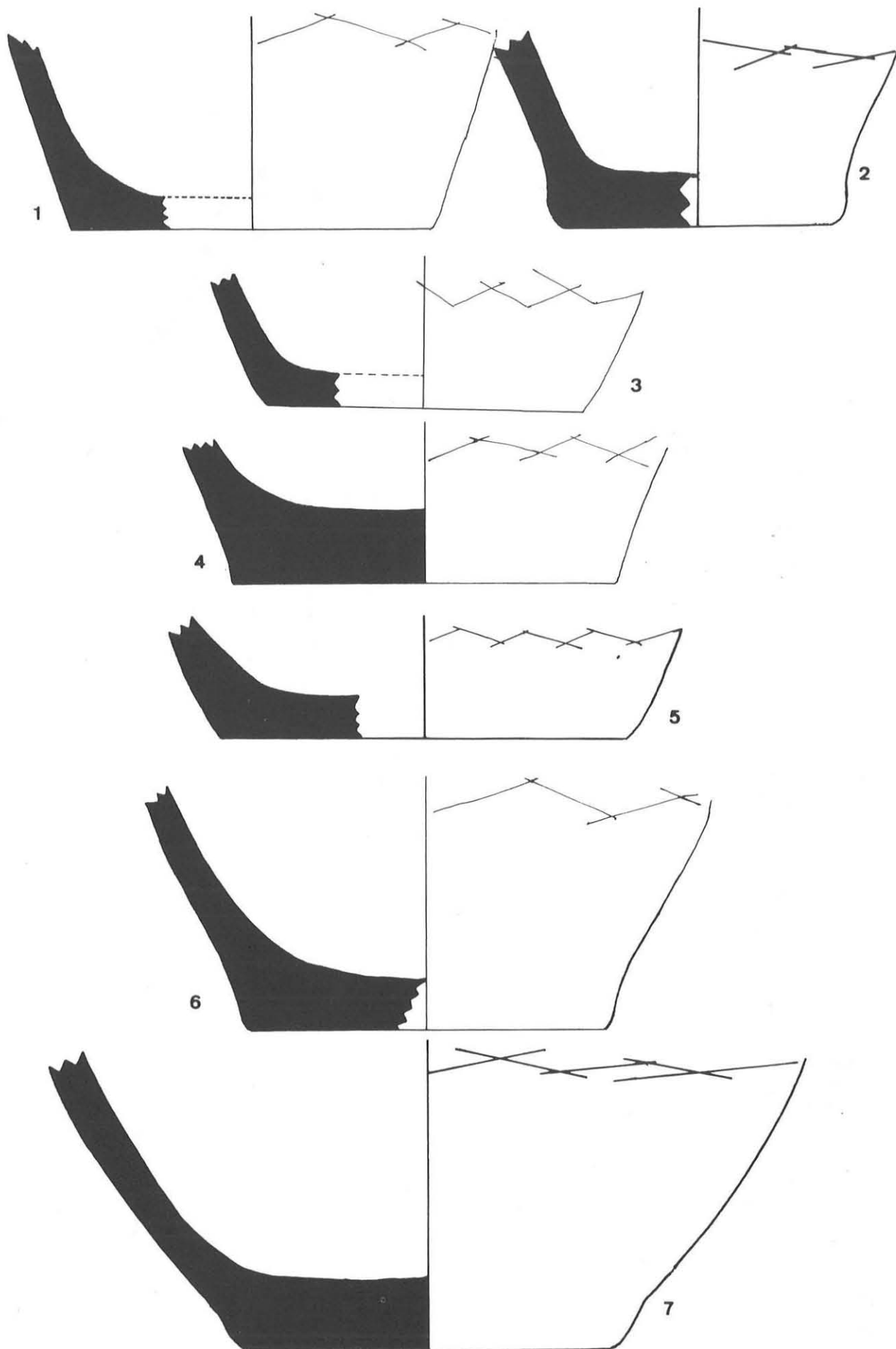
6

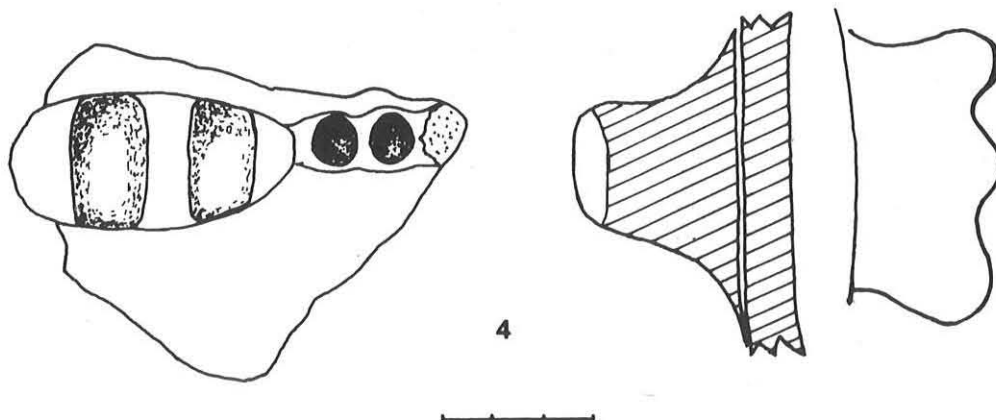
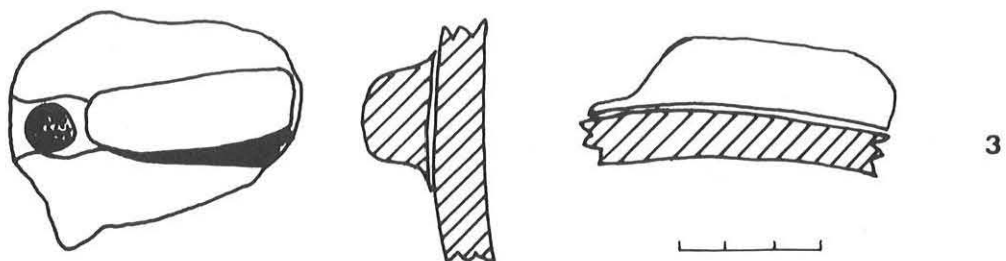
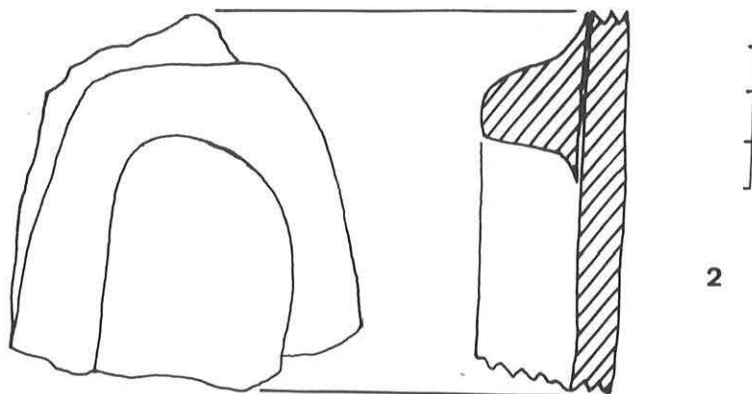
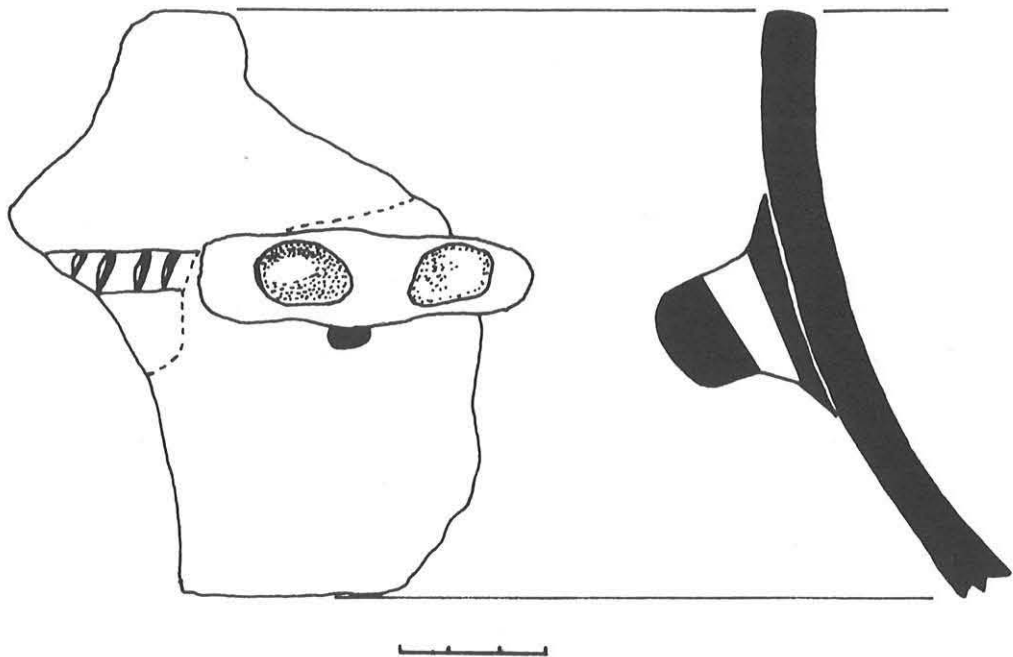

7

Lâm. LXXVIII

PASSADÍS

BIBLIOGRAFIA:

- ALMAGRO, M. Sobre el origen y la cronologia de la cerámica ibérica, a Crónica del IV Congreso Arqueológico del S.E. Español, Elche 1948.
1949 Cartagena 1949. pàgs. 382-389.
- 1951 El estado actual de la clasificación de la cerámica ibérica, a Crónica del VI Congreso Arqueológico del S.E. Alcoy 1950. Cartagena 1951. pàgs. 128-143.
- 1953, 1955 Las necrópolis de Ampurias, a Monografias Ampuritanas III. vol I i II, Barcelona 1953-1955.
- ARCELIN, P. La céramique indigène modelée de Saint Blaise. Publications Univ. de Lettres et Sciences Humaines d' Aix en Provence. Paris 1971
- BALLESTER i d' altres. Corpus Vasorum Hispanorum. Cerámica del Cerro de San Miguel de Liria. C.S.I.C. Madrid 1954.
1954
- BARBERÀ, J. i d' altres. El poblado prerromano del "Turó de Can Olivé", de Cerdanyola (Barcelona), a Ampurias XXII-XXIII. Barcelona 1960-1961. pàgs. 183-221.
1960
- 1968 La necrópolis ibérica de Cabrera de Mar, a Ampurias XXX, Barcelona 1968. pàgs. 97-150.
- 1969 La necrópolis de Cabrera de Mar, a Ampurias XXXI-XXXII, Barcelona 1969-1970. pàgs. 168-189.
- 1969 i PASCUAL, R. El poblado prerromano de la Muntanya de Sant Miquel, en Vallromanes, Montornès, Barcelona, a Ampurias XXXI-XXXII. Barcelona 1969-1970. pàgs. 273-284.
- 1979 i d' altres. La Penya del Moro de Sant Just Desvern (Barcelona). Quaderns de treball 1. Universitat Autònoma Barcelona. 1979.
- CASTRO, Z. Las fusayolas ibéricas. Antecedentes y empleo, a Cypsela III. Girona 1980.
1980
- DEDET, B. Céramique dite indigène du 2eme Age du Fer sur l' oppidum de Vie-Ciutat, Mons Monteil (Gard). Cahiers Ligures de Préhistoire et d'Archéologie, 17. 1968. pàgs. 178-197.
1968
- 1975 et PY, M. Classification de la céramique non tournée protohistorique du Languedoc Méditerranéen, a R.A.N. Paris 1975.
- 1976 et PY, M. Introduction à l'étude de la Protohistoire en Languedoc Oriental. A.R.A.L.O. Cahier n° 5. Caveirac 1976.
- 1980 Premières recherches sur l'oppidum de Plan de la Tour, à Gailhan (Gard). Sondages 1975-1977. A.R.A.L.O. Cahier n° 8. Caveirac 1980.
- JANNORAY, J. Ensérune. (Contribution à l'étude des civilisations préromaines de la Gaule méridionale. a Bibliothèque des écoles françaises d' Athènes et de Rome. Fasc. 181. Paris 1955.
1955

- JUNYENT, E. y BALDELLOU, V. Estudio de una casa ibérica en el poblado de Mas Boscà (Badalona), a Principe de Viana 126-127. Pamplona 1972. pàgs. 5-67.
- LLANOS, A. y VEGAS, J-L. Ensayo de un método para el estudio y clasificación tipológica de la cerámica, a Estudios de Arqueología Alavesa IV, Vitoria 1974.
- MALUQUER DE MOTES, J. El poblado ibérico de Sant Julià de Ramis (Gerona), a Pirineos 106. Jaca 1972. pàgs. 43-60.
- MARCOS MUÑOZ, J-L. Ornamentística de la I Edad del Hierro en el País Vasco, a Cuadernos de Arqueología de Deusto. Bilbao 1975.
- NOLLA, J-Ma. La ciudad romana de Gerunda. Tesi doctoral. Univ. Auton. de Barcelona 1977. Inèdita.
- OLIVA, M. Un nuevo poblado ibérico, a Ampurias V. Barcelona 1943. pàgs. 258-259.
- 1947 El poblado ibérico de Castell Barri, a Ampurias IX-X. Barcelona 1947-1948. pàgs. 288-293.
- 1952 Excavaciones en el poblado de La Creueta. 2a. Campaña, a Informes y Memorias de la Comisaria Prov. de Excv. Arqueológicas, nº 27 Año 1942-1948. Madrid 1952. pàgs. 88-95.
- 1968 Nuevo importante yacimiento prerromano en el Ampurdan. El poblado de Puig Castellar (Pontós), a Pyrenae 4. Barcelona 1968. pàgs. 171-173.
- 1969 Excavaciones arqueológicas del yacimiento prerromano de Ullastret, Bajo Ampurdan (Gerona). Tesi doctoral. Barcelona 1969. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- PALLARES, F. El poblado ibérico de San Antonio de Calaceite, a Instituto Internacional de Estudios Ligures. Bordighera-Barcelona. 1965
- PERICOT, L. Excavaciones del poblado ibérico del Castell, La Fosca. Palamós. a Ampurias VI. Barcelona 1944. pàgs. 317-318.
- 1949 y OLIVA, M. Poblado de la Creueta. 4a. Campaña (Actividades de la Comisaria Prov. de Excv. Arqueológicas en 1949. a A.I.E.G. vol. IV. Any 1949. pàgs. 318-320.
- PONS, E i TARRUS, J. Troballa d' un nou jaciment arqueològic: El Puig Mascaró, 1979 a Revista de Girona. nº 87. Girona 1979. pàgs. 93-100.
- PONS, E i d'altres. La Fonollera. Un poblado al aire libre del Bronce Final. 1977 S.T.I.A. Sèrie Monogràfica nº 1. Girona 1977.
- PY, M. L' oppidum de Nages (Gard). (Fouilles 1958-1974), a XXXV Supple- 1978 ment a Gallia . Paris 1978.

- RIERA, C. La ceràmica a mà d' Ullastret. Tesi de Llicenciatura. Univ. de Barcelona 1978. Inèdita.
- RIGOIR, Y. Le dessin technique en céramologie, a Laboratoire d' Etude et Documentation des Sigillées Paléochrétiennes, Lambesc 1975.
- RIPOLL, E. i d'altres. El poblado de Puig Castellar, San Vicente dels Horts, Excavaciones Arqueológicas en España, nº 40. Madrid 1965.
- RIURÓ, F. Esbós sobre la cultura ibèrica i el poblat de Sant Julià de Ramis, a Butlletí del G.E. i E.G. nºs 125, 126, 127, 128, 137, 140. Girona 1935-1936.
- 1936 El poblament i la cultura ibèrica del Gironès, a Victors 3 . Barcelona Març 1936.
- 1943 El poblado de La Creueta (Gerona), a Ampurias V. Barcelona 1943 pàgs. 117-132.
- RODA DE LANZA, I. Nuevas investigaciones en el poblado ibérico de Sant Julià de Ramis, al XII Congreso Nacional de Arqueología, Zaragoza 1973 pàgs. 503-512.
- SÁNCHEZ MESSEGUER, J. El método estadístico y su aplicación al estudio de materiales arqueológicos. Informes y Trabajos del I.C.C.R. nº 9 Madrid 1969.
- SANVALERO, J. El modelado a mano de la ceràmica primitiva, al XIII Congreso Nacional de Arqueología, Huelva 1973. Zaragoza 1975.
- SERRA VILARÓ, J. Excavaciones en el poblado ibérico de Castellvell, Solsona. Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades, nº 27. Madrid 1920.
- 1921 Poblado ibérico de Anseresa (Olius). Memoria de las Excavaciones realizadas en 1919-1920. Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades, nº 35. Madrid 1921.
- 1922 Poblado ibérico de San Miguel de Sorba. Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades, nº 44. Madrid 1922.
- SOLIER, Y. Pech Mahó (Oppidum préromain. VI-III), a Provence et Languedoc Méditerranéen, sites protohistoriques et Gallo-romains. Livret Guide de l' excursion C3. IX Congrès de l'U.I.S.P.P. nice 1976. pàgs. 253-262.
- 1978 Les oppida du Languedoc "ibérique": aperçu sur l' evolution du groupe narbonnais, a Els pobles pre-romans del Pirineu. 2on Col·loqui de Puigcerdà 1976. Puigcerdà 1978. pàgs. 153-167.
- 1979 Découverte d' inscriptions sur plombs en écriture ibérique dans un entrepôt de Pech Mahó (Sigean), a R.A.N. tome XII. Paris 1979.

- TAFFANEL,O et J. Les epingles du premier Age du Fer et leur système de fixation, a Celticum III, Actes Second Colloque Int. Etudes Gauloises, 1961. pàgs. 1-8.
- TARRADELL,M. Un poblado ibérico inédito en la Costa Brava, a Ampurias VII-VIII. Barcelona 1945-1946. pàg. 354.
- TOLEDO,A. La Cova de les Monges. Un hàbitat de l' edat del Bronze. Tesi de Llicenciatura. Univ. Auton. de Barcelona 1980. Inèdita.
- ZUFFA,M. La cultura Villanoviana, a Popoli e Civiltà del' Italia Antica 1976. pàgs. 199 i 363.

El material ceràmic fet a torn:

- I) Introducció.
- II) La distribució de la ceràmica en el jaciment.
- III) La ceràmica de vernís negre.
- IV) La ceràmica emporitana.
- V) Ceràmica ibèrica comuna.
- VI) Les àmfores.
- VII) Altres troballes.
- VIII) Àrees de procedència i circuits comercials.
- IX) Cronologia.
- X) Bibliografia.

J.Ma. NOLLA i BRUFAU
J. CASAS i GENOVER.

Introducció.

Analitzant en conjunt el material ceràmic a torn recuperat en aquests anys al Puig del Castellet, ens adonem de seguida d' un fet significatiu: el desgast extraordinari que ha patit la ceràmica, ben probablement per culpa del PH àcid de la terra que ha colgat durant uns quants segles aquest ja ciment. Això compromet i dificulta un estudi analític en emmascarar i pertorbar (alterar) les característiques morfològiques de la terrissa. Moltes vegades observem com la duresa de les argiles i el seu tacte ha canviat, el vernís i recobriments s' han malmès o han desaparegut. Malgrat tot, però, en alguns casos, per circumstàncies molt precises d' enterrament o per una resistència més gran a la degradació, un grup suficient de fragments ha pogut ser classificat sense problemes, i ha servit, així, per assegurar la catalogació de la terrissa més malmesa.

La ceràmica tornejada del Puig Castellet ofereix, per altra banda, un interès especial, tal com veurem tot seguit analitzant les troballes per habitacions i per estrats, en formar un conjunt molt uniforme i amb una cronologia molt precisa i de molt poca durada. La importància del seu estudi rau en aquestes peculiaritats, en tractar-se, quasi, d' una troballa tancada d' un moment immediatament anterior al desembarcament i ocupació posterior de la Península Ibèrica pels romans el 218 a C.

Tal com s' ha explicat en un altre capítol d' aquest estudi, sabem que només pot parlar-se d' un moment únic d' ocupació, és a dir, construcció de l' enclavament fortificat i una ocupació de curta durada. La major part del material arqueològic recuperat, procedeix lògicament del nivell d' habitació i abandó posterior situat per damunt dels sòls i paviments de les cases i zones comunals (passadissos, carrers, plaça ...). La resta del material procedeix del reompliment d' algunes sitges situades a l' interior d' alguna de les cases (per exemple la nº 2) i d' un fossat o trinxera. Per tant, doncs, i a través de l' estudi estratigràfic, no pot parlar-se de fases o horitzons d' habitació, sinó només -i com s' ha vist hi ha uns exemples molt ben documentats- de sub-fases de reconstruccions, adaptacions i/o ampliacions d' alguns dels modestos edificis que constitueixen l' enclavament fortificat, fets, tots ells, peculiars i propis de tota ocupació humana, i que no tenen relació obligada amb una continuïtat de l' ocupació més o menys llarga.

La ceràmica a torn de la casa nº 1.

D' aquest estatge la terrissa localitzada per talles és la següent:

Talla 14.- Ceràmica emporitana; un fragment de bicònic (lâm. LXXXII, 3) i ceràmica comuna oxidada (lâm. LXXXIII, 9), terrissa peculiar de la majoria de poblats pre-romans del país i que, com veurem en l' estudi monogràfic de cada tipus ceràmic, no ofereix, ara per ara, la possibilitat de precisar evolucions cronològiques massa segures.

Talla 15.- Amb troballes abundants. Ceràmica de vernís negre, formes Lamboglia 23 (lâm. LXXIX, 3 i 4), i 27 (lâm. LXXIX, 13 i 25; lâm. LXXIX, 9). Aquestes són dues de les formes més comunes i coetànies. També hi ha fragments d' un bicònic de ceràmica grisa emporitana (lâm. LXXXII, 8); ceràmica

comuna oxidada (lâm. LXXXIII, 3; lâm. LXXXIV, 6 i 9) i fragments abundosos d' àmfora de boca plana (lâm. LXXXVI, 2) i púnica de tipus i formes conegudes i peculiars que comentarem detalladament més endavant. (lâm. LXXXV, 7 i 8).

La talla immediatament posterior ofereix un panorama semblant amb les formes Lamboglia 23 (lâm. LXXIX, 2, 6 i 7) i Lamboglia 27 (lâm. LXXIX, 17) pel que fa a ceràmica de vernís negre; bicònics de la ceràmica emporitana (lâm. LXXXI, 10; lâm. LXXXII, 12). De la 17, només un fragment atribuïble, que cal classificar com un bicònic de la ceràmica emporitana (lâm. LXXII, 13).

Del tercer nivell, angle N.E. (veure la relació nivells-talles), provenen un gran plat de la forma Lamboglia 26 de la ceràmica de vernís negre (lâm. LXXIX, 10), àmfora de boca plana (lâm. LXXXVI, 1 i 18) i púnica (lâm. LXXXV, 11). Finalment, d' una fossa descoberta sota una llar fou recuperada una llàntia de ceràmica de vernís negre en molt bon estat de conservació (lâm. LXXXIV, 12).

La ceràmica a torn de la casa nº 2.

Llevat d' un fragment de bicònic de ceràmica emporitana (lâm. LXXXII, 14), localitzat al segon nivell de l' habitacle, la resta de terrissa a torn procedeix del tercer nivell. Assenyalen un plat de la forma 23 de Lamboglia (lâm. LXXIX, 6) de ceràmica de vernís negre; un bicònic de ceràmica emporitana (lâm. LXXXII, 17), una àmfora de boca plana i una àmfora púnica (lâm. LXXXV, 4).

Troballes semblants han estat documentades a altres indrets de la casa: àmfora púnica del nivell segon de l' accés (lâm. LXXXV, 9) i ceràmica de vernís negre de la forma Lamb. 27 (lâm. LXXX, 1 i 2); ceràmica emporitana (lâm. LXXXI, 2) i àmfora de boca plana (nº PC/1361) de la sitja C2. Finalment, d' un fossat d' aquest sector i del quart nivell, bicònics de ceràmica emporitana (lâm. LXXXI, 11; lâm. LXXXII, 16 i 18) i ceràmica comuna oxidada (lâm. LXXXIV, 5).

La ceràmica a torn de la casa nº 3.

Del nivell superficial, quasi sempre estèril, cal assenyalar la presència d' un bol de carena alta no massa marcada, de ceràmica emporitana, que cal considerar força modern dins del segle III a C., tal com intentarem demostrar més endavant (lâm. LXXXII, 23); àmfora de boca plana (lâm. LXXXVI, 16) i ceràmica comuna oxidada (lâm. LXXXIII, 4 i 5).

Es el nivell tercer d' habitació el que ha proporcionat més material; formes Lamb. 23 (lâm. LXXIX, 1), Lamb. 26 (lâm. LXXIX, 11), Lamb. 42 (lâm. LXXX, 4); Lamb. 25 (lâm. LXXIX, 7 i 8) i Lamb. 27 (lâms. LXXIX, 12 i 15; LXXX, 3), tot en ceràmica de vernís negre. També una mostra representativa de bicònics de ceràmica emporitana (lâms. LXXXI, 3, 4 i 9; LXXXII, 2, 7, 9 i 19); ceràmica oxidada comuna (lâms. LXXXIII 1 i 8; LXXXIV, 3, 7 i 10).

Del mateix nivell, però procedent de la llar de l' estança, cal que citem un fragment de ceràmica emporitana (bicònic) (lâm. LXXXI, 8) de la

capa superior, i un fragment d' àmfora de boca plana de la capa inferior (lãm. LXXXVI, 13). Del passadís de la casa, i també del nivell tercer, as senyalarem la troballa de ceràmica emporitana (bicònics) (lãm. LXXXI, 7; LXXXII, 15); àmfora de boca plana (lãm. LXXXVI, 20); àmfora púnica (lãm. LXXXV, 10 i 12); ceràmica oxidada comuna (lãm. LXXXIV, 2) i un interessant fragment de vora d' una àmfora greco-itàlica de llavi triangular molt obert (lãm. LXXXV, 1).

Finalment, d' una fossa aïllada en aquest sector, i del quart nivell, hem d' esmentar el fragment d' un bol de ceràmica de vernís negre atribuïble a la forma Lamb. 27 (lãm. LXXIX, 16).

Ceràmica a torn de la casa nº 4.

En aquesta habitació només s' efectuaren troballes significatives al nivell tercer. Hi havia ceràmica emporitana, tant bols (lãm. LXXXII, 21) com bicònics (lãm. LXXXII, 11 i 12); àmfora indígena de boca plana (lãm. LXXXVI, 4 i 19); àmfora púnica (lãm. LXXXV, 2 i 3) i un fragment estrany en aquest marc: una copa de ceràmica àtica de vernís negre (lãm. LXXXIV, 11).

La Plaça.

Del segon nivell cal assenyalar un interessant fragment de bol carenat (lãm. LXXXII, 24) de ceràmica emporitana. Del tercer nivell, més fertil, citarem uns plats de la forma Lamboglia 23 (lãm. LXXXIX, 5) en ceràmica vernissada de color negre; bicònics de ceràmica emporitana (lãm. LXXXII, 5 i 22); ceràmica comuna oxidada (lãm. LXXXIII, 2, 7 i 11) i àmfora de boca plana (lãm. LXXXVI, 3, 5 i 10).

Altres indrets.

Procedents de la neteja del sector de la torre i de la muralla, àrea que fou excavada, tal com s' ha vist, en campanyes anteriors, assenyalarèm la troballa d' un fragment d' àmfora ibèrica de boca plana (lãm. LXXXVI, 8); àmfora púnica (lãm. LXXXV, 5 i 6) i alguns fragments de ceràmica comuna oxidada (lãm. LXXXIV, 1).

Consideracions generals.

Aquest ràpid cop d' ull a la ceràmica a torn de l' enclavament fortificat del Puig Castellet, segons el nivell i el lloc de procedència, serveix per demostrar-nos d' una manera molt clara, creiem, allò que dèiem a la part introductòria d' aquest estudi: el material és, llevat d' alguna excepció, uniforme i, cronològicament, molt pròxim. Trobem arreu ceràmica de vernís negre, amb les mateixes formes (Lamb. 23, 25, 26 i 27, especialment), juntament amb la ceràmica emporitana que presenta formes i perfils més arcaics i més evolucionats en una mateixa estança i en un mateix nivell. Tot això ens fa suposar sobre l' existència d' un sol moment d' ocupació de curta durada, el qual intentarem precisar i situar en el temps en el capítol de conclusions, quan hàgim estudiat la terrissa recuperada,

per grups.

Finalment, abans de passar a l'anàlisi monogràfica de cada tipus, assenyalarem que dins del conjunt del material ceràmic és possible intuir-hi l'existència de peces més antigues i d'altres més evolucionades (ceràmica empuritanà, vernís negre, etc), però que és impossible de destriar el material i seguir aquesta evolució mancats, com ho estem, d'una estratigrafia potent i d'uns nivells d'habitació ocupats insistentemnt durant molts anys.

La ceràmica de vernís negre.

Fins ara, i per tal de facilitar l'exposició, hem parlat genèricament de ceràmica de vernís negre; però, malgrat la degradació de la terrissa, especialment accentuada en les ceràmiques de vernís negre, que dificulta la classificació i que possiblement ha fet que col·loquéssim alguns fragments informes dins del grup incert de les ceràmiques oxidades comunes, l'anàlisi de les peces senceres, del perfil i de les vores, i especialment, dels peus, del vernís quan ha estat possible, de les argiles i de les decoracions, ens ha permès individualitzar el material amb tota seguretat. Llevat d'un fragment de copa de ceràmica àtica de vernís negre (lâm. LXXXIV, 11), estrany al conjunt i al qual farem referència d'una manera detallada en un altre lloc, tota la ceràmica vernissada en negre trobada a l'enclavament fortificat del Puig Castellet pertany al taller occidental de les pàteres de les tres palmetes radials, individualitzat fa ben poc temps (SANMARTÍ 1978 A. pàgs. 504-588; 1978 B. pàgs. 21-36), i que cal situar sense cap mena de dubte a la colònia grega de Rhode (Golf de Roses, Alt Empordà).

En total hem pogut estudiar 20 peces i fragments amb forma, juntament amb alguns esquerdissos informes que podien ser classificats, amb seguretat, gràcies a haver conservat el vernís.

Les argiles.

L'anàlisi de les argiles s'ha de fer amb algunes matisacions i tenint en compte la degradació general de la ceràmica en aquest jaciment que, en moltes ocasions, fa perdre o altera les seves peculiaritats morfològiques.

En conjunt, però, i tenint ben present aquesta circumstància, podem parlar de quatre grans grups d'argiles, algun dels quals pot subdividir-se:

Tipus IA.- Argila dura, uniforme i compacta, ben depurada, de color vermellós viu (color de rajol). Del total només hem pogut atribuir una peça a aquest grup; és un fragment de bol de la forma Lamb. 25 (Lâm. LXXIX, 9), i uns quants fragments informes, un d'ells decorat amb banda d'estries.

Tipus IB.- Molt semblant a l'anterior. Argila rosada-marronosa, amb tonalitats diverses, més clares o més fosques segons el fragment, dura i uniforme, ben depurada. En aquest grup hi col·loquem quatre peces, atribuïbles algunes a la forma Lamb. 27 (Lâm. LXXIX, 1, 12, 15 i 16) i una altra, a la forma Lamb. 42 o 43 (Lâm. LXXX, 4).

TIPUS II.- Argila de color clar que va del beige-blanc al rosat amb matisos i gradacions. La pasta, sovint, potser ratllada amb l' ungla (en alguna ocasió és més dura), sol ser uniforme i ben depurada. És ben visible la presència de minúsculs puntets brillants. Dins d' aquest grup classifiquem tretze peces, amb les formes Lamb. 23 (lâm. LXXIX, 1, 2, 3, 4 i 6), Lamb. 25 (lâm. LXXIX, 7 i 8), Lamb. 26 (lâm. LXXIX, 10 i 11) i Lamb. 27 (lâms. LXXIX, 13, 14, 17; LXXX, 1 i 2). És el tipus d' argila més representat al Puig Castellet.

TIPUS III.- Amb dues peces característiques i algun fragment informe. Argila més o menys dura, en algun cas pot ser ratllada amb l' ungla i és de tacte farinós, uniforme i ben depurada i de color grisós molt clar. Forma Lamb. 23 (lâm. LXXIX, 1 i 5).

TIPUS IV.- Una sola peça. Argila de color verd molt clar, amb tonalitats groguenques, pot ser ratllada i és de tacte farinós. Forma Lamb. 27 (lâm. LXXX, 3).

Segons Sanmartí (SANMARTÍ 1978 A. pàg. 557-558. ID. 1978 B. pàg.27), que ha identificat i ha estudiat aquestes produccions, l' argila més usada seria de color vermellós, amb tonalitats distintes, dura i ben depurada. Un altre grup important utilitzaria argiles poc dures les quals quan perden el vernís, fet que es dona amb molta facilitat per les peces d' aquest grup, presentarien un tacte farinós i amb uns colors clars des del beige pàl·lid al blanc. Assenyala també l' existència d' un grup d' argiles molt dures i de color vermell intens i un nombre de fragments important amb argiles de color verd i grisós, produït per una coccio a temperatures massa elevades. En el Puig Castellet hi tenim representats tots aquests tipus, tot i que les peculiaritats, moltes vegades, romanen emmascarades per l' acció degradant del sòl.

Els acabats i recobriments.

Si l' estudi de les argiles oferia dificultats, de les superfícies de la ceràmica envernissada és quasi impossible. De vint peces estudiades, set han perdut, parcialment o totalment, el recobriment exterior (lâms. LXXIX, 5, 10, 11 i 16; LXXX, 1, 2 i 4), i tres n' han perdut més de la meitat (lâm. LXXIX, 1, 2, 4 i 7).

Pel que podem observar, els vernissos són espessos, ben repartits i molt ben adherits en algun cas. Predomina el color negre, a vegades opac, o bé brillant. En altres casos, les tonalitats generals són més marronoses o brunes i àdhuc, vermellós-granat. En una ocasió la superfície és de color negre grisós, molt espessa i adherida (lâm. LXXIX, 1). Aquestes característiques són, tanmateix, pròpies del taller de les pàteres de les tres palmestes radials, on predominen els vernissos espessos i de gran qualitat, moltes vegades repartits a pinzellades, de color negre intens i menys sovint de tons marronosos o granats. També es troben ben documentats alguns fragments brillants i iridiscent. (SANMARTÍ 1978 A, pàg. 558. ID. 1978 B, pàg. 27).

Decoracions.

Del conjunt del material només n' hem detectat 3 peces decorades: dues amb una roseta central al bell mig del fons intern, i un petit esquerdís in-forme amb una faixa d' estries de molt bona qualitat fetes amb rodeta.

La primera roseta, incompleta (lâm. LXXIX, 17) sobre una base de forma Lamb. 27, probablement és circular -7,5 mm. de diàmetre- i presenta tal vega da cinc pètals entorn d' un punt central. La segona més ben conservada, orna menta un bol de la forma Lamb. 27. La forma és circular, molt ben feta, amb un diàmetre de 15 mm. i entorn d' un punt central, presenta cinc pètals en forma de triànglers equilàters. Entre els pètals, uns estams acabats amb un punt complementen el conjunt.

Són motius ornamentals característics d' aquesta producció i els paral-lels, molt semblants a vegades, abundosos. (SANMARTÍ 1978 A. pàgs. 560-562. ID 1978 B. pàgs. 27, fig. 31-32).

Formes.

Al Puig del Castellet hem documentat les formes següents: Lamb. 23 (6 peces), (lâm. LXXIX, 1 a 6); Lamb 25 (3 peces) (lâm. LXXIX, 7 a 9); Lamb. 26 (2 peces) (lâm. LXXIX. 10 i 11); Lamb. 27 (9 peces) (lâm. LXXIX, 12 a 16: lâm. LXXX, 1 a 3), i una nansa atribuïble a la forma 42 o 43 (lâm. LXXX, 4).

Totes aquestes formes, plats, plates, bols i copes, són ben conegudes i componen el rep rtori habitual del taller (SANMARTÍ 1978 A. pàg. 558. ID 1978 B. pàg. 28). Els perfils de les formes són, per altra banda, peculiars.

Cronologia.

A través de l' estudi de les associacions d' aquesta ceràmica i de les excavacions fetes a Roses en aquests darrers anys, la cronologia del taller de les pàteres de les tres palmetes radials cal situar-la durant el segle III a C., amb un moment inicial insegur i que haurà de precisar-se quan tin-guem més elements de datació (alguns indicis semblen insinuar l' existència i funcionament de tallers a Rhode durant el segle IV a C. que imitarien el repertori de les ceràmiques àtiques de vernís negre). El moment darrer cal-dria col·locar-lo en l' últim quart del segle III a C. coincidint probable-ment amb l' arribada massiva de la campaniana A d' Ischia, moment que cal re-lacionar amb el desembarcament dels romans a Emporion el 218 a C. o bé poc temps després.

Ens movem doncs, com sembla provar la ceràmica de vernís negre, dins del segle III a C., sense que les formes identificades permetin, ara per ara, una precisió més gran. Tanmateix, les dues rosetes documentades, de cins pètals, semblen indicar un moment avançat en la producció (SANMARTÍ 1978 A. pàgs. 560-562). El conjunt de material a torn ens ajudarà a afinar la cronologia.

La ceràmica emporitana.

Es una de les terrisses fines peculiars dels jaciments de la costa o

d' àrees pròximes i ben comunicades des d' un moment incert del segle IV a C. des del Roine al País Valencià, amb un repertori de formes pròpies -el bicònic, per exemple- i altres copiades de les ceràmiques vernissades amb negre. El centre de producció cal situar-lo amb tota possibilitat a Emporion, tot i que hi ha una sèrie d' imitacions locals en bona part d' aquesta amplia zona.

Pensem, tal com hem argumentat en un altre lloc (NOLLA 1977. pàgs. 830-906) que no pot parlar-se només de ceràmiques grises emporitanes o grises de la costa catalana i que és un error estudiar aquestes produccions fixant-nos únicament en les ceràmiques reduïdes, tot i que aquestes produccions siguin majoritàries. Està plenament documentada la dualitat d' aquests tallers que produïren simultàniament ceràmiques oxidades (colors rosats, beiges, marrons ...) i reduïdes (colors grisos o negres): el repertori de formes, el perfil dels peus i de les vores, les argiles i els acabats exteriors, les decoracions són idèntics. Sabem, ara per ara, que les variants reduïdes predominen sobre les oxidades tot i que en alguns moments els percentatges s' acosten. Caldrà la publicació de grans sèries en contextos estratigràfics clars per tal de poder precisar aquestes diferències i l'evolució.

Del Puig, estudiarem tot seguit un total de 35 fragments i peces senceres classificades dins del grup de les ceràmiques emporitanes, de les quals, 23 foren cuites sense aire (reduïdes) i 12 amb un foc oxidant.

Les argiles.

Són, malgrat l'erosió del sòl, molt homogènies. Predominen les pastes uniformes, compactes i depurades. En moltes ocasions, 24 casos, les argiles són molt dures tot i que en un grup important poden ser fàcilment ratllades amb l'ungla i sovint són de tacte farinós, possiblement per culpa de l'acció del sòl. Dins d' aquest grup cal col·locar-hi 12 fragments.

Per altra banda, en un nombre important de fragments, 24 casos, hi detectem la presència de puntets minúsculs brillants, acompanyats a vegades de partícules blanques (calç) o de granets de quars. Només un fragment (l'àm. LXXXII, 11), molt erosionat, s'aparta d' aquestes característiques, amb la presència d' abundós desengreixant, de dimensions considerables. Possiblement, en aquest cas, ens trobem davant d' una imitació.

El color de l'argila és molt variable. Entre les ceràmiques reduïdes hi predominen els colors grisos intermitjos (13 fragments), però hi són presents, també, les tonalitats més fosques i més clares. En algun cas l'argila és bicolor, alternant un gris clar amb un gris fosc. Entre les oxidades dominen els colors rosats, taronjosos i el beige, més o menys castany. També hem documentat algun fragment amb la pasta bicolor o tipus "sandwich", amb el nucli gris, més o menys negre, i les parets exteriors clares. (l'àms. LXXXI, 10; LXXXII, 20).

Els recobriments i acabats.

L'erosió del material dificulta una anàlisi correcta, però és possible observar un excel·lent acabat de les parets externes dels recipients.

Sovint es pot veure la presència d' una mena d' engalba finíssima molt adherida i que, de fet, ja forma part de la mateixa argila, tot recobrint la peça.

Decoracions.

Tot i l' existència d' un amplíssim repertori de decoracions, la presència de peces ornamentades és rara (NOLLA 1977. pàgs. 848-854). Entre el material del Puig només hem pogut detectar tres peces ornamentades amb motllures, la decoració més normal i senzilla. En dues ocasions la motllura està situada enmig del coll d' un bicònic (lâm. LXXXI, 1 i 3), mentre que en un altre cas, aquest engruiximent està situat en el punt d' unió del coll i la panxa (lâm. LXXXI, 4), variant que fins ara desconeixem.

Formes.

D' entre els 35 fragments estudiats (lâm. LXXXI i LXXXII⁹, només hem identificat tres formes. La més documentada i majoritària és el bicònic, la gerreta amb nansa de panxa globular, coll troncocònic i llavi obert vers l' exterior; forma típica d' aquesta producció, que trobem ja en el moment inicial i que durarà pràcticament fins al final a les darreries del segle I a C. Cal assimilar a aquesta forma, 30 fragments (lâms. LXXXI, tota; LXXXII, 1 a 19).

Predominen al Puig, els gerrets petits i mitjans i són rars els grossos (lâms. LXXXI, 5, 10 i 11; LXXXII, 1, 6, 8, 12 i 17), i dins una homogeneïtat molt general hi ha una gran diversitat. De fa temps s' ha volgut sistematitzar l' evolució d' aquests ansats (ALMAGRO 1953. pàgs. 39 i 265. FERNÁNDEZ MIRANDA 1976. pàgs. 281-290) amb resultats, pensem, no massa segurs. Nosaltres mateixos ho hem intentat (NOLLA 1977. pàgs. 855-862) i només ens ha estat possible assenyalar una sèrie de trets característics que identifiquen modernitat o antiguitat; trets que per altra banda només són segurs aplicats a sèries numèricament importants i no exemplars únics.

La sèrie del Puig és pròpia de la fase antiga avançada de la producció la qual dataríem en el segle III a C. i ben possiblement a la segona meitat. Un element molt important és la secció de les nanses, que són totes iguals, planes amb un solc o estria ben marcada a la cara superior (11 casos). És també un element significatiu la manca de peu en bona part de les peces o l' existència d' un peu protocilíndric (lâms. LXXXI, 3 i 4; LXXXII, 18). Alguns fragments presenten un peu senzill i base plana (lâm. LXXXII, 14, 16 i 19). El perfil de les bases també és significatiu. Predominen els exemplars amb el fons alçat (lâms. LXXXI, 2 i 5; LXXXII, 11, 13, 14, 15 i 17), o amb el perfil característic del segle II-I a C. (NOLLA 1977. pàgs. 847-848) insinuat, (lâms. LXXXI, 1, 3 i 4; LXXXII, 10 i 18). Finalment, també cal assenyalar les relacions entre l' altura de la panxa i el coll, l' alçada i dimensions dels ansats i la forma del coll, pròpies dels exemplars d' aquesta fase antiga avançada. Per citar, només, una sèrie de paral·lels idèntics i amb una cronologia molt aproximada cal que recordem els materials de l' oppidum de Pech Mahó (Sigeon) (SOLIER 1968. pàgs. 30-33, figs. 15-16; ID. 1978. pàg. 166, fig. 8; ID. 1979. pàgs. 109-111, fig. 35, 36 i 37), Mas Boscà (Badalona) (JUNYENT-BALDELLOU 1972. pàgs. 5, 45 i 52, figs. 20 i 25), Puig de Sant Andreu (Ullastret) (MARTÍN 1978. pàg. 33, fig. 12.), necròpolis de Cabrera de Mar (BARBERÀ 1968. pàgs 123-126, fig. 16 a 18; ID. 1969-1970. pàg. 177,

fig.5; pàg. 182, figs. 11-12; pàgs. 187-188, fig. 12), nau de Cabrera (CERDA 1978. pàg. 91, fig. 7) i necròpolis d' Empúries (ALMAGRO 1953. pàgs. 38-39 i 145).

Un únic fragment cal assimilar-lo a una forma minoritària però ben documentada (lãm. LXXXII, 20): l' skyphos, imitat de la ceràmica àtica de vernís negre del segle IV a C. En tenim paral·lels amb una cronologia aproximada dins del segle IV/III a C. al Puig de Sant Andreu (Ullastret) (MARTÍN 1978. pàg. 33, fig. 12, 2), necròpolis de Cabrera de Mar (BARBERÀ 1968. pàg. 126, fig. 15, n.º inv. 7153), Ensérune (JANNORAY 1955. pàg. 246, fig. 33 i pàg. 247, 34), Castell de la Fosca (Palamós) (n.º inv. 3393, inèdit), Puig Castellar (Santa Coloma de Gramanet) i Sant Miquel de Vallromanes (Vallès Oriental).

La tercera forma documentada, amb dues variants, és la pàtera o bol, de parets obertes, carena marcada i vora reentrant (lãm. LXXXII, 21, 22, 23 i 24, respectivament). Deriva directament de les formes Lamb. 26 i/o Lamb. 27, i la comencem a trobar en contextos propis del segle III a C. Com a exemple podem recordar els exemplars procedents de la necròpolis de Cabrera de Mar (BARBERÀ 1968. pàgs. 131-134, figs. 22-24; ID. 1969-1970, pàgs. 176-185, fig. 5, 7, 11 i 14), Puig de Sant Andreu (MARTÍN 1978. pàg. 33, fig. 12, 5), Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU 1972. pàgs. 45-50, fig. 21), Sant Miquel de Vallromanes (BARBERÀ-PASCUAL 1969-1970. pàg. 276. figs. 2, 6-9), Sant Julià de Ramis (RODA 1974. pàg. 301, fig. 2, 11. n.º inv. 3122), Empúries (ALMAGRO 1953, pàg. 241), Pech Mahó (SOLIER 1979. pàg. 110, fig. 38, 5 i fig. 39, 2; pàg. 114, fig. 45, 4), Nages (Gard) (PY 1978. pàg. 265, fig. 127, 345) i en altres estacions d' aquesta àrea.

Durant el segle II a C. la imitació de la forma Lamb. 26, de grans dimensions, anirà desapareixent, fent-se, en canvi, cada cop més popular el bol imitat de la forma Lamb. 27, amb la carena cada vegada més viva i marcada. Aquesta és una de les formes peculiars entre el 150 i el 50 a C. (NOLLA 1977, pàgs. 874-877).

Grafit.

En acabar cal parlar de l' existència d' un grafit ibèric ben visible, marcat al fons extern d' un vaset bicònic (lãm. LXXXI, 3): (ela).

Ceràmica ibèrica comuna.

Dins d' aquest grup, calaix de sastre on hi encabim la terrissa atípi ca de certa qualitat, majoritàriament oxidada, hem classificat 22 fragments, que cal subdividir en gerros, recipients de magatzematge, morters, etc.

Les argiles

Les pastes són, malgrat tot, molt homogènies. La proporció entre dures (10 casos) i ratllables amb l' ungla i tacte farinós (11 casos) és quasi idèntica; sòlen ser, per altra banda, ben depurades i és normal la presència de finíssimes partícules brillants acompanyades, de vegades, per altres de color blanc (calç). Les argiles tipus "sandwich" són abundoses, amb el nucli grisós o negre i les parets exteriors, d' un color taronja o bé rosades (6 casos). En una ocasió l' argila és bicolor. Les tonalitats dominants són, el

rosat, el taronja i el beige, i cal ressenyar un grup important de recipients d' un color grisenc (4 casos. làm. LXXXIII, 5 i 11; làm. LXXXIV, 4 i 8).

Les formes.

Les gerres de dimensions variables, grosses (làm. LXXXIII, 1 a 4) o petites (làm. LXXXIII, 5 i 6) hi són ben documentades. Són recipients amb una nansa de secció plana i acanalament a la cara exterior. Formes semblants amb idèntica cronologia n' hi ha a Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU 1972; fig. 14, 1), Puig de Sant Andreu, Pech Mahó i pràcticament en la major part de jaciments d' aquesta zona.

Són interessants, també, els grans recipients sense coll i de vora oberta vers l' exterior (làm. LXXXIII, 8 a 11), destinats a emmagatzemar líquids i gra, ben documentats a Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU 1972. figs. 15, 4 i 23, 2), Pech Mahó (SOLIER 1979. fig. 41, 3), Puig de Sant Andreu, i els vasos de forma globular i vora reentrant amb exemplars semblants a l' enfonsament de Cabrera (CERDÀ 1978. pàg. 92, fig. 9 a 13).

Cal assenyelar la presència de tres exemplars de recipients sense peu i fons enlairat, característic d' alguns vasos i gerres d' aquest moment (làm. LXXXIV, 8 a 10). És possible que algun d' aquests fragments fos atribuïble a un "kalathos" amb decoració pintada, forma que, com ja sabem, arribà al Principat en una època molt tardana, la qual coincidiria amb el darrer terç del segle III a C. tal com sembla documentar-se bé al Puig de Sant Andreu (MARTIN 1978. pàg. 27). L' erosió de les peces no permet comprovar aquesta suposició.

En acabar senyalarem la presència d' un gran morter de llavi caigut, d' argila dura i rugosa amb dessengreixant ben visible, recobert d' una engalba groga de tacte farinós (làm. LXXXIV, 2). Coneixem formes semblants a Nages (PY 1978. pàg. 244, fig. 117, 247), Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU 1972 pàg. 40), Pech Mahó (SOLIER 1979. pàg. 111, fig. 40, 1 i 2), i Sant Miquel de Liria (BALLESTER, FLETCHER, PLA, JORDÀ i ALCACER 1954. pàg 21. làm. XIII).

Les àmfores.

Àmfores greco-itàliques.

Un fragment únic (làm. LXXXV, 1), amb l' argila característica. El nucli és grisós i les parets exteriors de color beige. La pasta és dura i rugosa amb presència de punts brillants i negres. El llavi és triangular i molt obert i amb les nanses dirigides fins a trobar la vora, peculiaritats dels exemplars més antics.

Aquests recipients produïts a la Magna Grècia durant el segle III a C. (BENOIT 1957. pàg. 251) i dedicats a transportar vi, comencen a trobar-se en certa quantitat en els jaciments Nord-Occidentals de la Mediterrània durant la segona meitat d' aquest segle; recordem les troballes de Pech Mahó (SOLIER 1979. pàgs. 90-98, figs. 20-24), Empúries, Puig de Sant Andreu (MARTIN 1978. pàg. 46), Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU 1972. pàgs. 35-36) i l' enfonsament de Cabrera (CERDÀ 1978. pàgs. 96-97, figs. 33 i 34).

Àmfores púniques.

Formen un conjunt prou important, amb tres tipus diferents identificats. De la forma Maña C1 (MAÑA 1951. pàgs. 203-210; PASCUAL 1974. pàg. 42-46), de coll marcat i llavi lleugerament obert i ben diferenciat (lâm. LXXXV, 2), n' hem localitzat un exemplar amb la pasta groguenca i amb la presència de punts brillants i negres. És una forma rara a Eivissa i ben documentada a Cartago (CERDÀ 1978. pàg. 94). Hi ha uns quants exemplars documentats en jaciments de la costa catalana (PASCUAL 1974. pàgs. 44-46) i a la nau de Cabrera (CERDÀ 1978. pàg. 94. figs. 22-23).

L' altra forma de la qual en tenim només un exemplar segur és la Maña D o àmfora de filtre (lâm. LXXXV, 10), que sembla sorgir en el segle IV i que perdurarà fins el II a C. (PASCUAL 1974. pàg. 46). És molt abundant en jaciments de la costa Est de la Península Ibèrica, des de Pech Mahó (SOLIER 1972. pàg. 139) a Empúries (ALMAGRO 1953. pàg. 78), passant per Ullastret. També formava part del carregament de la nau púnica de Cabrera (CERDÀ 1978. pàgs. 95-96, fig. 28-32).

La forma més documentada és la Maña E. En el Puig n' han aparegut 7 fragments amb forma i classificables. És un recipient bicònic de llavi arrodonit en forma d' anell circular. Bona part de la paret exterior la trobem fortament acanalada.

Les argiles són força homogènies, ben depurades, amb presència de partícules finíssimes brillants i a cop marronoses. En algun cas són dures, però per regla general, toves i de tacte farinós. No hem pogut documentar l' existència d' engalbes o recobriments.

Ben documentada al segle IV a C., la trobem distribuïda en un zona geogràfica molt ampla al llarg de la costa de llevant i a les illes Balears (PASCUAL 1974. pàg. 46), tot i ser la menys coneguda de les estudiades per Maña. Amb cronologies dins del segle III a C. i preferentment en la segona meitat, podem citar algun exemplar de l' enfonsament de Cabrera (CERDÀ 1978. pàg. 35, fig. 15), (OLIVA 1972. pàg. 271) i Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU 1972. pàg. 16, fig. 6, 4 i 13-bis).

El pivot (lâm. LXXXV, 11) i la nansa (lâm. LXXXV, 12) els assimilem, tot i tenir-hi dubtes, a les formes Maña E i C1, respectivament.

Les àmfores de boca plana.

Aquests recipients anomenats també "de la costa catalana", sense coll i amb forma de pastanaga, presenten una gran varietat tipològica en l' acabament dels llavis tal com pot observar-se en la làmina LXXXVI.

En total hem identificat més de 30 fragments amb forma, dels quals no més en presentem una selecció. La seva cronologia és amplíssima i la trobem en tots els jaciments costaners del país i més enllà. Les pastes són sempre semblants: argiles beige/rosades o de color taronja, dures o toves segons la degradació dels fragments, ben depurades i amb presència de minúscules partícules brillants i/o marronoses. També hi són presents argiles tipus "sandwich" (4 casos), amb el nucli grisós i l' exterior de color clar (ro-

sat o beige). No hem observat engalbes.

Els pivots són arrodonits i buits i les nanses de secció circular i molt curtes. La gran mostra de perfils ens documenta la dificultat d' estudiar una possible evolució tipològica d' aquests exemplars en el pas dels anys.

Altres troballes.

En acabar cal parlar breument d' una llàntia envernissada de color negre i quasi sencera, trobada al jaciment (l'àm. LXXXIV, 12). És de tipus hellenístic, amb un bec pronunciat i aleta lateral triangular i oberta a la part superior. El peu està ben marcat i la base alçada en forma cònica. L' argila és de color beige-groc, ratllable amb l' ungla, lleugerament micàcia i molt ben depurada. El vernís, molt erosionat, és de color negre i molt espès. Sembla un producte dels tallers occidentals que produïren ceràmiques de vernís negre durant el segle III a C. i cap la possibilitat de que hagués estat feta a Rhode, però, de moment l' elaboració de lucernes en els forns de la vella factoria grega no està documentada.

El tipus és ben conegut a l' Àgora d' Atenes i a Cartago (DENEAUVE 1969. pàgs. 44-46 i 54, fig. 150-154. Pl. XXIX) amb cronologies precises dins del segle III a C. Un exemplar més modern, car recorda ja les llànties recuperades al Grand Congloué (BENOIT 1961. pàgs. 108-113. l'àm. XVI, 3-5, fig. 71 i l'àm. XVII) amb una cronologia dins del primer quart del segle II a C., és el localitzat a Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU 1972. pàg. 56, fig. 27) que hom dataria pel context a les darreries del segle III o molt a principis del II a C.

D' una època molt anterior és el kylix de ceràmica àtica de vernís negre trobat a l' excavació (l'àm. LXXXIV, 11), amb una cronologia segura en el segle V i IV a C. i que tenim ben documentat en jaciments costaners de la Mediterrània Occidental (LAMBOGLIA 1954. pàgs. 127-128; SANMARTÍ 1976 pàgs. 221-228). L' argila del nostre fragment és de color beige-rosat, tova, de tacte farinós i molt ben depurada. El vernís, només visible a la paret interna, és espès, molt ben adherit, brillant i de gran qualitat.

La presència d' aquest fragment rar enmig d' un material tan homogeni i amb una cronologia tan precisa, s' haurà d' explicar, potser, pel fet de que el fragment fou abandonat en aquell indret molt temps abans de la seva urbanització o que vingués amb els constructors de l' enclavament formant part de l' aixovar d' un d' ells. Sigui quina sigui l' explicació, aquest fragment és del tot estrany dins el conjunt.

Àrees de procedència i circuits comercials (l'àms. I i LXXXVIII.).

Tot el material fet a torn trobat al Puig Castellet procedeix, ben segur, de fora del poblat; la ceràmica fina, vernís negre i emporitana, ve directament de les dues colònies gregues del golf de Roses, i pensem que d' allí també hi vindria, probablement, bona part de la ceràmica comuna "ibèrica".

L' àmfora greco-itàlica, procedeix del Sud de la península itàlica i

servia per transportar vi. Durant el segle III a C., els contactes amb el món itàlic semblen continuats i intensos, tal com es despren de l' estudi exhaustiu de la distribució de la ceràmica del taller de les petites estampilles, que cal localitzar al Laci, ben a prop de Roma (MOREL 1969. pàgs. 59-117; SAN MARTÍ 1973. pàgs. 135-173), i de la localització, cada cop més intensament d' àmfores greco-itàliques al llarg dels jaciments de la costa occidental de la Península Ibèrica. A partir del desembarcament de Cneu Escipió a Emporion el 218 a C., aquestes relacions es multiplicaran i veurem com les àmfores vinateres itàliques arriben en grans quantitats acompanyades de la ceràmica campaniana A que esborrarà completament la competència dels tallers occidentals. Aquest corrent comercial tan intens amb Itàlia durant el segle II a C. sembla ja força fonamentat durant el segle anterior, tot i que pot pensar-se amb una relació indirecta a través de Massàlia.

Del món cartaginès, en general, Cartago i Sud d' Hispania, i no únicament de l' illa d' Ebusus, procediren les àmfores púniques, alguns penjolls de pasta vítria i, potser, alguna peça ceràmica, que hem trobat en certa quantitat al Puig. El contingut dels recipients continua essent un problema no resolt. Tarradell i Font, basant-se en una sèrie d' elements segurs (TARRADELL-FONT 1975. pàgs. 258-274), consideren probable (almenys des d' Eivissa) l' exposició de tres productes bàsics: l' oli; el vi, sobretot, i les conserves de peix. Nosaltres pensem que oli i salaons, més que vi, serien els productes arribats a través del comerç cartaginès, traguats en les àmfores Maña C1, D i E.

Tenim ben documentada la presència de fragments d' àmfora de boca plana, copiada i produïda arreu de la costa catalana, el contingut de la qual ens és desconegut. A Mas Boscà (JUNYENT-BALDELLOU 1972. pàg. 34) hom localitza un d' aquests envasos amb un carregament de vi. La notícia és interessant, però no creiem que es pugui pensar que totes les àmfores de boca plana serviren per transportar vi. Si això fos cert, caldria imaginar un conr de la vinya a gran escala capaç d' un gran excedent exportable durant el segle III a C. i per tant no s' explicaria l' allau d' àmfores vinateres a partir del segle II a C.

Aquest recipient degué servir d' envàs comú per a tot un conjunt de mercaderies i productes molt variats; oli, vi, conserves de peix, gra, fruits, olives, etc ... Quant a la seva procedència, és ben difícil poder precisar res, però opinem que tal vegada la major part procediren del mercat emporità.

Tots aquests productes -ceràmica i àmfores amb el seu contingut- arribarien al Puig a través del comerç marítim, el camí de contacte més segur, ràpid i econòmic a l' Antiguitat i pensem, com a hipòtesi de treball, que tots els productes que hem documentat haurien arribat al nostre enclavament a través del comerç dels pobladors de Rhode i especialment d' Emporion. Ens sembla més lògic pensar amb una sèrie de contactes constants i molt importants de les ciutats gregues del golf de Roses amb Massàlia, Itàlia, el món púnic i el món indígena. Des d' allí, afegint-hi els productes propis i a través d' una navegació de cabotatge i un coneixement del país i de la seva costa, i a través d' una infraestructura comercial de molts segles de funcionament, es redistribuïren ceràmiques i àmfores.

CRONOLOGIA.

El taller de les pàteres de les tres palmetes radials a Rhode estaria en funcionament, segons Sanmartí, entre els inicis i el darrer quart del segle III a C. (SANMARTÍ 1978 A. pàgs. 576-580; ID. 1978 B. pàgs. 34-36). Tanmateix sembla que el moment final podria rebaixar-se uns quants anys coincidint, possiblement amb l' inici de la segona guerra púnica, o poc temps després.

Aquesta data dins del segle III a C. ens pot ser precisada a través dels altres materials. Ja hem vist com la ceràmica emporitana, força homogènia, sembla pròpia de la segona meitat del segle, cronologia que recolza la llàntia de tipus hel·lenístic i l' àmfora greco-itàlica.

Proposem, per tant, un moment inicial, difícil de copsar amb precisió, entorn del 250/240 a C. i un moment final vers el 220/210 a C. El material és cronològicament massa pròxim per acceptar una data anterior al 250, i per altra banda, la manca total de campaniana A no ens permet rebaixar la data del moment d' abandó; ni la manca de ceràmica del taller de les petites estampilles ens permet pujar massa de la segona meitat del segle.

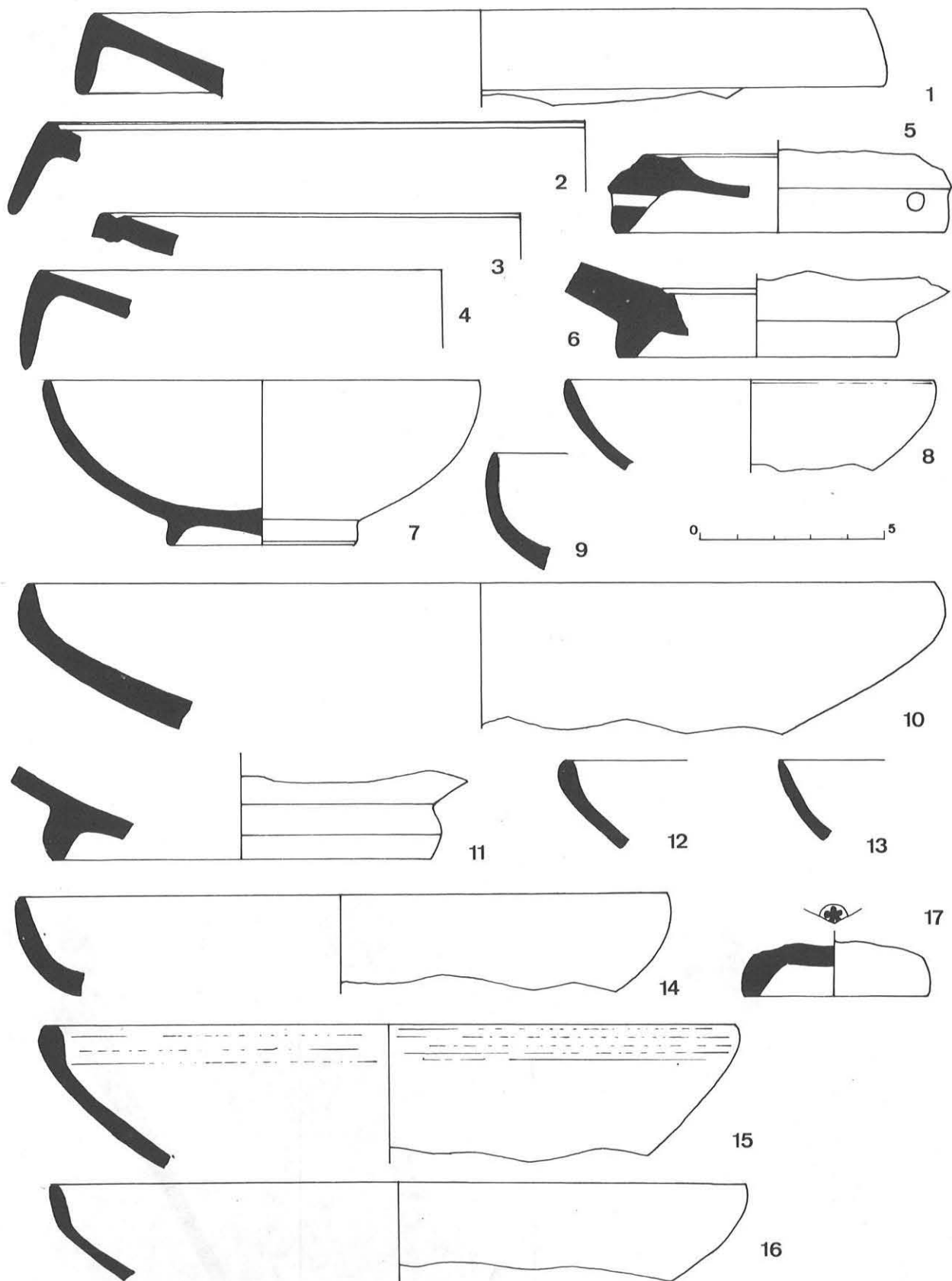
Ajuden a precisar i confirmar aquestes dates proposades una sèrie de jaciments que hem anat citant en aquest treball, i que ara tornarem a veure novament.

-La nau de Cabrera. (CERDÀ 1978. pàgs. 89-105). Ofereix una càrrega que reproduïx quasi exactament el material ceràmic del Puig: ceràmica del taller de les pàteres de tres palmetes radials, àmfora greco-itàlica, àmfores púniques Mañà C1, D i E, i ceràmica emporitana. Cerdà data la nau vers la meitat del segle III a C, cronologia que acceptem "grosso modo".

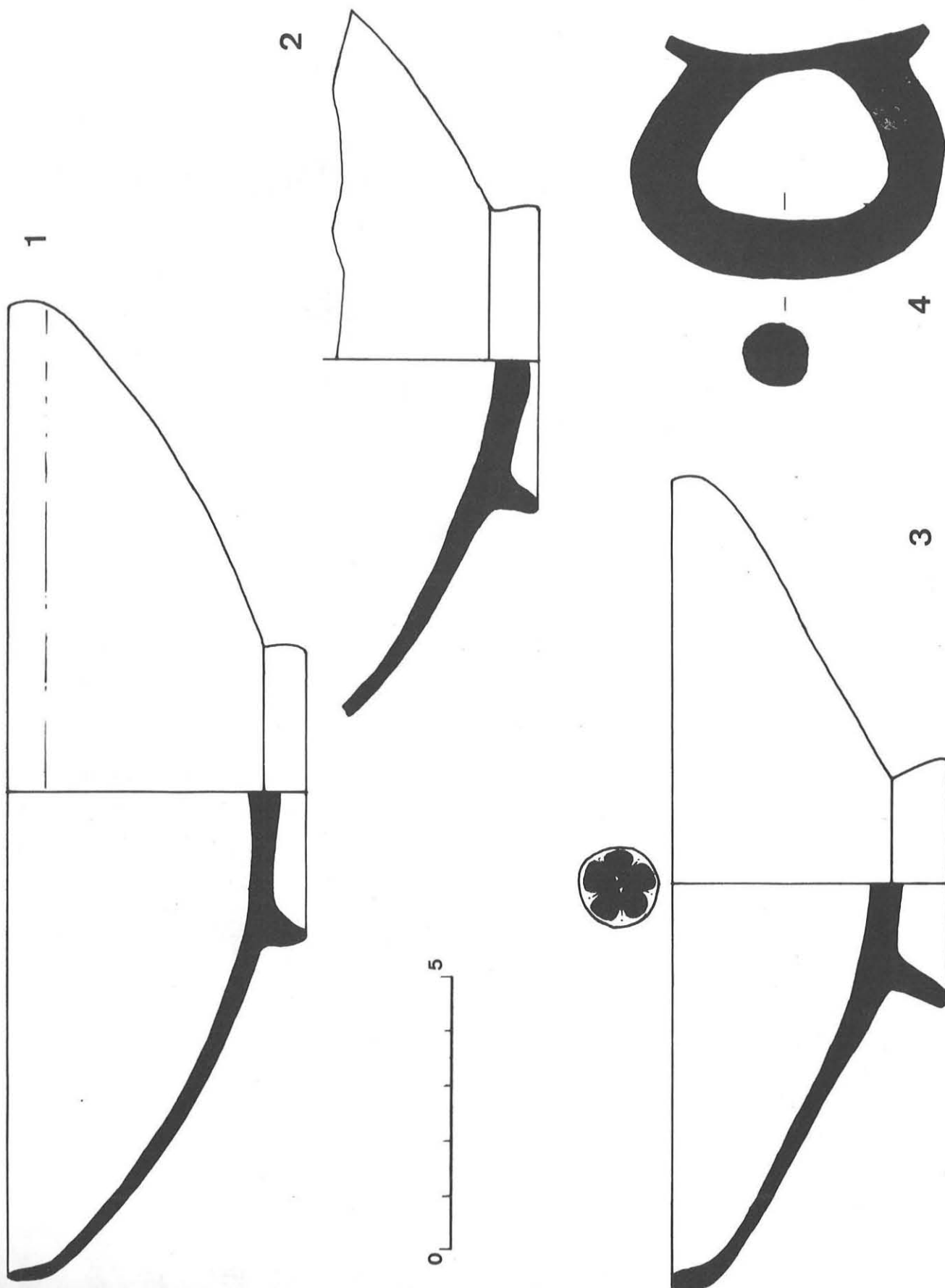
-Puig de Sant Andreu. El material ceràmic dels darrers estrats d' aquest gran oppidum és ben semblant al del nostre jaciment, tot i que la presència a Ullastret de Campaniana A ens fa rebaixar la data d' abandonament als primers anys del segle II a C.

-Mas Boscà. Amb troballes molt semblants. Els excavadors (JUNYENT-BALDE LLOU 1972. pàg. 67) han datat el moment final a les darreries del segle III o primers anys del II a C., i la cronologia del darrer moment d' habitació entre el 250 i el 200 a C.

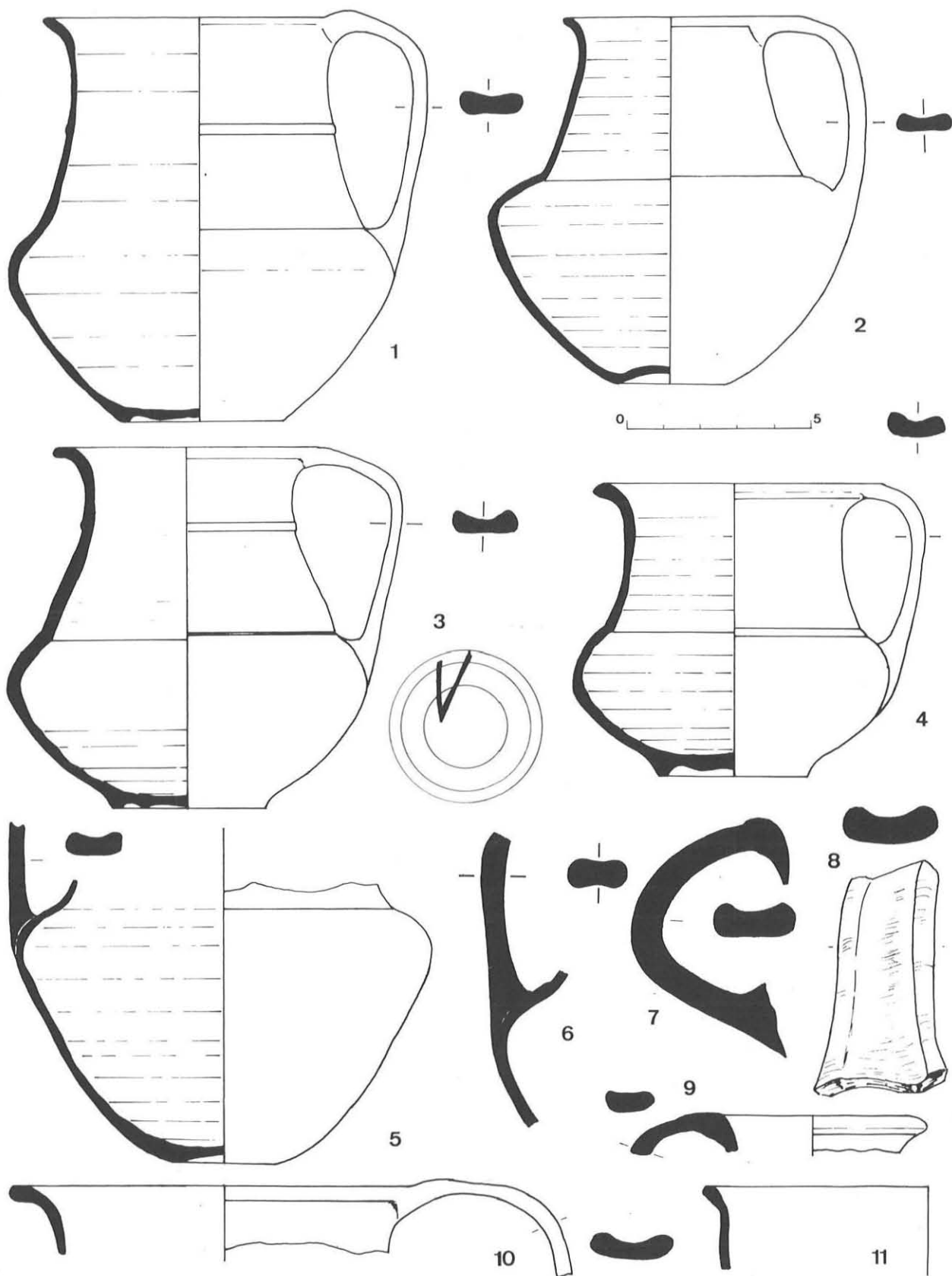
Finalment, com a paral·lel més interessant, amb una data quasi idèntica, recordem el darrer nivell d' ocupació de Pech Mahó i especialment un dipòsit publicat fa ben poc. Allí hi trobem ceràmica de Rhode, àmfores greco-itàliques, àmfores púniques, ceràmica emporitana, etc, i molt pocs fragments de ceràmica A que com sabem no comença a ser majoritària fins després del 200 a C. Solier data el dipòsit, i el darrer moment d' habitació del poblat, entre el 250 i el 200 a C. (SOLIER 1979. pàgs. 119-121), que coincideix quasi del tot amb la proposada per nosaltres pel moment d' ocupació del Puig Castellet.

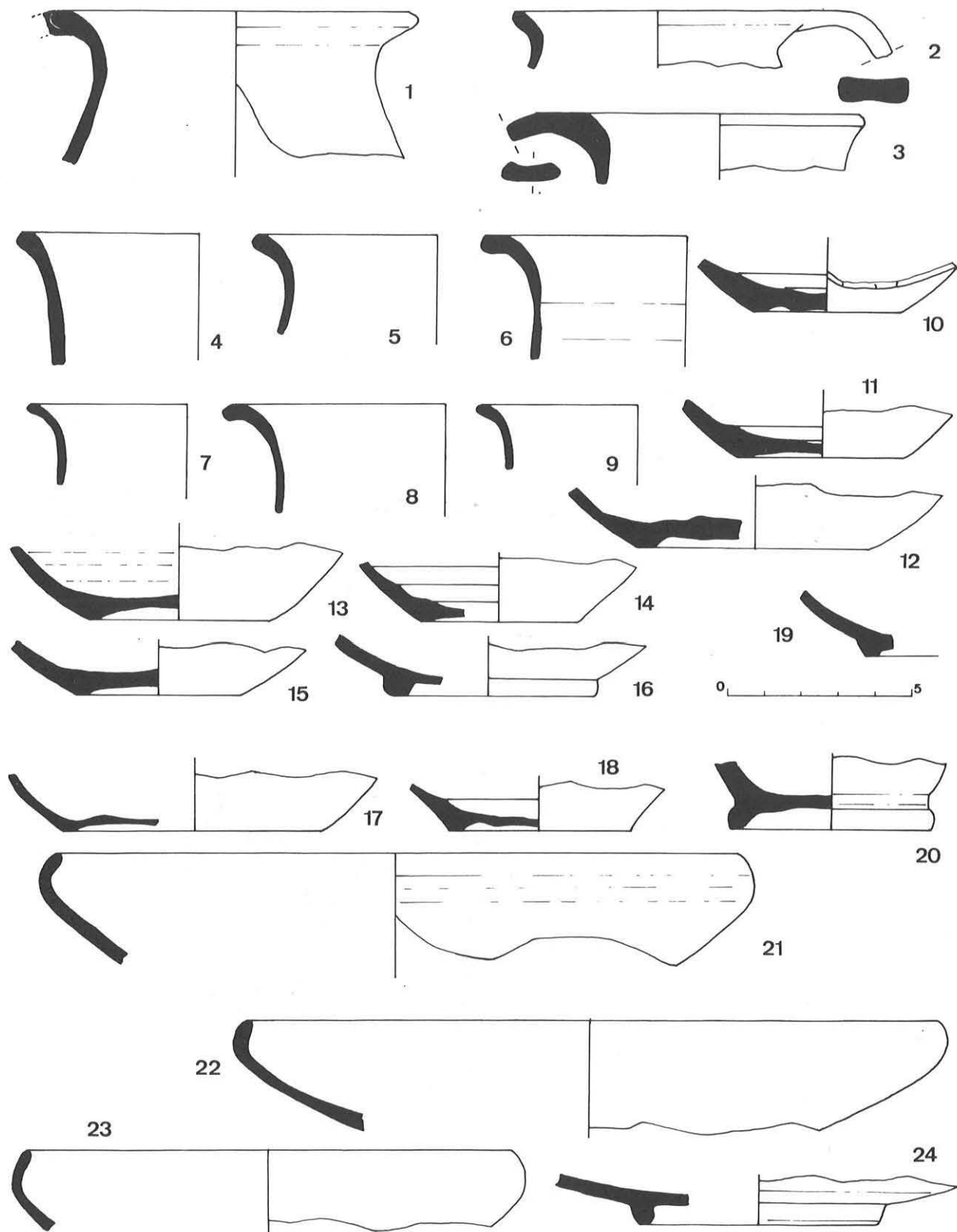
Lâm. LXXIX

Làm. LXX

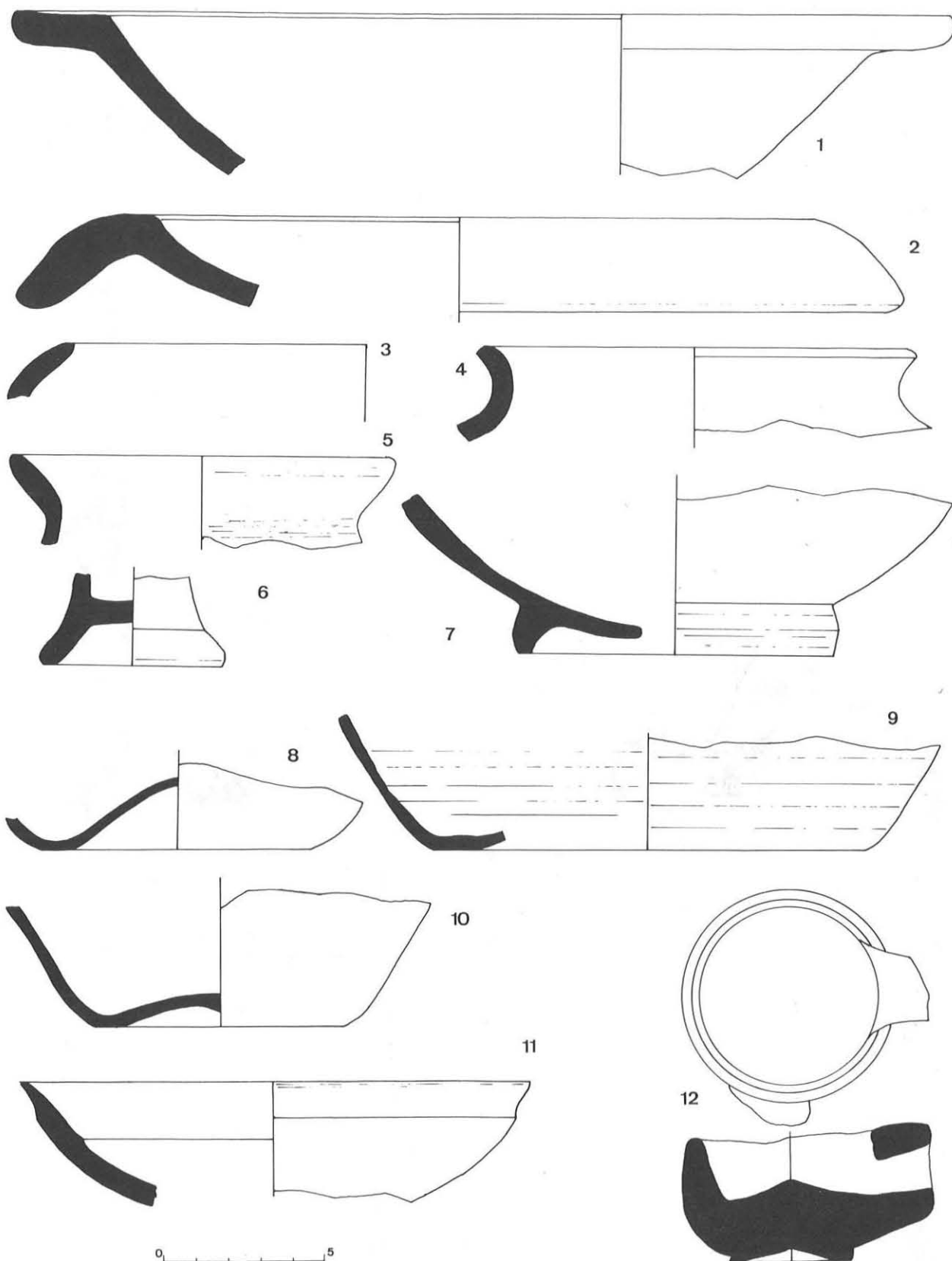

Lâm. LXXXI

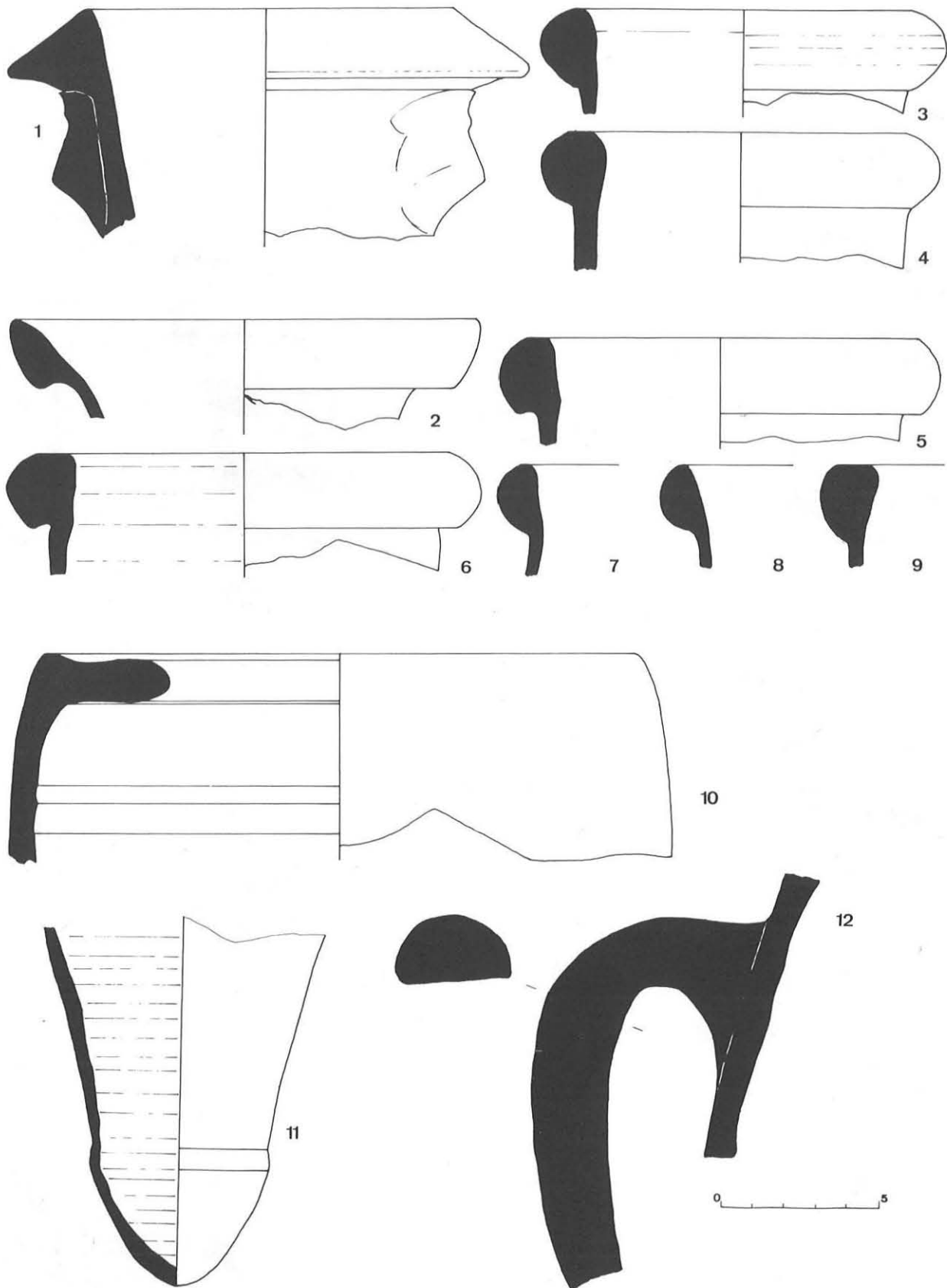

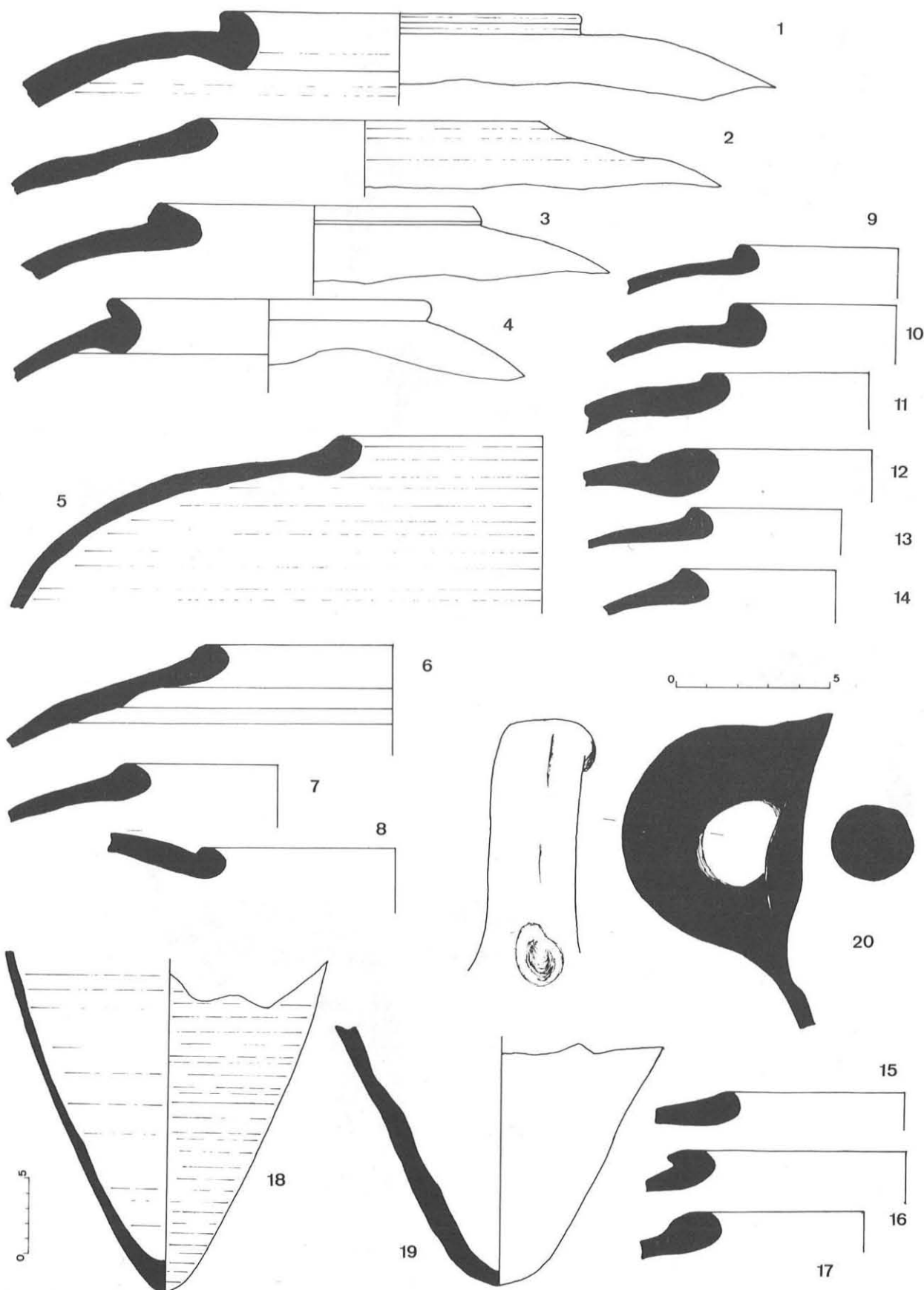
Lâm. LXXXIII

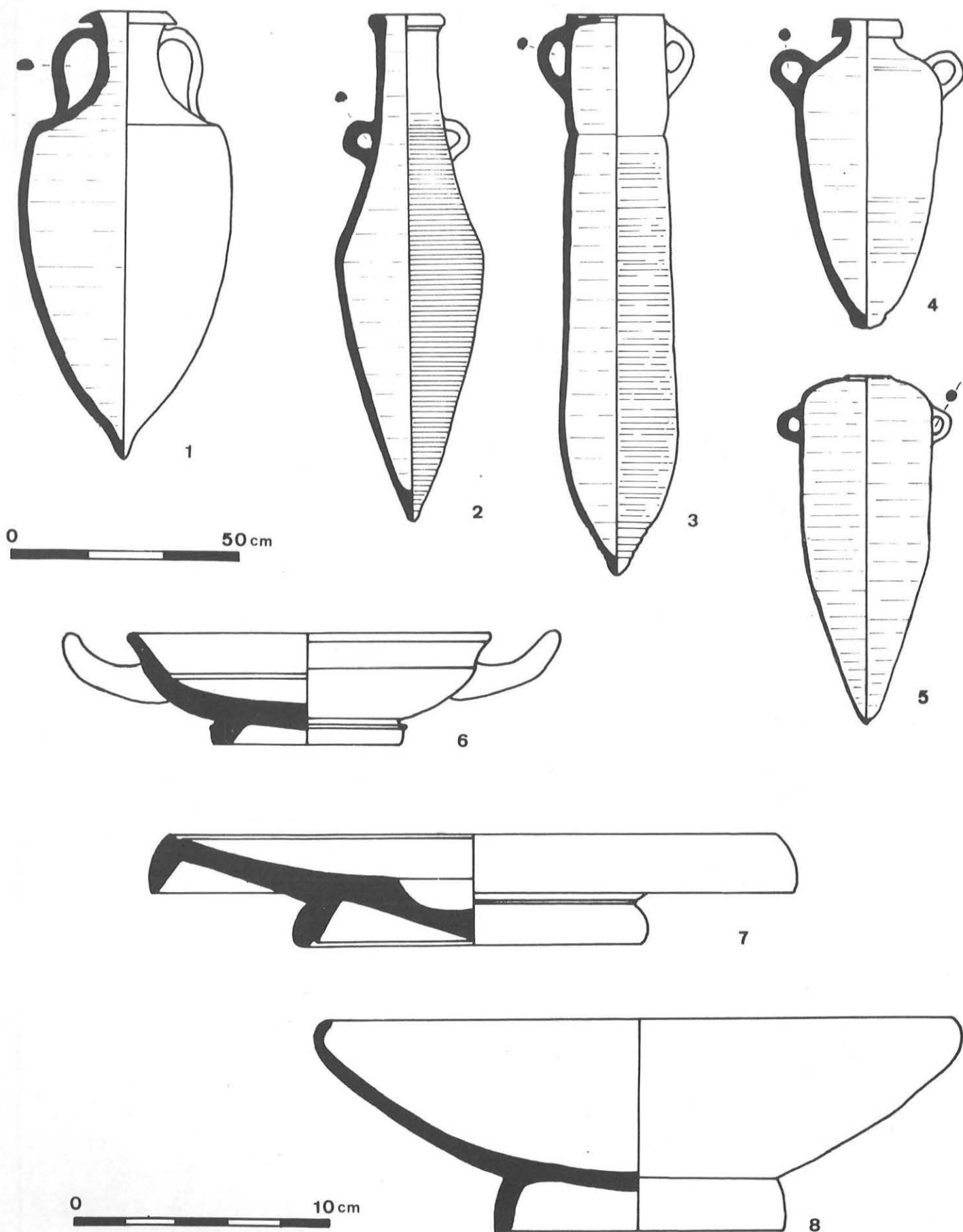

Lâm. LXXXIV

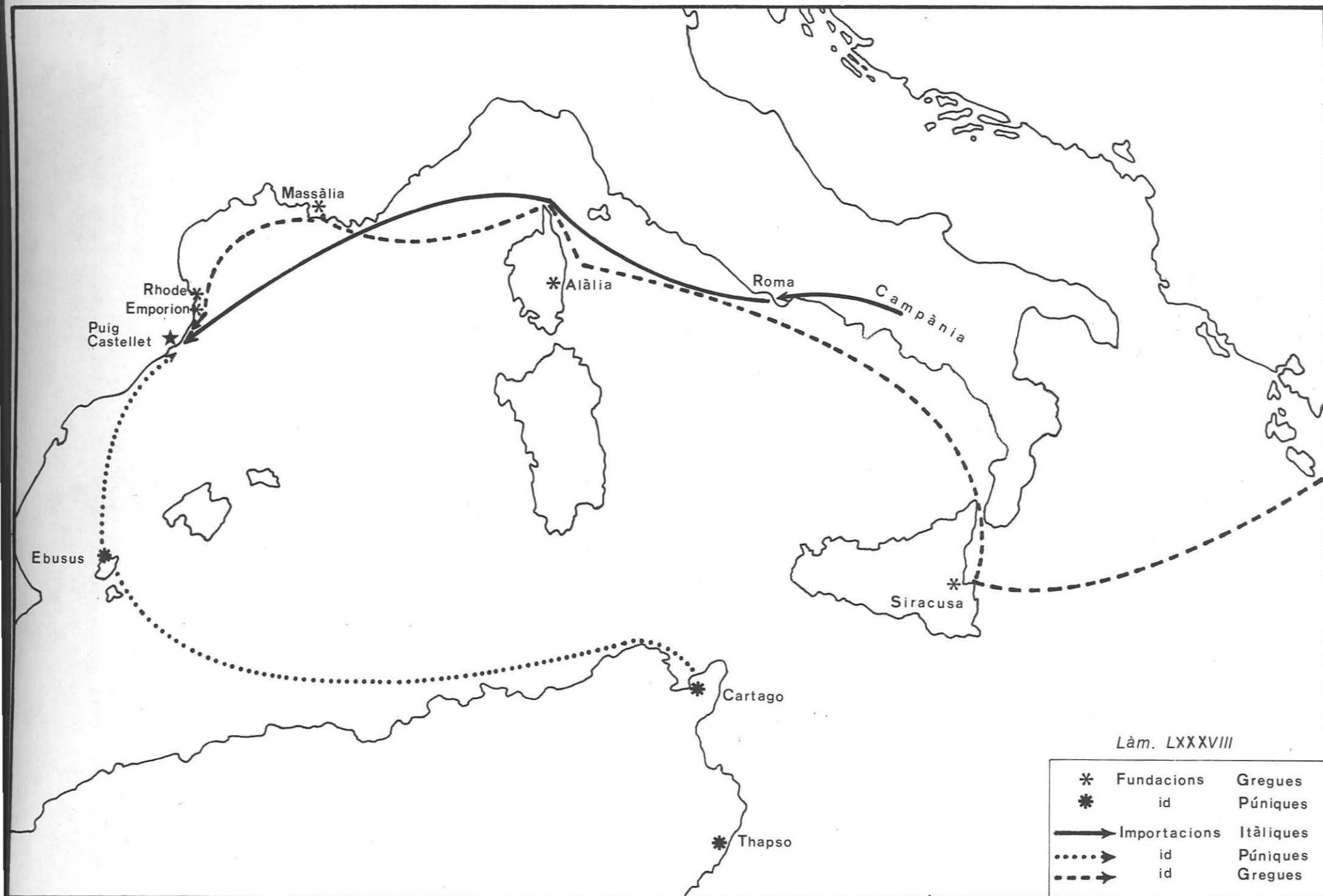

Lâm. LXXXV

Làmina LXXXVII. Reconstrucció aproximada d'alguns materials ceràmics del Puig.
 1.- Àmfora greco-itàlica. 2.- Àmfora púnica. Forma Mañà E. 3.- Àmfora púnica. Forma Mañà D. 4.- Àmfora púnica. Forma Mañà Cl. 5.- Àmfora de boca plana. 6.- "Kylíx" ceràmica àtica de vernís negre. Forma Lam. 42. 7.- Ceràmica de vernís negre. Forma Lam. 23. 8.- Ceràmica de vernís negre. Forma Lam. 26.

Làm. LXXXVIII

* Fundacions	Gregues
* id	Púniques
—→ Importacions	Itàliques
→ id	Púniques
---→ id	Gregues

BIBLIOGRAFIA:

- ALMAGRO, M. Las necrópolis de Ampurias, vol.I, Barcelona, 1953, Monografías 1953 Ampuritanas, III.
- BALLESTER, I., FLETCHER, D., PLA, E., JORDÀ, F., i ALCÀCER, J., Corpus Vasorum Hispanorum. Ceràmica del cerro de San Miguel de Liria, Madrid, C.S. I.C., 1954.
- BARBERÀ, J., La necrópolis ibérica de Cabrera de Mar (Colección Rubio de la 1968 Serna), a Ampurias, XXX, 1968, pàg. 97-150.
- BARBERÀ, J., La necrópolis ibérica de Cabrera de Mar (Excavación 1968-1969), a 1969- Ampurias, 31-32, 1969-1970, pàgs. 169-189.
1970
- BARBERÀ, J. i PASCUAL, R., El poblado prerromano de la muntanya de Sant Miquel 1969- de Vallromanes-Montornès (Barcelona), a Ampurias, 31-32, 1969-
1970 1970, pàgs. 273-283.
- BENOIT, F. Typologie et épigraphie amphoriques. Les marques de Sestius, a 1957 Rivista di Studi Liguri, XXIII, 1957, pp. 247-285.
- 1961 Fouilles sous-marines: L'épave du Grand-Congloué a Marseille, a XIV Suplement a Gallia, París, C.N.R.S. 1961.
- CERDÀ, D. Una nau cartaginesa a Cabrera, a Fonaments, I. Barcelona 1978, 1978 pp. 89-105.
- DENAUVÉ, J. Lampes de Carthage, París, C.N.R.S., 1969
1969
- FERNÁNDEZ-MIRANDA, M. Jarritas ibéricas de tipo ampuritano en las islas Ba- 1976 leares. Cronología arqueológica y tipología analítica, a Trabajos de Prehistoria, 33, 1976, pp. 255-290.
- JANNORAY, J. Ensérune. Contribution a l'étude des civilisations préromaines 1955 de la Gaule Méridionale, París, 1955.
- JUNYENT, E. i V. BALDELLÓU, Estudio de una casa ibérica en el poblado de Mas 1972 Boscà (Badalona) (Provincia de Barcelona), a Príncipe de Viana, 126-127, 1972, pp. 5-67.
- LAMBOGLIA, N. La ceramica "pre-campana" della Bastida, a Archivo de Prehis- 1954 toria Levantina, V, 1954, pp. 105-147
- MAÑÀ, J. M. Sobre tipología de las ánforas púnicas, a Crónica del VI Congre- 1951 so Arqueológico del Sudeste Español, Alcoi, 1950 (Cartagena, 1951) pp. 203-210.
- MARTÍN, M. A., Ullastret. Guía de les Excavacions i del seu museu, Girona, 1978 1978.
- MOREL, J. P. Études de céramiques campanienne, I. L'atelier des petits estam- 1969 pilles, a Mélanges de l'École Française de Rome, LXXXI, 1969, pp. 59-117.
- NOLLA, J. M., La ciudad romana de Gerunda, Tesi Doctoral mecanografiada, Be- 1977 llaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1977.
- OLIVA, M. Las excavaciones arqueológicas del yacimiento prerromano de Ullas- 1966 tret. Bajo Ampurdán (Gerona), Tesi Doctoral mec., Barcelona, Univer-
sitat de Barcelona, 1966, vol. Vè.

- PASCUAL, R. Nota, a Informació Arqueològica, 14, 1974, pp.42-46
1974
- PY, M. L'oppidum de Castels a Nages (Gard). Fouilles 1958-1974, París,
1978 C.N.R.S., 1978, a XXVè Suplement a Gallia.
- RODÀ, I., Ceràmiques exòtiques y de importació en el poblado ibèric de Sant
1974 Julià de Ramis (Gerona), a Miscelànea Arqueològica. XXV Aniversari
de los Cursos Internacionales de Prehistoria y Arqueología de
Ampurias (1947-1971), vol. II, Barcelona, 1974, pp. 297-301.
- SANMARTÍ, E., El taller de las pequeñas estampillas en la Península Ibérica,
1973 a Ampurias, 35, 1973, pp. 135-173.
- 1976 Ceràmiques de importació àtica de El Puig de Benicarló (Castellón),
a Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonense, 3, 1976
pp. 219-228.
- 1978a La ceràmica campaniense de Emporion y Rhode, vol. II, Barcelona,
1978, Monografies Emporitanes, IV.
- 1978b L'atelier des patères à trois palmettes radiales et quelques pro-
ductions connexes, a Journées d'Etudes de Montpellier sur la cé-
ramique campanienne, a Archéologie en Languedoc, 1, 1978, pp. 21-36.
- SOLIER, Y. Une tombe de chef à l'oppidum de Pech Maho (Sigeon-Aude), a Revue
1968 Archéologique de Narbonnaise, I, 1968, pp. 7-37
- 1972 Céramiques puniques et ibéro-puniques sur le litoral du Languedoc
au VIème siècle au début du IIème siècle avant J.C., a Omaggio a
Fernand Benoit, II, Rivista di Studi Liguri, XXXIV, 1968, pp. 127-
150.
- 1978 Les oppida du Languedoc "ibérique": aperçu sur l'évolution du
groupe narbonnais, a Els pobles prerromans del Pirineu. 2on. Col.-
loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Puigcerdà, 1976,
1978, pp. 153-167.
- 1979 Découverte d'inscriptions sur plomb en écriture ibérique dans un
entrepot de Pech Maho (Sigeon), a R.A.N., XII, 1979, pp. 55-123.
- TARRADELL, M., i FONT, M., Eivissa cartaginesa, Barcelona, 1975
1975

El material lític.

- . la industria lítica tallada

Julià MAROTO i GENOVER

- . la industria lítica no tallada

Ma. Teresa GENIS i ARMADÀ.

LA INDUSTRIA LÍTICA TALLADA.

Introducció i selecció del material.

En les sis campanyes d' excavacions realitzades fins ara al Puig Castellet s' han recollit un total de 280 fragments lítics, quasi tots de quars, que acompanyaven la resta d' objectes arqueològics, incloent-hi els altres lítics que s' estudien a part (GENÍS 1980), i dels quals alguns presenten l' apariència d' haver estat tallats per l' home.

Arribat el moment en què s' ha hagut d' estudiar aquesta possible indústria, s' ha dividit el total de quarsos en tres grups: els que amb molta seguretat estan tallats per l' home, els dubtosos de que ho hagin estat i els que no semblen intencionadament tallats per ell.

Aquesta divisió la justifiquem pels següents criteris:

En primer lloc, pel caràcter geològic del jaciment, car en trobar-se en terreny granític on hi afloren amb relativa abundància vetes de quars, que l' erosió pot descalçar i després de trencar, no es poden emprar aquí els arguments afirmant que la matèria primera fos portada des de fora, ni que els petits fragments d' aquesta corresponguin a restes de debitatge de l' home.

En segon lloc cal parlar justament del debitatge del quars. Com se sap, aquest és molt dolent, tant és així que moltes de les restes de talla que s' obtenen en practicar-lo, no presenten una morfologia que les diferenciï de fragments tallats naturalment, els quals són presents en el lloc, ens trobem peces que en un altre tipus de jaciment es classificarien, sens dubte, com a fragments de talla o inclús com a esclats, aquí no podem dir res sobre elles.

Aquestes dues circumstàncies fan que en aquest conjunt lític s' hagi d' aplicar una selecció semblant a la que s' utilitza en jaciments prehistòrics a l' aire lliure, com els tallers o ocupacions en què la matèria primera és la del lloc o com els ri. rens tallats trobats a terrasses fluvials, on es recullen peces segures i no fragments.

El nostre cas encara pot ser més delicat en tractar-se, la majoria dels objectes, de fragments de blocs de quars, i també per una tercera circumstància: la del caràcter arqueològic del jaciment. Efectivament, es tracta d' un recinte ibèric, i fins ara, no s' havia estudiat res de la indústria lítica tallada en cap testimoni arqueològic ibèric. Aquest fet condiciona encara més la nostra selecció, implicant que actuem amb més precaució per tractar-se d' un tipus de treball inèdit.

Així, en el primer grup, 36 quarsos, 2 sílex i 1 quarsita, hi hem inclòs només peces clares, és a dir, aquelles que presenten cares d' esclatament o ventrals ben definides. És per això que el nombre de fragments de talla escollit és segurament molt inferior al real. Igualment, per determinar els esclats hem mirat que, també, hi fos present el bulb de percussió

o que si més no és pugués intuir la seva posició, i pels útils, que els re tocs o extraccions fossin clars i no d' utilització o de fracturació.

El segon grup abarca tota una sèrie variada de quarsos, 133 més 2 ro ques intrusives, sobre les quals no ens atrevim a assegurar, en cap cas, que es tracti del producte d' una talla intencionada de l' home o d' una fracturació portada a terme per la natura. Hi trobem peces que tenen bulb, però sense una cara ventral típica, o amb una morfologia força estranya. També, com ja hem dit, hi ha possibles restes de talla, sobre les quals no existeixen elements per verificar-les.

Finalment, en el tercer grup hi hem recollit tots els quarsos, 126, que no presenten cap dels elements característics d' un debitatge i que en general tenen les cares molt planes i no corbes.

No cal dir que aquests tres grups són teòrics i resultat de l' estu-
di personal, i així, per exemple, no s' ha de descartar que en el tercer en realitat hi hagi restes de talla, perquè en el debitatge del quars poden saltar perfectament fragments sense que en resti cap senyal. Igualment, se-
ria factible que algú més s' atrevís a assegurar si han estat tallades o no algunes de les peces del nostre segon grup, o bé a la inversa: fer pas-
sar aquí algunes de les peces dels altres dos.

De totes formes, interpretem aquesta classificació com un apropament al que són, en general, els fragments naturals de quars del lloc, grup 3er, i al que són, en general, part dels fragments de quars tallat per l' home del mateix lloc, grup 1er, quedant un 2on grup indeterminat de quarsos, for-
ça nombrós, en el que s' hi barregen peces dels altres dos.

Evidentment, l' estudi d' aquesta indústria la restringirem només al primer grup.

Estudi de la indústria.

Després de la selecció que hem fet, ens han quedat 39 peces com a re presentants d' una indústria tallada per l' home. Aquestes 39 peces es dis-
tribueixen de la següent manera: 10 útils, 1 nucli, 16 esclats (9 sencers i 7 fragments), 2 esclats de talla (1 sencer i 1 fragment) i 10 restes de ta-
lla.

Donat el caràcter especial d' aquesta indústria, deixarem de banda el fet de que 39 peces, potser, siguin poc representatives d' un conjunt; les estudiarem de manera analítica i intentarem treure els resultats de l' ob-
servació detallada peça per peça. Aquí tampoc té cap importància el fet que només hi hagi 10 útils, cosa que faria impossible el seu estudi en algunes cultures prehistòriques, ja que estem treballant amb una indústria que de moment no té cap paral·lel i que per tant s' ha de començar a descriure-la partint de zero, abarçant tots els seus aspectes i independentment de si abunden, escassegen o manquen alguns dels seus elements.

Començarem per la descripció del que, tipològicament, s' anomenen útils i també de les altres peces interessants. Entre parèntesi indiquem les mesures quan el suport o esclat ha estat fragmentat.

- PC 1399. Punta de sílex obtinguda per un retoc abrupte bilateral sobre fragment d' allò que, segurament, era una làmina. Mesura (27) per 14 per 4 mm..(lãm. 89, nº1).
- PC 1063. Esclat que conserva part del còrtex a la cara dorsal. Sílex. 26 per 15 per 6 mm. (lãm. 89, nº 2).
- PC 3260/2. Osca inversa transversal obtinguda per 2 o 3 retocs sobre fragment d' esclat. Quars. (29) per 21 per 10 mm. (lãm. 89, nº3).
- PC 1972/3. Osca clactoniana, un sol cop, en el cantó lateral esquerre sobre un fragment distal d' esclat. Quars. (30) per 25 per 9 mm. (lãm. 89,4).
- PC 3826. Burí sobre pla obtingut en un fragment de talla. Quars. 33 per 20 per 15 mm. (lãm. 89, nº5).
- PC 3526. Burí sobre pla fet en un nucli obtingut en realitzar una extracció dorsal que ha servit de pla de percussió per treure uns sèrie contínua d' extraccions perpendiculars a ella. El burí queda a la cara oposada a la primera extracció i també podria ser interpretat com el resultat de voler obtenir un altre esclat. A la cara de la primera extracció queden restes de les antigues cares del cristall. Quars força cristal·lí. 38 per 26 per 22 mm. (lãm. 89, nº 6).
- PC 299. Nucli obtingut per unes tres extraccions perpendiculars a les cares principals d' un fragment gruixut i de forma arrodonida. Quars. 42 per 38 per 26 mm. (lãm. 89, nº 7).
- PC 637/5. Esclats amb dues extraccions inverses, estellats, separades, fetes per obtenir el cantó transversal tallant. A la cara dorsal es conserva part d' una cara del primitiu cristall. Quars força cristal·lí. 51 per 43 per 22 mm. (lãm. 89, nº8).
- PC 4338. Estellat fet a la cara inversa d' un fragment de talla segurament per tal d' obtenir el cantó tallant. Al cantó oposat hi ha el que sembla un estellat fallat. A la cara dorsal, restes d' una cara del cristall i algunes petites extraccions i retocs. Quars força cristal·lí. 36 per 35 per 19 mm. (lãm. 89, nº 9).
- PC 1868. Truncadura sobre fragment, obtinguda per uns 3 cops continus i perpendiculars a les cares principals d' una peça gruixuda. Quars. 29 per 27 per 16 mm. (lãm. 89, nº 10).
- PC 2024/3. Denticulat transversal obtingut per retocs profunds sobre un fragment de rierenc tallat. Quars opac. 44 per 37 per 28 mm. (lãm. 89, nº 11).
- PC 3441. Rascadora lateral i transversal inversa sobre fragment. Hi és present també una osca clactoniana sota de la primera i algun retoc en el cantó i cara oposats a aquesta. Quars. 62 per 37 per 10 mm. (lãm. 89, nº 12).
- PC 2723. Fragment distal d' un gran esclat de rierenc. Conserva còrtex a la cara dorsal, a la part més distal. Hi ha possibles senyals d' utilització a tots tres cantons tallats. Quarsita. (90)x112x41 mm. (lãm. 89, nº 13).

Observant els útils, veiem que no n' hi ha cap que respongui a una de finició típica. Els hem assignat uns noms que són els que s' acosten més, als que nosaltres utilitzem normalment en tipologia, però en realitat, sembla que entre els estellats o extraccions inverses, els burins i les osques (en total 6 peces) no hi ha tanta diferència i que allò que s' hi ha fet, és donar-hi uns determinats cops per obtenir una determinada porció, més llarga o més curta, de cantó tallant.

Pel que fa als altres quatre, definits per una sèrie de retocs conti-

nus, direm que no presenten caràcters comuns, almenys en tots ells, però si que cada un té algun aspecte original. La punta en sílex té els dos dorsos sinuosos i no rectilinis, fet que és molt estrany en el retoc abrupte; a part, és poc punxaguda, el que fa que se'ns escapi la seva intencionalitat de talla. La truncadura tampoc ho és exactament en el sentit clàssic que coneixem, ja que no s'entén quin sentit pot tenir un fragment truncat. El denticulat semblaria que no està acabat, però en canvi els seus retocs són els més profunds i ben marcats, i a la rascadora, contràriament, són massa marginals pel poc angle de talla que existeix.

D'aquestes observacions es dedueix que la gent de Puig Castellet fabricava uns certs útils, potser sense arribar a crear tipus, però que mancava d'una certa experiència de talla i del seu coneixement, això explica que aquests útils fossin senzills i que no fossin més ben aprofitats. Sovint només es buscava una zona simple de talla.

Passant al conjunt de la indústria, de la qual ja n'hem descrit els útils i els altres elements més importants, repassem el total dels 39 suports, que queden repartits així: 19 esclats (10 sencers i 9 fragments), una làmina (la de sílex), 2 esclats de talla (1 sencer i 1 fragmentat), 1 fragment de riar nc, 2 nuclis i 14 fragments o restes de talla.

Tenint en compte que els fragments de talla i els nuclis (nuclis que poden tenir molt poques extraccions) són segurament molts més dels que hem triat, aquest conjunt no s'aparta massa de les característiques pròpies d'un debitatge en quars: força esclats trencats, pocs esclats de talla, ... i en tot cas recalquem l'absència total de làmines en quars, fet que verifica que el debitatge és poc complex.

Pel que fa referència a les mesures de les peces, poca cosa se'n pot dir degut al nombre baix de que consta cada suport. Les mitges dels fragments de talla no ens indicarien res, ja que estan triats. En tot cas, podem citar les que existeixen pel suport esclat. Són aquestes $\bar{L} = 36,5$ mm. calculat sobre 8 peces, $\bar{L} = 25,066$ mm. sobre 15 peces, $\bar{e} = 11,47$ mm. sobre 19 peces, de les quals s'observa que no són del tot representatives per existir una diferència excessiva entre \bar{L} i \bar{e} , cosa que es verifica en comparar l'índex $\bar{L} / \bar{e} = 1,456$, amb la mitja obtinguda dels 8. $I = \bar{L} / \bar{e}$ que hem pogut calcular $\bar{I} = 1,280$, que sembla estar més d'acord amb la realitat, i que es redueix a $\bar{I} = 1,064$ si fem abstracció de l'esclat en sílex, fet que ens indica que aquestes ascles observades tenen tendència a ser arrodonides (1).

Molt més interessant és el fet d'observar que diverses peces conserven restes de còrtex, 3, o restes de les cares del cristall de quars, 6. De les tres primeres, una correspon a un útil, el denticulat, i les altres dues a esclats probablement utilitzats: el de sílex i el de quarsita. De les 6 segones, 3 corresponen a útils. És a dir que de 9 útils en quars que hi ha, 4 conserven part de l'escorça originària previa a la talla, fet que és indicatiu i més tenint en compte que moltes vegades es deurién tallar blocs que no tenien ni còrtex ni cares cristal·lines per deixar-nos.

D'això es conclou que l'home de Puig Castellet practicava un debitatge lític poc complex, no sabem si era perquè no en sabia d'altres o perquè no en tenia necessitat, ja que tenint abundància de matèria prima,

aprofitava aviat les primeres ascles, quan si hagués preparat bé els nuclis n' hauria pogut obtenir de més perfeccionades.

De totes maneres, no s' ha de creure, per això, que aquest debitatge era excessivament bast i es limitava a treure esclats d' una manera anàrquica. En els dos nuclis que tenim, veiem com s' aprofiten els plans de percussió naturals o preparats per una anterior extracció, per treure les ascles d' una manera més o menys ordenada o contínua. Aquest és el secret fonamental en la tècnica del debitatge, però aquí només es porta a terme d' una forma bàsica.

Una altra característica que hem tingut en compte a l' hora de fer la descripció de la indústria, és l' existència o no de cantons tallants a les peces.

Deixant de banda els útils, sobre els quals resulta fàcil deduir que tinguessin alguna funcionalitat, dels 9 esclats sencers, 8 tenen algun cantó tallant, i dels 7 fragmentats, n' hi ha 4 que també en tenen algun. Això ens indica que, potencialment, els esclats obtinguts es podien aprofitar. Com se sap, en el quars és molt més difícil que quedin senyals o retocs d' utilització. És per això que normalment en un esclat de quars no es pot dir si ha ser vit com a eina o no.

També dels 10 fragments de talla, 7 presenten alguna porció tallant, però això no ens pot indicar res, ja que aquests fragments només són els escollits.

Passant a la matèria prima emprada, hem vist que es repetia en 36 quarsos, 2 sílexs i la quarsita. Centrant-nos en els primers hem volgut afinar una mica més i així hem dividit el quars en aquestes quatre categories cont nues: cristall de roca, quars força cristal·lí, el que anomenem quars corrent, i quars opac. En principi, quan més cristal·lí és el quars, més bé talla.

D' aquesta manera hem fet la següent distribució: 2 peces de cristall de roca, 16 de quars força cristal·lí (de les quals 3 són útils), 16 de quars corrent (5 útils) i 2 de quars opac (1 útil).

Al fet de que hi hagi poc quars opac s' hi contraposa el de que la dis tribució està equilibrada i hi ha tant quars cristal·lí com quars normal, pe rò aquest és més abundant sobre el terreny. En els altres dos grups, els que hem exclòs d' aquest estudi, sense haver fet estadístiques, sembla aparentment que hi ha un augment de la proporció del quars normal i de l' opac.

Ara bé, això no ens arriba a demostrar que hi hagués una elecció d'una determinada classe de quars. No és segur perquè hi ha l' altra possibilitat: el fet que trobem més proporció de quars cristal·lí en el primer grup que en els altres dos, sigui degut a què per ser de més bon tallar, nosaltres els haguem identificat més bé que els quarsos corrents i opacs.

En canvi, si que podem parlar indubtablement de la importància que te nen els dos sílex i la quarsita, en especial dels primers, ja que el sílex es tracta d' una roca de molt bon tallar i que va haver de ser portada des d' una certa distància fins el recinte, per l' home, implicant així una in tencionalitat que fa que aquestes dues peces, per si soles, ja demostrin

l' autenticitat i la importància d' aquesta indústria. Diguem que l' aflorament de sílex més proper al jaciment que es coneix es troba a Caldes de Malavella, a 15 Kms. en línia recta del Puig Castellet (TOMAS 1920. pàg. 51).

Per la seva part, la peça de quarsita, si bé no té un valor tan preat com el sílex degut a la seva escassetat, té el mateix valor arqueològic perquè suposa un trasllat, des d' un riu o una platja propers al recinte (es tracta d' un esclat de rierenc) fins a aquest indret. A més, tal com hem vist, és pràcticament segur que va ésser utilitzada.

Un cas semblant és del denticulat, que hem vist com estava fet sobre un fragment de rierenc, i també el de dos rierencs, un pràcticament sencer (6 PC 573, quars, 73x42x40 mm.) i un altre de trencat (PC 1397/3, quars opac 76x47x45 mm.), que deurién ésser pujats a l' establiment amb un cert motiu, no sabem si el de ser utilitzats com a percutors, com a nuclis o per algun altre.

Interpretacions.

Una vegada vista i descrita una indústria tallada en quars trobada en un jaciment ibèric, ens hem de plantejar el perquè de la seva existència, tot i sabent que l' explicació que nosaltres podem fer pot estar lluny de la realitat i no ser acceptada per tothom.

De totes maneres exposarem i analitzarem una sèrie de possibles hipòtesis, per tal d' anar-les descartant i finalment quedar-nos-en amb una.

En primer lloc, plantejem la hipòtesi de que la indústria no sigui contemporània a la resta del jaciment. Per analitzar això, ens hem fixat en la posició estratigràfica que tenen cada una de les peces. Així que resulta que de 34, 20 han estat trobades en els nivells arqueològics (n. 3 i 4), 9 en els nivells superiors (n. 1 i 2) i només 5 en els de reompliment (2), fet amb el qual es descarta la possibilitat de que haguessin estat totes arrencades per l' home d' un lloc proper i sedimentades de nou en el Puig Castellet.

Tenint en compte la suposició de que en construir el recinte es netegés el lloc, sobretot l' interior de les cases (3), la possible existència de testimonis anteriors no quedaria preservada. Després, les restes arqueològiques ibèriques s' anirien cobrint poc a poc amb les sorres granítiques vingudes d' allà mateix (de la part superior del Puig, situada per sobre de les construccions) i fixades per la vegetació.

Així, pràcticament és segur que aquesta indústria ha de ser contemporània a l' únic nivell arqueològic existent a l' estratigrafia.

Ara que ja creiem que la indústria és contemporània a la resta del jaciment, plantejem altres possibilitats dintre d' aquesta suposició.

Que aquesta indústria sigui producte de l' atzar tota ella, també és molt difícil de creure. Producte de l' atzar, de construir i tallar granit per exemple, pot ser-ho un esclat, o fins i tot una extracció en un esclat, però no tota la indústria, així com tampoc les peces que tenen extraccions o retocs continus o les fetes amb material portat de fora del Puig. Nosaltres

creiem que si indubtablement hi ha diverses peces tallades intencionadament per l' home, tal com hem vist a l' estudi de la indústria, la majoria del conjunt ho seran. Producte de l' atzar podria ser-ho alguna peça, un percen tatge mínim, però que en cap cas canviaria els resultats globals que nosal- tres deduim.

D' aquesta manera ja passem a examinar si aquesta indústria era utilit- zada per l' home per algun menester. Sembla que hem demostrat que era talla- da intencionadament, però, en principi s' ens fa difícil saber a què és de- gut aquest fet ja dins de temps històrics i quan sembla que la tradició per la talla de la pedra havia desaparegut feia centenars d' anys.

El testimoni d' indústria lítica tallada més modern a Catalunya que potser hi havia fins ara era el del poblat del bronze final de La Fonollera (Torroella de Montgrí), on es van estudiar 7 peces de naturaleses variades que, descrites per Narcís Soler, són aquestes: 1 chopping-tool (o nucli) i 1 percutor-polidor de pòrfir o porfírita, 2 denticulats marginals de quars, 1 fragment de rierenc també de quars i 1 rascadora denticulada i 1 esclat utilitzat de sílex, però que estan separades en el temps per més de 800 anys de les del Puig Castellet i per tant, en principi, sembla difícil tro- bar-hi una relació. (PONS et alii 1977. pàg. 131, lám.35).

Es podria creure que el cas de La Fonollera amb molt poques peces ta- llades, encara que concretes, indicava els últims moments d' una tradició que s' estava perdent. Però el fet és de que entre La Fonollera i el Puig Castellet hi ha un buit temporal molt important del qual no sabem si es practicà o no la talla de pedra. Ens consta que en jaciments ibèrics més antics n' hi ha alguna resta (4), però això no és suficient per indicar- nos si aquesta tradició va continuar sense interrupció o pel contrari va desaparèixer en algun moment.

En tot cas, sigui una cosa o una altra, no s' enten des del punt de vista conceptual que normalment es té sobre què és una indústria i quina finalitat tenia, per què un poble que feia ja alguns segles que conexia el ferro es dedicava a tallar quars.

Per tal de contestar aquesta difícil qüestió hem discutit tres fac- tors que cal tenir en compte i que no són incompatibles entre ells.

En primer lloc, 39 peces són poques per la superfície considera- ble excavada, encara que podrien ésser moltes més tenint en compte els fragments de talla reals. De totes formes, per l' estudi que hem fet, creiem que encara que indubtablement en són més de 39 les produïdes per un debitatge, no són tantes com perquè s' interpretés aquest debitatge com a una pràctica generalitzada i corrent. És segur que existia, però només deuria ser utilitzada en determinats casos.

En segon lloc cal considerar que aquestes peces podien tenir per aque- lla gent una funcionalitat molt diferent a la que havien tingut els útils lítics en altres èpoques, posem per cas una funcionalitat específica que no podés ésser substituïda per les eines metàl·liques. Se'ns ha ocorregut, com a un possible exemple d' entre tants com deuen haver-hi -tenint en compte que desconeixem com ells obtenien el foc- que aquests quarsos o sílex po- dien ser utilitzats d' alguna manera per aquest fi. Recordem, en aquest sen- tit , que no entenem el perquè d' una punta tan poc punxaguda i el perquè

d' una truncadura que no trunca res específic.

Per últim hem reflexionat sobre el factor econòmic. S' ha vist que la poca varietat de perfils i formes de la ceràmica a mà, així com l' escassa troballa d' objectes metàl·lics en ferro i bronze ens indicaven unes condicions econòmiques precàries (TOLEDO, PONS, COLOMER. 1980 i PONS, TOLEDO, LLORENS 1980.). D' aquesta manera no seria estrany, i més quan hem dit que bona part dels esclats potencialment podien ser ganivets, que en un moment donat, per manca d' útils metàl·lics o per voler-los estalviar, se n' utilitzessin d' altres, fabricats per ells mateixos a partir del quars que te nien a l' abast.

Conclusió.

A finals del segle III a C., l' home que habitava el Puig Castellet tallava ocasionalment quars que recollia del mateix lloc. També tallava, en força menys proporció, roques que portava de fora l' establiment, com ara el sílex i la quarsita, i als quals (segurament per aquest fet i per les ca racterístiques) donava un major valor.

Aquesta intencionalitat de talla la practicava per treure'n alguna utilitat, i així se servia de les eines que fabricava ja fos per substituir els metalls, que escassejaven, ja fos per altres funcionalitats que no co-neixem.

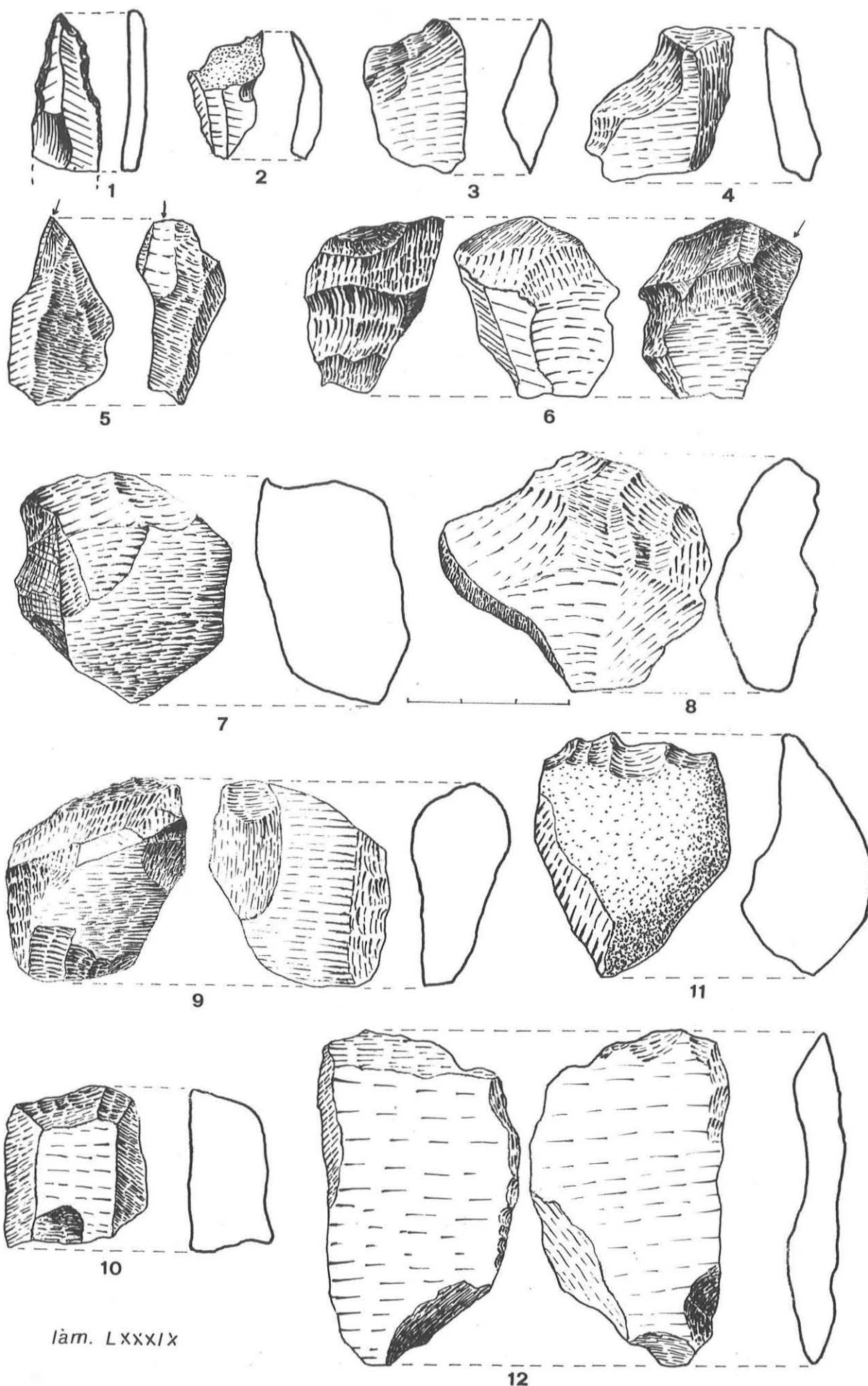
Posseïa un coneixement senzill del debitatge, potser perquè no tenia necessitat o ocasió de desenvolupar-lo més. De moment, no tenim una idea de si aquest coneixement el va adquirir ell mateix, partint de zero o enca ra es conservava d' una tradició que venia de lluny.

Hem pogut arribar a aquests resultats gràcies al plantejament a l'ex cavació de la hipòtesi de què aquests quarsos poguessin estar tallats per l' home, i al mètode de camp sistemàticament utilitzat, que ha permès la recollida de tots ells, malgrat que se n' incloguessin també molts d' al-tres que no ho estan. Creiem que el mèrit d' aquestes conclusions es deuen més a la direcció de l' excavació que no a les ulteriors feines de labora-tori.

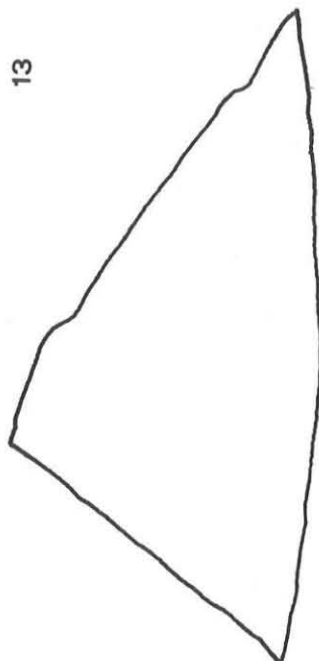
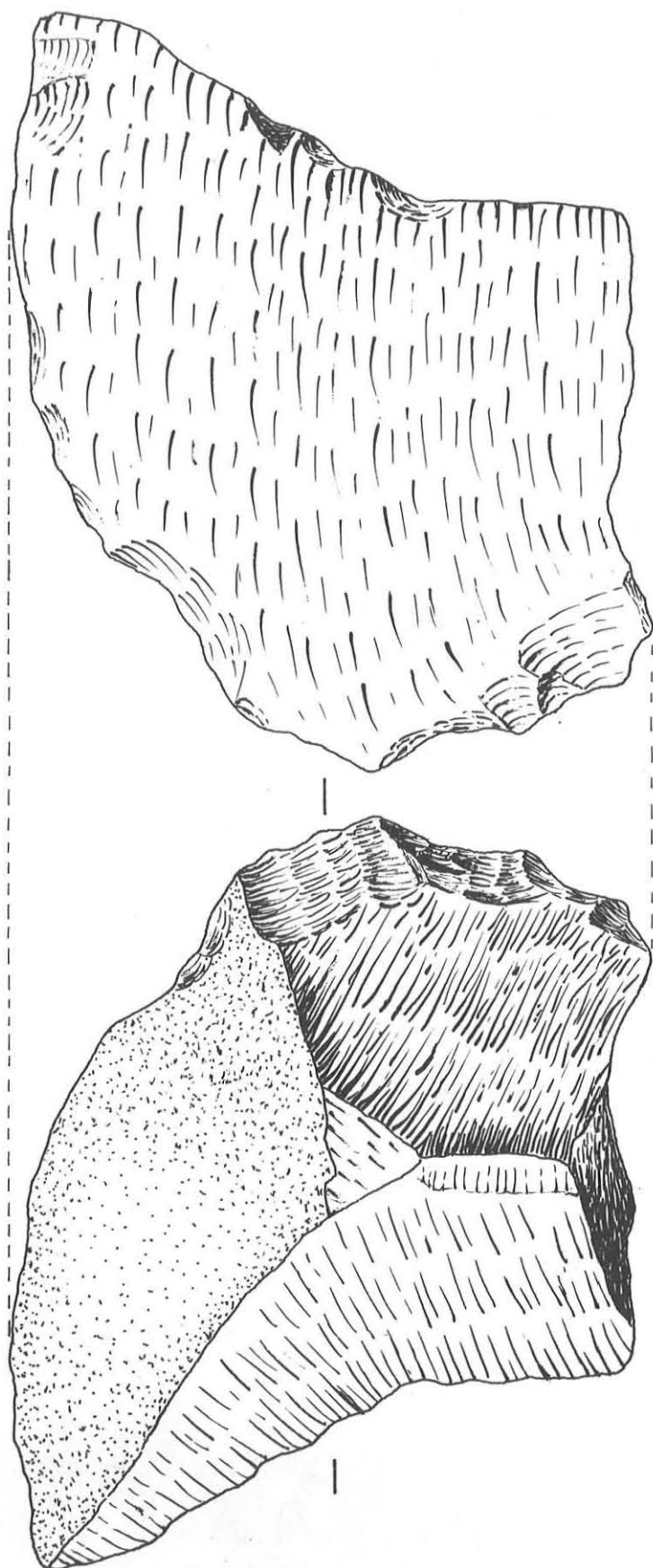
Amb això es verifica, novament, que en l' arqueologia és molt impor-tant la discussió d' hipòtesi sobre el terreny i la realització d' excava-cions metòdiques i minucioses, que normalment acaben per ésser positives.

NOTES.

- 1.- L és la longitud de l' esclat, agafada paral·lelament a l' eix del bulb; l, l' amplada, perpendicular a l' anterior i e, el gruix. Hem exclós dels càlculs el gros esclat de quarsita, degut al seu tamany anormal com parat amb la resta de la indústria.
- 2.- La resta de les peces, per errors d' inventari, no han pogut ésser localitzades en els diversos nivells del jaciment. Aquesta informació està treteta de l' inventari dels materials del Puig Castellet, conservat al S.T.I.A. de Girona.
- 3.- Nota verbal facilitada per E. Pons i clarificada a la primera part d' aquesta monografia.
- 4.- Coneixem de l' existència de sílex tallats a Ullastret (a l' Illa d'en Reixach i al Puig de Sant Andreu).

lâm. LXXXIX

13

Làm. LXXXIX - bis

BIBLIOGRAFIA:

- BORDES, F. Étude comparative des différentes techniques de taille du silex et des roches dures, a L' Anthropologie, t. 51, 1947, pàgs: 1-29, 13 figs.
- BREZILLON, M. La dénomination des objets de la pierre taillée, a IV Supplément Gallia Préhistorique, Paris 1968, 411 pàgs., 227 figs.
- GENIS, Ma.T. Els objectes lítics no tallats, a El recinte fortificat ibèric de Puig Castellet, Girona 1981. S.T.I.A. Sèrie Monogràfica nº 3. pàgs.
- PONS, E. et alii. La Fonollera. Un poblado al aire libre del Bronze Final. 1977 Girona 1977. S.T.I.A. Sèrie Monogràfica nº 1.
- PONS, E., TOLEDO, A., LLORENS, JM. Els materials metàl·lics, a El recinte fortificat ibèric de Puig Castellet. Obra citada. pàgs.
- TOLEDO, PONS i COLOMER. Els materials fets a mà, a El recinte fortificat ibèric de Puig Castellet. Obra citada. pàgs.
- TOMAS, L. Els minerals de Catalunya, a Treballs de l' Institut Català d' Història Natural, Barcelona, 1920.

INDÚSTRIA LÍTICA NO TALLADA.

Considerem objectes lítics aquells que tenen relació amb roques o minerals i que han estat transformats conscientment per destinar-los a una o diverses funcions concretes.

La utilització de l' objecte no és sempre ben definida ja que normalment ha tingut més d' una funció i ha estat reutilitzat.

La matèria amb que estan fets, per regla general, és la que tenen més a mà, la que es troba correntment en el subsòl i la que més s' utilitza per a l' ús domèstic quotidià.

Les solucions que donen a la matèria per destinar-la a un ús determinat és per sentit comú la més adient. És possible que fins i tot arribessin a especular: la seva duresa, el seu pes, la seva facilitat de maneig, i altres factors.

Es evident que segons la funció a què estan destinats aquests objectes ocupin un lloc determinat en l' hàbitat. És a dir que s' ha de tenir en compte la troballa o la situació de les coordenades cartesianes d' un objecte denominat molí, o peça de teler, o bola defensiva; les seves funcions se rien: la de moldre, la de contrapesar, la de defensar-se.

Cadascun dels objectes lítics que analitzem ocupen un lloc determinat "especialment" en l' excavació. Els objectes assignats com a "molins" es troben en l' espai d' habitatge, mentre que les boles defensives es localitzen més concretament a l' entrada del recinte o a l' interior de la torre.

En el cas concret que ens ocupa, el de "Puig Castellet" a Lloret de Mar, es pot estudiar bé; fins i tot treure'n estadístiques que ens mostrin bastant clarament la distribució d' aquests materials en tot el poblat per poder arribar a saber si la feina era distribuïda per cases, cada una de les quals tingués la seva especialitat, o bé, si una mateixa casa era autoabastida d' acord amb les seves necessitats; sempre tenint en compte, altres elements no lítics, com poden ésser els vasos ceràmics, o la distribució dels espais.

A Lloret el material més corrent dels objectes lítics és el granit, en forma de rierencs. Aquests eren fàcils d' obtenir ja que els hi arriba ven del riu Tordera. En estudiar les relacions de les seves dimensions: longitud, amplada i gruix; i representar-los en un diagrama triangular, ens trobem que els rierencs d' una determinada mida estan més concentrats que altres més dispersos. En relacionar aquest funcionament trobem que els rierencs més concentrats són els localitzats a l' interior de la torre, per tant de dimensions similars i prèviament triades, als quals donem una funció ofensiva/defensiva. Els rierencs representats en el diagrama com a dispersos es fa difícil llur interpretació. (Aquests resultats que ens sem blen interessants, són fruit d' un estudi més ampli i en procés de realització). Els rierencs de dimensions més grans són fàcils per determinar la seva funció, degut a les traces d' ús: polidor, picador, raspador, mà de morter.

Altres materials lítics importants són els transformats a partir del basalt; roca metamòrfica dura i d' un pes específic alt; els objectes lítics elaborats a partir d' aquest material sempre solen ésser "pondus" o elements de contrapès amb una perforació descentrada (lâm. XLVI, 2, 3). El basalt es troba fàcilment en aquest jaciment, el subsòl del qual està format a partir de roques àcides i metamòrfiques d' origen primari.

La sorrenca, un altre material corrent en el lloc, presenta un grau de descomposició característic, qualitat que facilita la seva transformació en un objecte funcional. Així trobem: "molins" (lâm. XC i XCI, 1), un gresol (lâm. XCII, 1); elements tots ells que necessiten una total variació de la seva forma originària.

Tots els objectes lítics trobats en el jaciment de Puig Castellet són de maneig fàcil, elaborats de roques del subsòl, havent aparegut la majoria d' ells en el nivell arqueològic. Aquesta última observació determina que els objectes en estudi es troben "in situ".

L' objecte més corrent és el determinat com a "polidor", dintre de diferents facetes:

Polidor estriolador, polidor picador, mà de morter, polidor allisador ... etc. Segons quina sigui la matèria que ha de treballar (tova, dura) (lâm. XCI, 2).

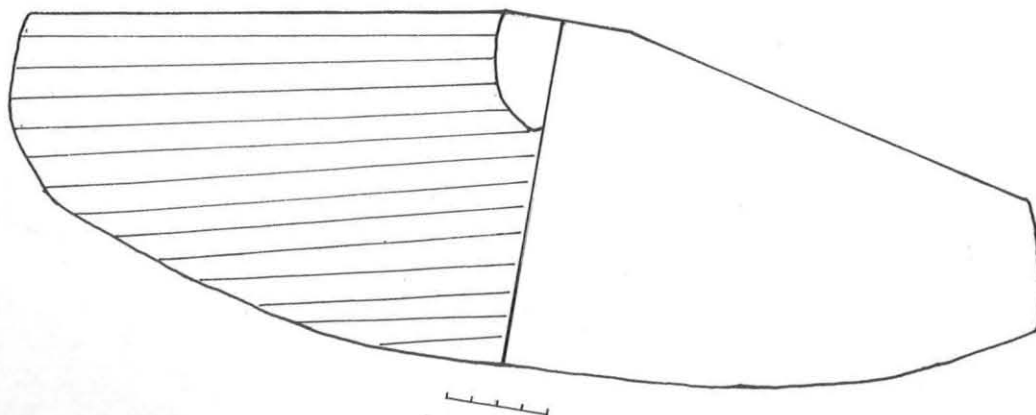
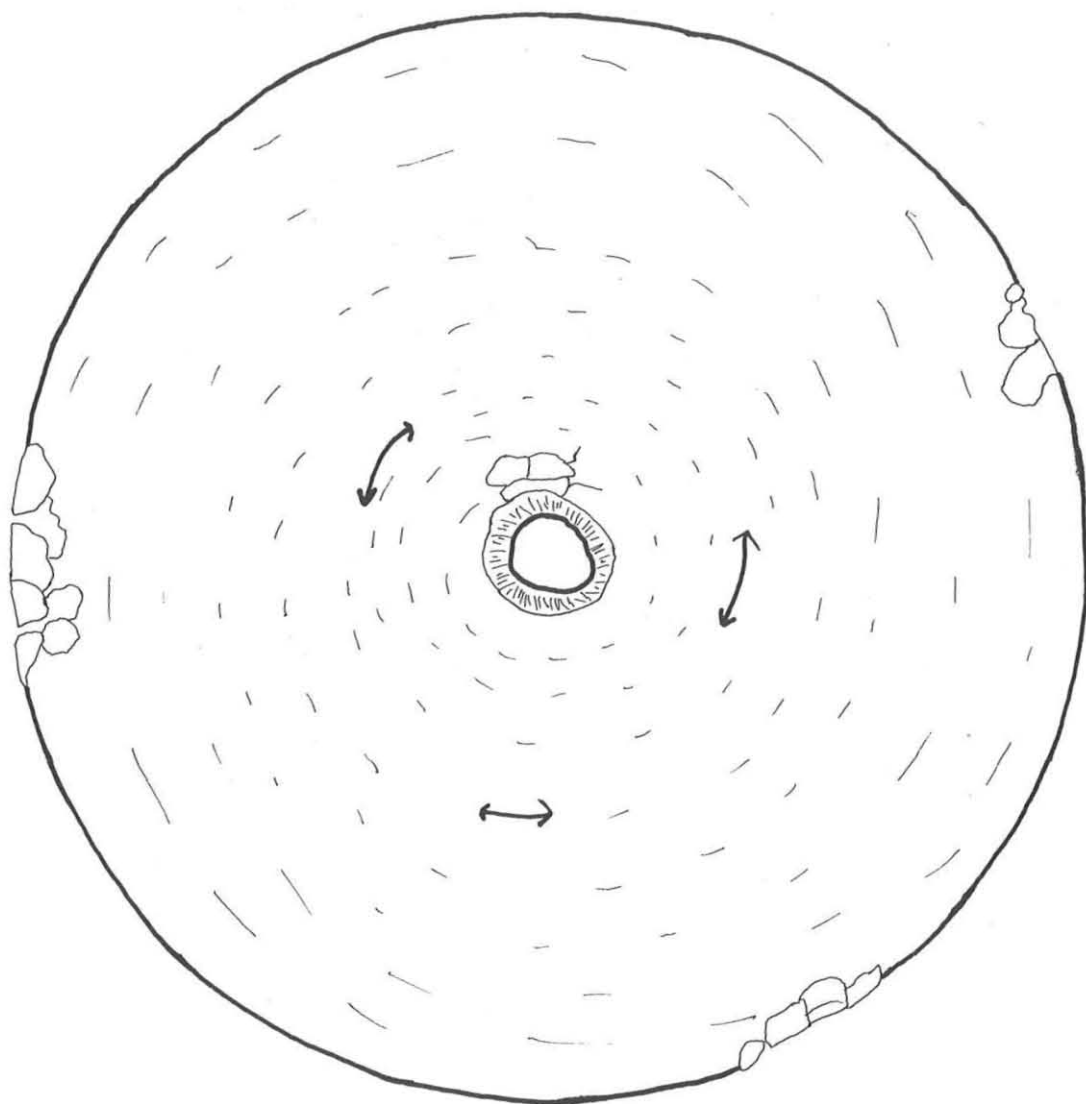
Quant a molins, també n' hi ha de diferents varietats: en forma de quilla semicircular i alguns força toscos; si exceptuem els dos molins trobats a "la casa 3" de forma circular amb un punt de perforació central. (lâms. XC i XCI, 1).

Igualment s' ha trobat algun pondus, un gresol, però en quantitats inferiors, la qual cosa podria suposar que aquesta gent es dedicava molt poc a la fundició i a l' artesanía i preferien el treball quotidià, el qual els proporcionava la subsistència.

Si a les cases que fins avui hi ha excavades hi comparem el nombre de materials lítics, veurem que és elevat, això ens diu que per a l' ús domèstic generalment es valien d' aquesta espècie d' útils. La seva possibilitat d' existència no era fomentar una indústria, sinó que era, senzillament, anar sobrevivint. Existia alguna raó, ja que aquest jaciment es troba pròpiament dins d' una etapa avançada d' iberització.

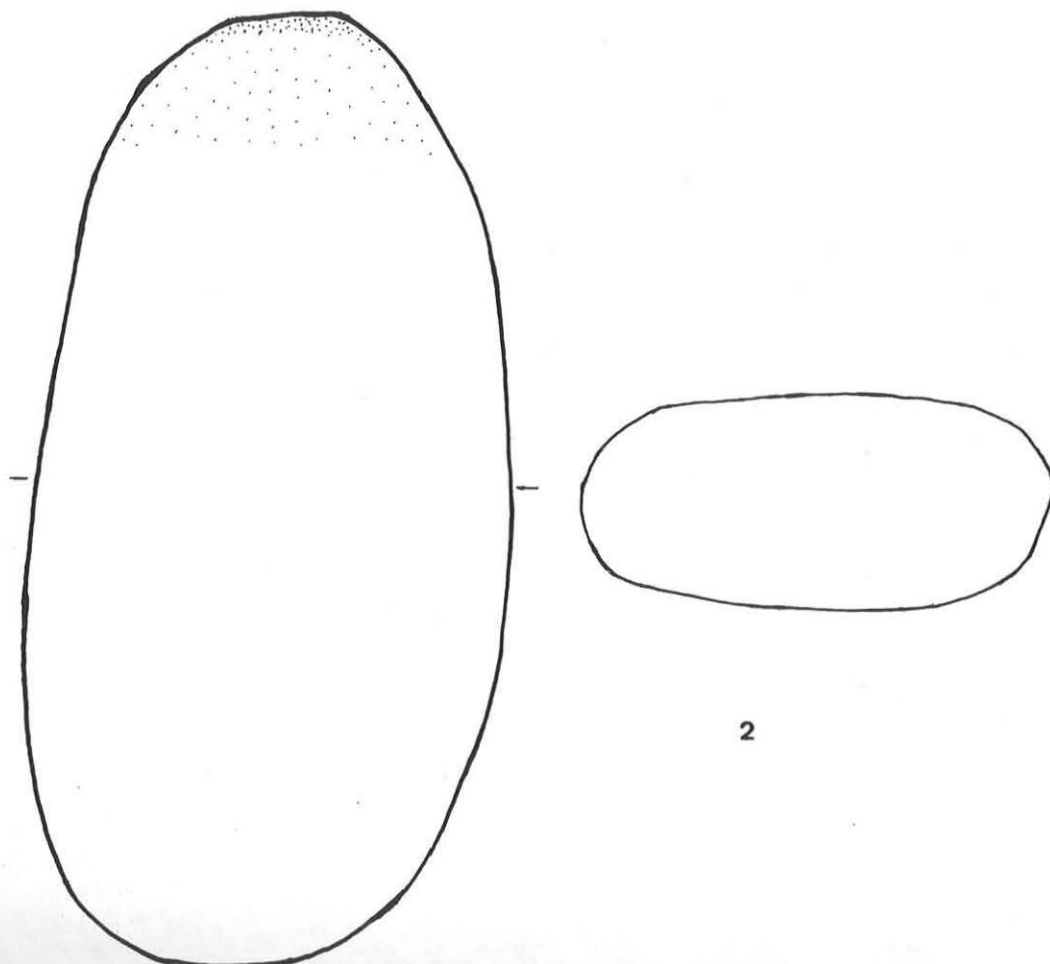
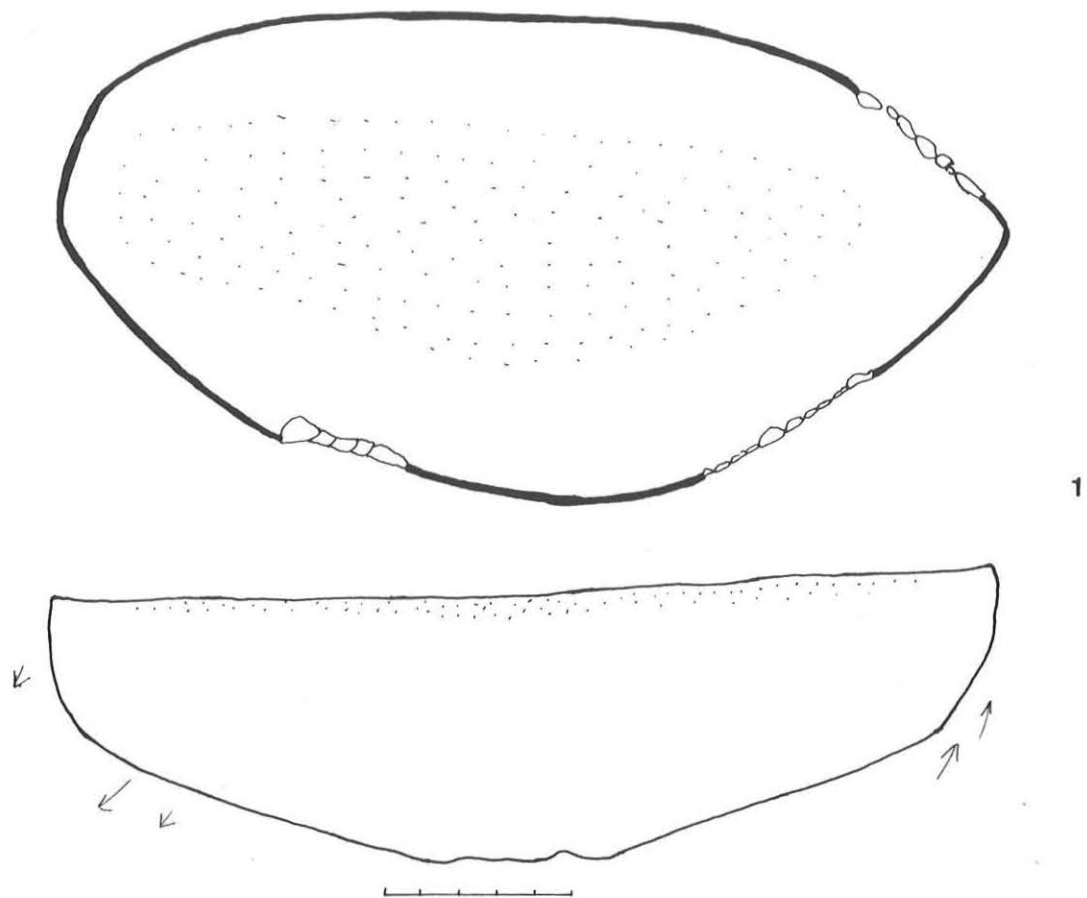
Cal recordar que aquests estris tenen ja utilitat; quasi es pot dir que neixen en el neolític i que a poc a poc van essent substituïts, per altres de més pràctics i que finalment desapareixen per deixar lloc als metalls.

Tinguem en compte que encara avui hi ha reminiscències d' objectes lítics, o bé, que fins fa ben poc no havien sofert canvis. Per exemple la mà de morter, la pedra de molí...

Làm. XC

M O L I

Els altres materials.

Ens hem entretingut massa en estudiar el material ceràmic, però com ja hem dit, constitueix el 95 % dels artefactes trobats en el Puig Castellet. Malgrat tot, hem separat l' estudi dels elements ceràmics dels lítics. Un cop estudiada la tecnologia -producció- o la morfologia -funcionalitat- dels objectes lítics, ens trobem que la seva aportació cultural és més rica i variada que no pas la que resulta de l' estudi de la ceràmica. Però en fer l' anàlisi dels materials ceràmics en la seva fragmentació i formes, i en distingir els vasos elaborats a mà o del torn, ens confrontem davant uns problemes de resolució difícil i que es posen en evidència gràcies a l' atenció que nosaltres dediquem a un estudi d' aquest tipus.

No solament la ceràmica s' utilitza com a recipient, coccio o conservació dels aliments, per menjar o beure, sinó que també s' utilitzen d' altres objectes d' ús domèstic diferents: pondus, fusaïoles, granets de collarets, capfoguer, etc., i de l' argila, a més, se'n poden treure moltes altres utilitzacions: enduriment de llars, voltes de forns, paviments, encoframents de parets i cobertes de les cases i altres afinitats.

La dicotomia ceràmica a mà/ceràmica del torn, ens arriba a identificar el grau de moviment o d' estabilitat que presenta una població, i l' estudi de la morfologia dels vasos ens informa dels coneixements tecnològics progressius/regressius.

Els objectes lítics, tallats o no tallats, segueixen en importància als vasos ceràmics. Encara que la seva morfologia és més variada i la tècnica emprada és més antiga, la quantitat en què apareixen és escassa. Hi trobem objectes de la indústria lítica tallada i objectes lítics transformats en eines, els quals substituïran moltes vegades la matèria metàl·lica. Hi trobem objectes lítics transformats totalment, adquirint una forma que no té cap relació amb la natural: recipients, gresols o molins, i d' altres, utilitzats amb la seva forma original, però desgastats per l' ús. (Veure MAROTO-GENIS, en aquest treball).

Els objectes metàl·lics són encara més escassos, malgrat les troballes informes, oxidades o transformades en escòria, repartides per tot el jaciment. Entre els objectes de bronze hi distingim alguns utensilis de "toilette": pines o rascadors; d' ornamentació: fíbules i agulles, en molt mal estat de conservació; o de construcció: claus. Dels objectes de ferro no n'hem pogut identificar cap, degut a l' estat en què s' han conservat, però veiem claus i eines de treball.

A part de tot aquest conjunt, han estat trobats en el Puig altres objectes de matèria diversa: granets de collaret de vidre, i algunes formes ceràmiques o recipients que ens cauen fora de la taula de formes.

De tots aquests materials que no han estat tractats en parlarem immediatament, ja que molts d' ells ens donen una cronologia que no és gaire freqüent en la ceràmica feta a mà.

Pel que fa als objectes lítics només ens entretindrem amb el **gresol**, transformat a partir d' una sorrenca, ja que els altres objectes lítics, ja han estat tractats en aquest treball.

El **gresol** fou trobat a la casa 3, estança A i molt a prop de l' entrada. Consta d' un recipient de forma troncocònica, de perfil convex, emprat per a la fusió de metalls i aliatges, generalment no ferrosos. És un recipient de boca ampla, no gaire fondo, de vora secant inclinada cap a l' exterior, de perfil convex i llavi pla horitzontal (lâm. XCII, 1). En trobem paral·lels a Mas Boscà, jaciment on es va trobar una casa, la destrucció de la qual es va fer a finals del segle III i començaments del segle II (JUNYENT-BALDELLOU 1972. pàgs. 65 i 67). El **gresol** de Puig Castellet s' ha trobat fragmentat. La fusió del metall o els aliatges necessaris que s' han de fer en aquest tipus de recipients foren escassos, o gairebé nuls, en el jaciment, malgrat les escòries.

Bronzes: Els objectes de bronze que trobem en el Puig han estat escassos i no tenen cap relació amb una producció local. Més aviat poden ésser considerats objectes d' importació interna o externa de la regió. Només hem identificat un fragment de **fíbula**, en molt mal estat de conservació, unes **pinces** i un instrument de toilette/cirurgia anomenat "**scalptorium**", aquests dos últims en més bon estat de conservació (lâm. XCII, 2 i 3). Tots tres han estat localitzats a la casa 3, estança B en el fons i prop de la cubeta (lâm. XVIII). Els altres fragments de bronze informes s' han trobat dispersos per tot el jaciment: un cap de clau (casa 3), un fragment d' agulla (casa 1) i (casa 3), etc. Els objectes de bronze són més perdurables i la seva situació cronològica és relativa.

La **fíbula**, objecte d' ornamentació, de bronze, i en molt mal estat de conservació, és del tipus de peu aixecat i replegat sobre l' arc (TENDILLE 1978. tipus 11, pàgs. 95-97). Aquesta fíbula té un domini molt ample i és datada del segle III abans de la nostra era. Apareix també a Empúries (NAVARRO 1970. fig. 20, 3) a Ullastret, a Ensérune (JANNORAY 1955. pàg. 243, fig. 32) i a molts altres jaciments.

Les **pinces** de depilar, de bronze, consten d' un instrument de "toilette" i van acompanyades d' altres elements, com espàtules o "scalptorium". A Puig Castellet s' han trobat dos objectes: pinces i "scalptorium", que podien anar enganxats amb una cadeneta, ja que s' han trobat molt a prop un de l' altre i molt a la vora d' un desguàs anomenat cubeta. Aquestes pinces s' han trobat en molt mal estat de conservació, però sabem que estaven formades per una cinta de bronze aplanada, replegada i estrangulada per la paret proximal. L' estrangulament féu obrir les dues parts de les pinces, les quals tenien els extrems inclinats vers si mateixes. Són d' origen italià, però la seva presència és molt antiga. A la regió de Girona, les trobem per primera vegada a les necròpolis d' incineració que s' estenen a l' Alt Empordà, vers el segle VIII, abans de la nostra era, i perduren sense modificar la seva morfologia, fins ara.

El **scalptorium** és un objecte de bronze, el qual presenta una dicotomia de funcionalitats -"toilette"/cirurgia- provocada per la pròpia morfologia. Consta d' una tija de bronze, i està replegat per la part proximal i lligat per un fil de bronze, pot ésser penjat i enfilat amb d' altres ob

jectes. La tija està ricament decorada, de dalt a baix, menys la part distal, on es destina la funció. La part més pròxima al cap és de secció rectangular i presenta una decoració de cercles concèntrics incisos o estampats, a la cara anterior, i la part més pròxima a la punta és de secció circular i presenta una decoració d'estries. La part distal, de 3 cm. de longitud hi ha una canal estreta per on circularia quelcom líquid. La punta està trencada però segurament seria bífida. Aquesta última característica ens porta a la relació amb la "cirurgia" encara que d'ús personal i domèstic i per tant relacionada amb la "toilette". La seva utilitat seria la d'introduir ungüents o injectar líquids (OLIVA 1949. pàg. 191). Trobem paral·lels a Empúries, sense cap referència de localització i per tant amb un desconeixement absolut dels materials que acompanyen aquesta peça. Se li dóna una cronologia molt ampla que va des de l'època hel·lenística (s. III abans de la nostra era) fins als primers temps de l'Imperi Romà. En una de les necròpolis de les Corts, apareixen instruments d'aquesta mena, acompanyats per fíbules de la Tène II i un òbol de plata emporità, perfectament datables en el s. III abans de la nostra era. (OLIVA 1949. pàg. 192). Està representat en el Puig de Sant Andreu (Ullastret) (lām. XCII, 2).

Ferros: Se n'han trobat en molta més freqüència que els bronzes, però es limiten a uns fragments informes i escòries. Malgrat tot, tractarem sobre la seva situació en el poblat i del lloc on es concentra. D'un total de 92 fragments ferrosos, se n'ha pogut determinar 11, entre claus, ganivets i puntes d'instruments afilats (2 ganivets a la sitja, 2 làmines i un clau de ferro a la casa 1, 2 puntes i dos claus a l'accés 2, un clau a la casa 2, i un altre a la casa 3 i a l'accés 1), 27 fragments són de ferro manufacturat i oxidat, dels quals la màxima concentració es troba a la casa 3, llar 4 i en el fons de la casa 1, i 54 fragments identificats com a escòries de ferro, les quals són molt abundants en el fons de la casa 1, a l'interior de la torre al Nord, i a la casa 3, al voltant de la llar 4. Disortadament la seva escassa presència ens dificulta donar-ne més informació.

Ceràmiques: En el Puig Castellet Han aparegut algunes formes ceràmiques, que no s'inclouen a cap de les exposades a la tipologia dels vasos. Són formes úniques, a les quals hi dediquem un apartat especial.

La peça representada a la lām. LXXII, 6, o **petita font plana**, apareix en jaciments d'origen ibèric o gal, en una fase pre-romana molt pròxima a la del Puig Castellet. Es va trobar a la casa 4 i molt a prop d'un vas ceràmic, de dimensions mitjanes i perforada en el fons de la base. Tot seguit, vam veure una possible relació entre el vas i la font, però, l'escassetat de troballes d'aquest tipus, ens permet de no treure'n gaires conclusions.

Aquesta font està representada a Mas Boscà (Badalona) (JUNYENT-BALDELLOU 1972. pàg. 108, fig. 10, D) i també la trobem en el Lluçanès Oriental a l'oppidum de Vié-Ciutat (DEDET 1968. pàg. 195, fig. 19, 49) i a Nages III mig (PY 1978. pàgs. 98 i 102). En el cas de Nages, aquesta peça apareix conjuntament amb recipients que porten un **vessador**, del qual en tenim un exemplar a Puig Castellet (lām. XLVII, 4).

El **vessador** va ésser trobat en el desguàs de la casa 1, en el racó esguerra de l'antesala. Es pot veure alguna relació vessador/desguàs.

Els **vessadors** són considerats de influència estrangera, és a dir, que no són productes d'elaboració local. Pertany a un recipient de boca oberta, cassola o escudella amb el vessador, a partir de la vora. És una imitació clàssica de les importacions greco-itàliques, les quals, ens han ofert àmfores. El **vessador** és elaborat en ceràmica a mà i forma part d'aquell grup de ceràmiques d'imitació clàssica o de còpies de vasos fets amb torn. Aquesta seria una de les possibilitats més corrents, i aniria datada segons la ceràmica d'importació cap a finals del segle III abans de la nostra era.

S'han trobat paral·lels semblants al jaciment de Nages (Gard), en el període que va de Nages II recent al III mig (PY 1978. figs. 92, 52, 94, 83, 98, 101 i 105).

També tenim interès en exposar altres objectes d'argila, i que no corresponen a recipients. Ens referim a una pesa "**pondus**", a les **peces discoïdals**, i a les **fusaïoles**. D'aquestes últimes ja n'hem parlat anteriorment. Aquests objectes poden estar relacionats amb la producció tèxtil, i no sobrepassen, en número, l'àmbit familiar.

El **pondus** d'argila té una forma semicircular allargada i és de secció rectangular, amb una perforació distal. Es tracta d'una peça que ha servit per penjar o per sospesar. (lâm. XLVI, 1). Es va trobar dins un amagatall de la casa 1, juntament amb unpolidor, una fusaïola i un plat. (lâm. XI, A).

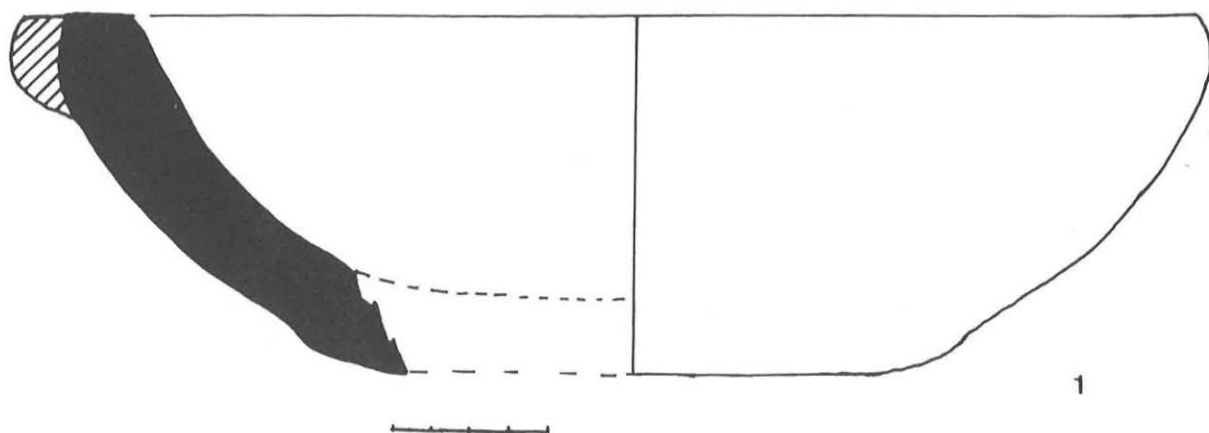
Sobre les **peces discoïdals**, retalls de ceràmica de forma circular, en tenim un treball especial, en el qual s'hi plantegen diverses hipòtesis. Les més freqüents serien: la d'haver-se utilitzat com a taps de recipients, com a peces pel joc, de comptabilitat, per votar -ostraka- o peces de teler vertical (CASTRO CUREL 1978. pàgs. 173-195). En total s'han trobat 10 peces discoïdals en tot el jaciment. La relació numèrica i les seves dimensions de 5 cm. aproximadament, ens fan relacionar aquestes peces amb la indústria tèxtil.

Finalment cal parlar d'altres objectes, fabricats en pasta vítria. Ens referim als **granets de collaret**, (lâm. XLV, 9 de color blau i de forma oval; lâm. LXI, 7 bicroma, blau fort/blau clar, de forma circular). Ambdues tenen una perforació central-longitudinal per a l'enfilall, i porten una ornamentació de motius circulars, en forma d'ulls.

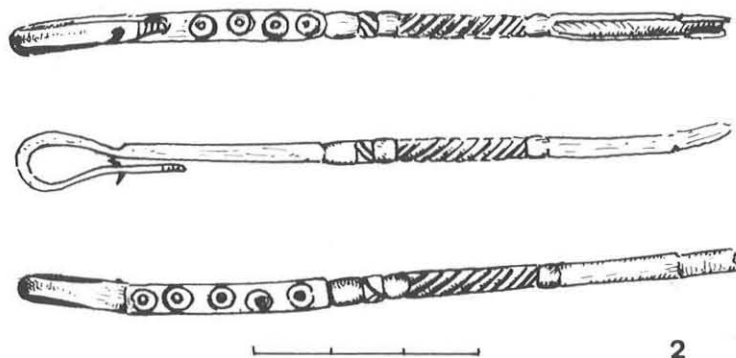
Apareixen en els poblats ibèrics de les rodalies, a St. Julià de Ramis (RIURO 1936. pàgs. 8-10, n° 140) i a Empúries, a la necròpolis de inhumació Bonjoan (ALMAGRO 1953, n° VII. fig. 1, pàg. 282). Els trobem també en els poblats de Puig de St. Andreu i a Roses.

Es difícil esbrinar sobre l'origen d'aquestes peces, a les quals s'enfronten dues hipòtesis contradictòries: de procedència púnica/cèltica. Nosaltres pensem que la primera és més racional, ja que aquestes peces són més freqüents en l'àmbit ibèric peninsular, i van acompanyades sempre d'altres elements, com són les àmfores púniques. Qui va propugnar la segona hipòtesi fou Jannoray (1955) i la recorda Gallet de Santerre (1980, pàg. 147) en dir que aquestes peces són poc freqüents a la regió d'Ensérune, i són considerades productes cèltics (?), característics de la Tène II i III.

La cronologia relativa de la primera hipòtesi aniria juntament amb tota la del jaciment: finals del segle III abans de la nostra era.

1- Gresol de sorrenca

2 - rascador "scalptorium" de bronze

BIBLIOGRAFIA:

- ALMAGRO, M. Las necrópolis de Ampurias, vol. II, Barcelona 1955, a Monografias Ampuritanas, III.
- CASTRO CUREL, Z., Piezas discoidales en yacimientos del NE. de Catalunya, a 1978 Cypsela II, Girona, 1978, pp. 173-195.
- DEDET, B. Céramique dite indigène du 2ème Age du Fer sur l'oppidum de Vié- 1968 Ciutat, Mons-Monteil (Gard), a C.L.P.A., 17, Bordighera-Montpel-
lier, 1968, pp. 178-197.
- GALLET de SANTERRE, H., Ensérune, Les silos de la terrasse Est, a XXXIX su- 1980
plément à Gallia. Editions de C.N.R.S., Paris, 1980.
- JANNORAY, J. Ensérune, Contribution à l'étude des civilisations préromaines 1955
de la Gaule Méridionale. Ed. de BOCCARD, Paris, 1955.
- JUNYENT, E. y BALDELOU, V., Estudio de una casa ibérica en el poblado de 1972
"Mas Boscà" (Badalona), a Príncipe de Viana, nºs. 126-127, Pam-
plona, 1972, pp. 5, 6 i 7.
- NAVARRO, R. Las fíbulas en Cataluña, a Publicaciones eventuales, nº 16, 1970
Universitat de Barcelona, Barcelona 1970.
- PY, M. L'oppidum de Nages (Gard) (Fouilles 1958-1974), a XXXV supplément 1978
à Gallia. Paris, 1978.
- OLIVA PRAT, M. Bronces de cirugía ampuritanos en el Museo de Gerona, a 1949
A.I.E.G. vol. IV, 1949, pp. 186-193.
- OLIVA PRAT, M. Los instrumentos de cirugía de bronce, procedentes de Ampu- 1946
rias, a M.M.A.P. de 1945, Madrid 1946, pp. 54 i ss.
- TENDILLE, C. Fibules protohistoriques de la région nîmoise, a D.A.M., 1 1978
LAMBESC, 1978, pp. 77-112.